

KAPADOKYA AKADEMİK BAKIŞ CAR - Cappadocia Academic Review

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**

**Nevsehir Hacı Bektas Veli University
Faculty of Economics and Administrative
Sciences**

**KAPADOKYA AKADEMİK BAKIŞ
(KAB)**

CİLT 1 SAYI 2
Temmuz-Aralık 2017

**CAPPADOCIA ACADEMIC REVIEW
(CAR)**

VOLUME 1 ISSUE 2
July-December 2017

© Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Her hakkı saklıdır.

KAPADOKYA AKADEMİK BAKIŞ
CAPPADOCIA ACADEMIC REVIEW

Hakemli Dergi
Cilt 1/ Sayı 1

Dergi Sahibi

Prof. Dr. Alper ASLAN

Editörler

Prof. Dr. Alper ASLAN
Doç. Dr. Ahmet TANÇ

Editör Yardımcısı

Dr. Mustafa ÜNSALAN

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Şevki ÖZGENER
Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK
Doç. Dr. Şükran GÜNGÖR TANÇ
Doç. Dr. Ersan ERSOY
Doç. Dr. Oğuz ÖCAL
Yrd. Doç. Dr. Çağrı KAN
Yrd. Doç. Dr. İlhan GÜLLÜ

Dizgi

Arş. Gör. Ayşe Begüm KILIÇ

Kapak Tasarım

Uzm. Mehmet AKBAŞ

Yazışma Adresi ve İletişim Bilgileri

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
2000 Evler Mahallesi Zübeyde Hanım Caddesi 50300 Nevşehir
Tel: +90 384 228 1000
Fax: +90 384 215 2010
E-Posta: iibf@nevsehir.edu.tr

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF yayını olan Kapadokya Akademik Bakış Dergisi, yılda iki kez yayımlanan hakemli bir dergidir. Makalelerdeki düşünce, görüş, varsayım, sav veya tezler eser sahiplerine aittir; Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF sorumlu tutulamaz

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Ali KAYA	Nuh Naci Yazgan Üniversitesi
Prof. Dr. Angeliki MENEGAKI	Hellenic Open University, GREECE
Prof. Dr. Aviral Kumar TIWARI	Montpellier Business School, FRANCE
Prof. Dr. Ertuğrul DELİKTAŞ	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
Prof. Dr. Ferit KULA	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Ganite KURT	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Haluk ALKAN	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. İlhan ÖZTÜRK	Çağ Üniversitesi
Prof. Dr. Kemal YILDIRIM	Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Kıymet ÇALİYURT	Trakya Üniversitesi
Prof. Dr. Muhammad SHAHBAZ	University Of Engineering&Technology (UET), PAKİSTAN
Prof. Dr. Muhittin KAPLAN	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Nicholas APERGIS	University of Piraeus, GREECE
Prof. Dr. Seval SELİMOĞLU	Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Songül ACER AVCI	Mustafa Kemal Üniversitesi
Prof. Dr. Şaban UZAY	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Xavier RICHET	Université Sorbonne Nouvelle, FRANCE
Prof. Dr. Veysel ULUSOY	Yeditepe Üniversitesi

Alt Editör Yardımcıları

Arş. Gör. Burcu ŞİMŞEK YAĞLI	İşletme Bölümü
Arş. Gör. Hüseyin DEMİRHAN	İktisat Bölümü
Arş. Gör. Abdullah DİRİKOÇ	Kamu Yönetimi Bölümü
Arş. Gör. Ömer Serkan GÜLAL	Bankacılık ve Finans Bölümü
Arş. Gör. Sinem YILDIZ	Uluslararası İlişkiler Bölümü
Arş. Gör. Aykut Alper EKİNCİ	Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü
Arş. Gör. Sezen RAVANOĞLU YILMAZ	Diğer Bölümler

Bu Sayının Hakem Kurulu / Board of Refereesfor This Issue

Prof. Dr. Alper ASLAN (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)

Prof. Dr. Elif Yüksel OKTAY (Yalova Üniversitesi)

Doç. Dr. Korhan KARACAOĞLU (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)

Doç. Dr. Sebiha KABLAY (Ordu Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Ebru TOPCU (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. İlhan ARAS (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Metin REYHANOĞLU (Mustafa Kemal Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Murat AKTAN (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ARSLAN (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)

Dr. Altuğ GÜNAR

Editörün sunuşu

Dergimizin ikinci sayısında yeniden bizlerle birlikte olduğunuz için siz değerli okuyucularımıza teşekkür ederim. Dergimiz Kapadokya Akademik Bakış (CAR) koyduğu hedefler doğrultusunda ilerleyerek, başarılı bir ikinci sayı ile karşınızdadır. Bu sayıda, oldukça zengin bir konu yelpazesine sahip olan İktisadi ve İdari Bilimler alanında yapılan farklı çalışmalara yer verilmiştir.

İkinci sayımızda ilk olarak, Elma Satrovic ARDL yaklaşımını kullanarak Türkiye’de insan sermayesinin finansal kalkınmaya olan etkisini analiz etmiştir. Bu alandaki çalışmaların azlığına değinen yazar, 1986-2015 verilerinden faydalanarak hem uzun hem de kısa dönem ilişkileri incelemiştir. Bir diğer çalışmada ise Elif Özlem Aşkın ve Umur Aşkın’ın aile içi şiddet mağduru kadınlar üzerinde bir araştırma gerçekleştirerek kadına yönelik aile içi şiddet ve yoksulluk arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmaya yer verilmiştir. Çalışma tüm dünyada yaşanan aile içi şiddet sorunu ile mücadele edilebilmesi için şiddetin sebeplerinin saptanmasının önemini vurgulamaktadır. Üçüncü çalışma olarak Nuray Tosunoğlu İstatistik ders başarısının öğrencilerin istatistiğe karşı tutumuna etkisini incelemiştir. Etkinin modellenebilmesi için uyarlamalı ađ-bulanık çıkarım sistemi (ANFIS) yaklaşımı kullanılmıştır. Dördüncü makalede, Aysen Bakkaloğlu ve Ahmet İncekara çalışmalarında Osmanlı döneminden modern Türkiye’ye kadar uzanan dönemde ulaştırma konusunu ele almışlardır. Ulaştırmanın önemi, sahip olunan coğrafî avantajlar, siyasi ve ekonomik gelişmeler ve dış güçlerin Ortadoğu ve Asya’daki çeşitli zenginlikleri ele geçirme hedefleri gibi konular dönemselsel olarak incelenmiş ve bu bilgilerin ülkemizin kendi varlığını güçlendirmesi adına kullanılması amaçlanmıştır. Son olarak Görkem Tanrıverdi iç çatışmaların yaşandığı ülkelerde barış sürecinde önemli bir role sahip olan bozguncuların yarattığı sorunları ele almıştır. Çalışmada Stedman’ın bozguncular modelinden yola çıkarak 1976’dan beri Filipinler hükümeti ile Moro temsilcileri arasında sürdürülen barış sürecinde bozguncu bir aktör olarak tanımlanan Abu Sayyaf örgütü analiz edilmiştir

Dergiye katkıda bulunan ve yayımlanmasında emeği geçen tüm hocalarımıza teşekkür eder, gelecek sayılarda sizlerle yeniden buluşmayı ümit ederim.

Prof. Dr. Alper ASLAN

Editor's Foreword

I would like to thank our valuable readers for being with us again in the second issue of our magazine. Cappadocia Academic Overview (CAR) is following its aims with a successful second issue. In this issue, different studies were carried out in the field of Economics and Administrative Sciences, which has a very rich subject area.

In the second issue, Elma Satrovic has analyzed the effect of the financial development of human capital in Turkey, by using ARDL approach. Referring to the lack of studies in this area, the author explored both long and short-term relationships by using the data between 1986-2015. In another article, Elif Özlem Aşkın and Umur Aşkın conducted a research on women who had been victims of domestic violence to a study on the relationship between domestic violence towards women and poverty. The study emphasizes the importance of identifying the causes of violence so the problem of domestic violence that is experienced all over the world problem can vanish. In the third article, Nuray Tosunoglu studied the effect of statistics course success on students' attitude toward statistics. The adaptive network-fuzzy inference system (ANFIS) approach is used to model the effect. In the next study, Aysen Bakkaloğlu and Ahmet Incekara have studied the transportation issues from the Ottoman period extending to the period of modern Turkey. The importance of the transportation, geographical advantages, political and economic developments, and the goals of foreign powers to seize the wealth of the Middle East and Asia have been studied periodically and are intended to be used to strengthen Turkey's power. Finally, Görkem Tanrıverdi examined the problems created by the corruptors who had an important role in the peace process in the countries with internal conflicts. In the study, Abu Sayyaf who is defined as a defeated actor in the peace process that has been going on since 1976 between the Philippine government and Moro representatives, has been analyzed based on Stedman's defeatist model.

I would like to thank you all the contributors who contributed to the publication and contributed to the publication and hope to meet you again in future issues.

Prof. Dr. Alper ASLAN

İÇİNDEKİLER

Editörün Sunuşu	iv
İçindekiler	vi
Elma STROVIC	
Financial Development And Human Capital In Turkey: ARDL Approach	1-15
Elif Özlem AŞKIN, Umut AŞKIN	
Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Yoksulluk İlişkisi: Aile İçi Şiddet Mağduru Kadınlar Üzerine Bir Araştırma	16-37
Nuray TOSUNOĞLU	
Adaptive Neuro-Fuzzy Inference System (Anfis) Approach For Modelling The Effect Of Achievement In Statistics To Students' Attitudes Toward Statistics	38-53
Ayşen BAKKALOĞLU, Ahmet İNCEKARA	
Osmanlı'dan Modern Türkiye'ye Ulaştırma	54-73
Görkem TANRIVERDİ	
Barış Sürecinde Bozguncular Sorunu: Abu Sayyaf Örneği	74-93
Yazar Rehberi	94-98

CONTENTS

Editor's Foreword	v
Contents	vii
Elma STROVIC	
Financial Development And Human Capital In Turkey: ARDL Approach	1-15
Elif Özlem AŞKIN, Umut AŞKIN	
Relationship Between Poverty And Domestic Violence Against Women: A Research on Domestic Violent Women	16-37
Nuray TOSUNOĞLU	
Adaptive Neuro-Fuzzy Inference System (Anfis) Approach For Modelling The Effect Of Achievement In Statistics To Students' Attitudes Toward Statistics	38-53
Ayşen BAKKALOĞLU, Ahmet İNCEKARA	
Transportation from OttomanPeriod to Modern Turkey	54-73
Görkem TANRIVERDİ	
Spoiler Problems In Peace Process: The Case Of Abu Sayyaf Group	74-93
Author Guidelines	94-98

FINANCIAL DEVELOPMENT AND HUMAN CAPITAL IN TURKEY: ARDL APPROACH

Elma Satrović*

Abstract

The impact of human capital on financial development has not been studied quite extensively in up-to-date studies. Hence, this article tries to fill in this gap by exploring the impact of human capital on financial development in Turkey. Human capital is expected to have a positive impact on financial development since it reduces information asymmetry. In addition, it is expected to increase demand for financial services and instruments. This article investigates the long-run and short-run relationship between financial development and human capital in Turkey using ARDL approach. Data are collected over 30-years period (1986-2015). In order to estimate the relationship between these economic terms, financial development is approximated using two proxy variables: broad money (% of GDP) and liquid liabilities (% of GDP). Two proxy variables of financial development are used in order to check for the sensitivity of the results. In addition, the impact of gross capital formation (% of GDP) is controlled. The obtained results indicate a significant positive impact of human capital on broad money (% of GDP) as well as on liquid liabilities (% of GDP) in both, short- and long-run. Control variable is not reported to be significant. Pesaran/Shin/Smith ARDL bounds test confirms the existence of a long-run relationship.

Keywords: *financial development, human capital, ARDL, bounds test*

* Asst. Prof. Dr., Çağ University, elmasatrovic@cag.edu.tr

1. INTRODUCTION

Theoretical and empirical literature has comprehensively explored the relationship between financial development and economic growth. However, the literature on the financial development-human capital relationship is scarce in Turkey. Therefore, this article aims to extend the literature by exploring the aforementioned relationship in Turkey using ARDL approach over the period 1986-2015.

Theoretically, human capital development can promote financial development by reducing informational gaps and increasing demand for the different financial instruments (Hatemi-J and Shamsuddin, 2016). Financial development is considered to be as important as human capital in contributing to economic growth.

Sehrawat and Giri (2017) emphasize that physical capital combined with the poor human capital may produce low economic growth. Physical capital is expected to contribute to human capital only when finance is allowed “to do what finance can do”. As a consequence, the efficiency is increased by transferring purchasing power from users with low return to users with high return. In addition, it is expected that finance attack poverty by increasing income and in the long run finance reduces poverty by improving health and education (Sehrawat and Giri, 2017). This is due to the role of investment in upgrading skills and in providing services and physical infrastructure that improves health and longevity. Taking into account these facts, this study controls for the impact of gross capital formation.

Since special attention is given to the case of Turkey there is a need to present some facts on human capital and financial development in Turkey. Owings and Kaplan (2013) indicate that Turkey has both high human capital potential and many human capital challenges. In terms of potential, it is important to notice that in 2007, the Lisbon Council ranked Turkey second (after Slovenia) among Central and Eastern European countries in its ability to develop and nurture its human capital (Owings and Kaplan, 2013).

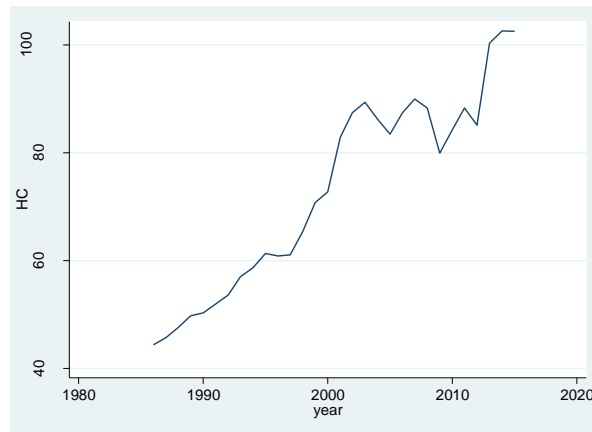
As a possible reasons the authors mention a high birth rate, an increasing working-age population and no large-scale “brain drain”. Owings and Kaplan (2013) have also noticed that, in 2050, the Lisbon Council predicts, Turkey’s working-age population to be almost as large as all other Mediterranean countries taken together. This article uses school enrollment, secondary (% gross) as a proxy of human capital. Graph 1 indicates the value of this variable over the years. The positive trend supports aforementioned high potentials in Turkey.

In terms of challenges it is important to emphasize that Turkey experiences serious difficulties. These factors include low graduation rates and a large unskilled workforce with high youth unemployment, school-industry knowledge and skills mismatch, as well as cultural influences and social background inequities which impact children’s educational quality and outcomes (Owings

and Kaplan, 2013). Therefore, there is a necessity to take these facts into account in order to use huge potentials in terms of human capital in Turkey.

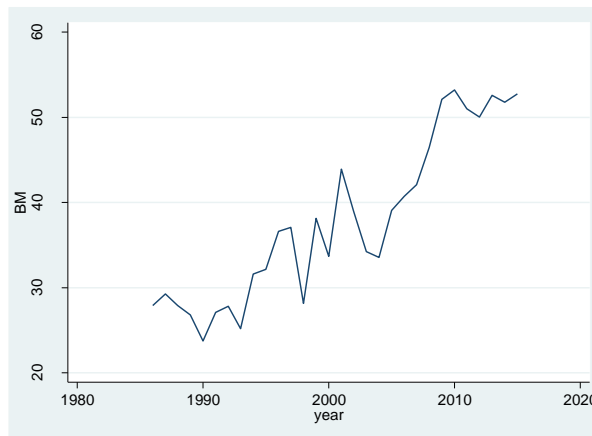
When it comes to financial development it is import to emphasize an increasing trend in the case when broad money (% of GDP) is used as a proxy variable. Graph 2 supports these findings.

Graph 1: School enrollment, secondary (% gross) over the period 1986-2015

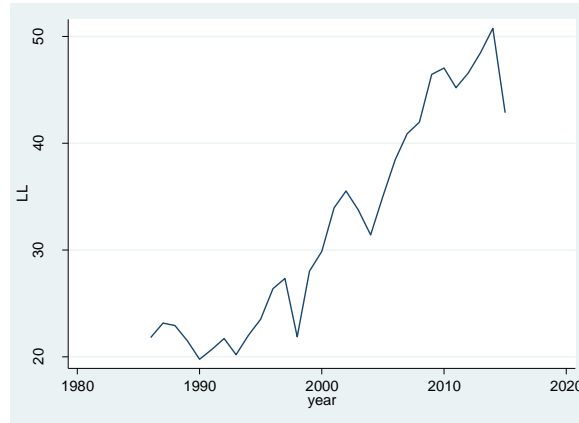
Source: Author

Graph 2: Broad money (% of GDP) over the period 1986-2015 in Turkey

Source: Author

Graph 3: Liquid liabilities (% of GDP) over the period 1986-2015 in Turkey

Source: Author

The increasing trend in terms of financial development is also confirmed in the case when liquid liabilities (% of GDP) are used as proxy of financial development in Turkey. Graph 3 gives the illustration. The rest of the article is organized as follows. Section II provides a literature review, Section III describes the data, variables and methodology, Section IV presents the empirical findings. Paper ends with the concluding remarks.

2. LITERATURE REVIEW

Recent studies in general indicate a positive impact of human capital on financial development since it reduces information asymmetry and increases demand for financial services and instruments. This part of the article summarizes the results of some of these studies.

Kargbo et al. (2016) indicates that the financial sector performance and human capital development have been weak in most Sub-Saharan Africa countries since the 1970s to 2000s. The region has also suffered tremendously from low level of human and physical capital accumulation leading to severe constraint on resources used for development of the financial sector and consequently impacted negatively on financial sector stability and hence economic growth. Given the relevance of finance and human capital on growth, they examine the link between financial development and human capital accumulation on economic growth in Sierra Leone from 1980-2012, using the Ordinary Least Squares (OLS) regression estimation technique. This study shows a positive relationship between the observed economic terms. The policy implication is that the decision makers should enable the environment for investment in the real as well as the financial sector. Therefore, the government should strive to ensure sound macroeconomic stability.

Human capital is considered as one of the major factors to promote economic stability, especially in developing countries in Nik et al. (2013). Furthermore, authors indicate the one of the most important factors in developing human capital to be taking the advantage of facilities and economic capabilities is education. Development of financial system provides such abilities for the prospective countries. This article studies the relationship between financial development and human capital in Iran over the period 1977-2010 with the application of a VAR model. The results indicate that the cash flow in Iran has a negative effect on human capital, which is the main cause of the increase in inflation. Education is a long term investment and when inflation hikes, people switch to alternative investments.

The purpose of Outreville (1999) is to compare the level of financial development in several developing countries with different levels of economic development. The view that human resources development can be promoted only at the expense of economic growth poses a false tradeoff. It misstates the purpose of human development and underestimates the returns in education which in turn leads to more risk-taking by skilled and well-educated people. In this paper the empirical relationship between the level of financial development and socio-economic variables reflecting different levels of development in the light of the recent literature on the role of human capital in economic development is observed. The empirical results, based on a cross-sectional analysis of 57 developing countries, indicate that human capital and socio-political stability are important factors explaining the level of financial development of these markets.

Hatemi-J and Shamsuddin (2016) have investigated the causal relationship between financial development and human development. Financial development is approximated using the domestic credit to private sector (% of GDP) while human capital is approximated using Barro–

Lee index in Bangladesh. For this purpose the bootstrap causality tests with leverage adjustments are implemented in order to avoid any distributional assumption. The results indicate causal relationship running from human development to financial development. There is no evidence on bidirectional relationship.

The purpose of Sehwat and Giri (2017) is to investigate the relationship between financial development indicators and human capital for Asian countries using the annual data from 1984-2013. The stationarity of the variables is tested using Levin-Lin-Chu, Im-Pesaran-Shin, Fisher-type augmented Dickey-Fuller and Philips-Perron panel unit-root tests. The long-run relationship among the variables is examined using the Pedroni's and Kao's panel co-integration approaches. To estimate the coefficients of co-integrating vectors, both panel dynamic ordinary least squares (PDOLS) and fully modified ordinary least squares (FMOLS) techniques are used. The short-term and long-run causality is examined by panel granger causality. Findings support the existence of the long-run relationship among the indicators of financial development, economic growth and human capital. The PDOLS and FMOLS estimators revealed that both financial development indicators and economic growth variable act as an important driver for the increase in human capital. The

results of panel granger causality indicate that causality runs from indicators of financial development, economic growth and public spending on education to human capital.

Jahfer and Abdul Rauf (2016) have examined the relationship between the financial development, human capital development investment and economic growth in Sri Lanka using annual data over the period 1961 to 2015. Johansen Co-integration Technique and Vector Error Correction Model were used to investigate the relationships. The results demonstrated that there is a long-run equilibrium relationship. Further, human capital development and financial development are reported to cause economic growth. Moreover, findings indicate that human capital development and financial development are matter for the economic growth of Sri Lanka.

3. DATA, VARIABLES AND METHODOLOGY

3.1. Data and variables

The data, used to estimate the relationship between financial development and human capital are collected over the period 1986-2015. The source of the data is World Bank (World Development Indicators, 2017). The main criterion to select a time frame was data availability. In addition, an attempt is made to include the most recent data. The first proxy variable of financial development is broad money (% of GDP - BM). It measures overall financial depth of the financial system. The World Bank defines this variable as: the sum of currency outside banks; demand deposits other than those of the central government; the time, savings, and foreign currency deposits of resident sectors other than the central government; bank and traveler's checks; and other securities such as certificates of deposit and commercial paper. This variable is widely used in up-to-date studies (Nik et al. 2013, Sehrawat and Giri, 2017, Jahfer and Abdul Rauf, 2016, Kargbo et al. 2016) as a proxy variable of financial development. This is why it is accepted as an adequate proxy variable in this article as well. Liquid liabilities (% of GDP - LL) are used as a second proxy of financial development. This variable is calculated using the following deflation method: $\{(0.5) * [F_t / P_{et} + F_{t-1} / P_{et-1}]\} / [GDP_t / P_{at}]$ where F is liquid liabilities, P_e is end-of period CPI, and P_a is average annual CPI. Liquid liabilities measure the extent of financial intermediation in the economy. This variable is suggested by Kargbo et al. (2016). Therefore, it is used in this article as well.

Human capital is believed to play an important role in financial development. However, adequate measuring remains controversial. The hypothesis that human capital plays an important role in the development process is theoretically well substantiated in the literature, but empirical results on the matter remain mixed. A major reason for the mixed evidence is that human capital has been poorly measured (Boustan et al. 2009). This concern, therefore, brought up a question - how to measure human capital adequately? Only when an adequate and consistent measure of human capital is used it can be understood how it affects the growth process. Boustan et al. (2009) and Hanushek and

Woessmann (2011c) among others use school enrolment rates as proxies for human capital. Such use is justified by the notion that the enrolled population represents the flow that adds to the existing stock of education to establish subsequent stocks. Therefore, school enrollment, secondary (% gross - HC) is used as a proxy of human capital. This measure is defined as total enrollment in secondary education, regardless of age, expressed as a percentage of the population of official secondary education age. It can exceed 100% due to the inclusion of over-aged and under-aged students because of early or late school entrance and grade repetition.

Forgha et al. (2016) suggest the introduction of physical capital while analyzing the relationship between financial development and human capital, this is why this variable is introduced here. Gross capital formation - CF (formerly gross domestic investment) consists of outlays on additions to the fixed assets of the economy plus net changes in the level of inventories. Fixed assets include land improvements (fences, ditches, drains, and so on); plant, machinery, and equipment purchases; and the construction of roads, railways, and the like, including schools, offices, hospitals, private residential dwellings, and commercial and industrial buildings. Inventories are stocks of goods held by firms to meet temporary or unexpected fluctuations in production or sales, and work in progress.

3.2. Methodology

The autoregressive distributed lag (ARDL) model is being used for decades to model the relationship between (economic) variables in a single-equation time-series setup. Its popularity stems from the fact that cointegration of nonstationary variables is equivalent to an error-correction (EC) process, and the ARDL model has a reparameterization in EC form (Engle and Granger, 1987; Hassler and Wolters, 2006).

The existence of a long-run / cointegrating relationship can be tested based on the EC representation. A bounds testing procedure is available to draw conclusive inference without knowing whether the variables are integrated of order zero or one, $I(0)$ or $I(1)$, respectively (Pesaran et al., 2001). This is the first advantage of ARDL comparing to traditional cointegration methods. The second advantage is that it is more efficient in the case of small and finite sample data sizes. In addition, this technique provides unbiased estimates in long-run model.

Engle and Granger (1987) two-step approach for testing the existence of a long-run relationship can be summarized as follows under the assumption $(y_t, x_t)'$ is a vector of $I(1)$ variables:

1. Run an OLS regression for the model in levels:

$$y_t = b_0 + \theta'x_t + v_t, \quad (1)$$

and test whether the residuals $\hat{v}_t = y_t - \hat{b}_0 - \hat{\theta}'x_t$ are stationary.

2. Estimate an EC (error correct) model with the lagged residuals from the first step included as EC term (provided they are stationary):

$$\Delta y_t = c_0 + \gamma \hat{v}_{t-1} + \sum_{i=1}^{p-1} \omega_{yi} \Delta y_{t-i} + \sum_{i=0}^{q-1} \omega'_{xi} \Delta x_{t-i} + u_t, \quad (2)$$

and test whether $-1 \leq \gamma < 0$.

In order to obtain the long-run parameters from an ARDL model, Pesaran and Shin (1998) suggest that OLS estimators of the short-run parameters are \sqrt{T} -consistent and asymptotically normal. In addition, the corresponding estimators of the long-run parameters are super-consistent if the regressors are $I(1)$, and asymptotically normally distributed irrespective of the order of integration.

Pesaran/Shin/Smith ARDL bounds test suggest that ARDL model should be estimated using OLS. In addition, F-statistics for the joint null hypothesis $H_0^F: (\alpha = 0) \cap \left(\sum_{j=0}^q \beta_j = 0 \right)$ should be computed and compared to the critical values. If H_0^F is rejected, t-statistics should be computed for the single null hypothesis $H_0^t: \alpha = 0$ and compared to the critical values. In the case both null hypotheses are rejected, the hypothesis on no levels relationship can be rejected.

4. EMPIRICAL RESULTS AND INTERPRETATION

The empirical results section starts by presenting descriptive statistics. Table 1 summarizes the obtained results.

Table 1: Descriptive statistics

stats	BM	LL	HC	CF
mean	37.853	32.289	72.958	25.128
sd	9.687	10.263	18.257	3.276
max	53.232	50.730	102.541	31.269
min	23.740	19.760	44.383	18.136
skewness	0.316	0.349	-0.060	-0.152
kurtosis	1.749	1.664	1.677	2.428

Source: Author

In terms of proxy variables of financial development it can be noticed that average BM exceeds average LL. The highest BM of 53.232% is reported for the year 2010 while the lowest of 23.74% is reported for the year 1990. The highest LL of 50.73% is reported for the year 2014 while the lowest of 19.76% is reported for the year 1990. On average, Turkey has a level of human capital of 72.96%. The highest recorded value of human capital of 102.541% is reported for the year 2014 while the lowest value of 44.383% is reported for the year 1986. The highest value of the control variable CF of 31.27% is reported for the year 2011 while the lowest value of 18.14% is reported for the year 2001. Standard deviation implies high volatility of all variables for the observed period. In order to ease the interpretation natural logarithm of both variables is calculated and is used in analysis to follow.

Furthermore, author has attempted to determine the number of lags needed in the case when BM is used as a dependent variable as well as in the case of LL. For this purpose information criterion procedures (Schwarz's Bayesian information criterion (SBIC), the Akaike's information criterion (AIC), and the Hannan and Quinn information criterion (HQIC)) are used. Table 2 summarizes the obtained results when BM is used as a dependent variable. The obtained results indicate that all three information criterion agree. Therefore, the selection is clear. The number of lags that is considered appropriate is 1. Similar conclusion can be drawn in terms when LL is used as dependent variable. Table 3 summarizes the obtained result.

Table 2: The number of lags needed (BM)

lag	LL	LR	df	p	FPE	AIC	HQIC	SBIC
0	-181.475				8121.840	14.678	14.705	14.776
1	-142.233	78.483	4	0.000	485.528*	11.8587*	11.9398*	12.1512*

2	-139.267	5.933	4	0.204	531.934	11.941	12.077	12.429
3	-138.921	0.692	4	0.952	726.781	12.234	12.423	12.916
4	-136.240	5.361	4	0.252	837.978	12.339	12.583	13.217
5	-130.874	10.733*	4	0.030	798.762	12.230	12.527	13.303

Source: Author

Table 3: The number of lags needed (LL)

lag	LL	LR	df	p	FPE	AIC	HQIC	SBIC
0	-177.292				5811.900	14.343	14.370	14.441
1	-132.960	88.664*	4	0.000	231.215*	11.1168*	11.1979*	11.4093*
2	-132.546	0.827	4	0.935	310.716	11.404	11.539	11.891
3	-129.263	6.567	4	0.161	335.630	11.461	11.650	12.144
4	-126.474	5.579	4	0.233	383.633	11.558	11.801	12.436
5	-123.663	5.622	4	0.229	448.628	11.653	11.951	12.726

Source: Author

After determining the optimal number of lags, we apply ARDL approach to investigate the relationship between human capital and financial development in Turkey. Table 4 summarizes the results of ARDL/EC model (BM dependent variable).

Results indicate a significant positive coefficient (for a 5% level of significance) with human capital in both, short- and long-run. Therefore, human capital is reported to have a significant positive impact on financial development approximated using broad money (% of GDP). Moreover, Pesaran/Shin/Smith ARDL bounds test indicates the rejection of hypothesis on no levels relationship. The interpretation of the regression coefficients can be given as follows: 1% increase in human capital leads to 0.89% increase in financial capital in long-run and 0.39% in the short-run. In order to test for the stability of the model, the impact of CF is controlled. This variable is not reported to have a significant impact on financial development. The introduction of this variable in extended model does not significantly change the original results. Therefore, the assumption on the stability of the model is confirmed. It is important to emphasize that, due to the assumptions of ARDL model the results can be interpreted as correlations as well as causations.

Table 4: ARDL regression (dependent variable lnBM)

	D.lnBM	Coef.	St. Error	t	P>t	95% Conf. Interval	
Initial model	ADJ lnBM L1.	-0.436	0.160	-2.720	0.012	-0.765	-0.106
	LR lnHC L1.	0.889	0.199	4.470	0.000	0.480	1.298
	SR lnHC D1.	0.388	0.160	2.420	0.023	0.059	0.716
	_cons	-0.070	0.370	-0.190	0.852	-0.830	0.690
Extended model	ADJ lnBM L1.	-0.390	0.169	-2.300	0.030	-0.740	-0.041
	LR lnHC L1.	0.809	0.233	3.470	0.002	0.329	1.290
	lnCF L1.	0.325	0.526	0.620	0.543	-0.761	1.411
	SR lnHC D1.	0.316	0.155	2.040	0.053	-0.004	0.636
	lnCF D1.	-0.286	0.213	-1.340	0.193	-0.726	0.155
_cons	-0.330	0.635	-0.520	0.608	-1.640	0.981	

Source: Author

Table 5 summarizes the results of ARDL/EC model in the case when LL is used as a dependent variable. Results indicate a significant positive coefficient (for a 5% level of significance) with human capital in both, short- and long-run. Therefore, human capital is reported to have a

significant positive impact on financial development approximated using liquid liabilities (% of GDP). Moreover, Pesaran/Shin/Smith ARDL bounds test indicates the rejection of hypothesis on no levels relationship. The interpretation of the regression coefficients can be given as follows: 1% increase in human capital leads to 1.17% increase in financial capital in long-run and 0.31% in the short-run. In order to test for the stability of the model, the impact of CF is controlled. This variable is not reported to have a significant impact on financial development. The introduction of this variable in the extended model does not significantly change the original results. Therefore, the assumption on the stability of the model is confirmed.

Table 5: ARDL regression (dependent variable lnLL)

	D.lnLL	Coef.	St. Error	t	P>t	95% Conf. Interval	
Initial model	ADJ lnLL L1.	-0.267	0.119	-2.250	0.033	-0.510	-0.023
	LR lnHC L1.	1.170	0.252	4.650	0.000	0.653	1.688
	SR lnHC D1.	0.312	0.149	2.090	0.047	0.005	0.619
	_cons	-0.400	0.331	-1.210	0.239	-1.080	0.281
Extended model	ADJ lnLL L1.	-0.235	0.144	-1.630	0.117	-0.533	0.063
	LR lnHC L1.	1.230	0.340	3.610	0.001	0.529	1.931
	lnCF L1.	-0.298	0.864	-0.340	0.733	-2.077	1.482
	SR lnHC D1.	0.289	0.163	1.780	0.088	-0.046	0.624

	lnCF	-0.070	0.176	-0.400	0.694	-0.432	0.293
	D1.						
	_cons	-0.184	0.639	-0.290	0.776	-1.499	1.132

Source: Author

The higher responsiveness of financial development to the change in human capital is reported in the case when LL is used as a proxy of financial development in the long-run. In terms of short-run higher responsiveness of financial development to the change in human capital is reported in the case when BM is used as a proxy of financial development. However, the sign and significance of the results does not change after introducing different proxy variables of financial development, therefore the estimated model is not appeared to be sensitive to the choice of measurement for financial development in Turkey.

5. CONCLUSION

This article investigates the long-run and short-run relationship between financial development and human capital in Turkey. For this purpose, ARDL approach is used. Data are collected over 30-years period (1986-2015). In order to estimate the relationship between these economic terms, financial development is approximated using two variables: broad money (% of GDP) and liquid liabilities (% of GDP). Two proxy variables of financial development are used in order to check for the sensitivity of the results. In addition, the impact of gross capital formation (% of GDP) is controlled.

Results initially indicate the increasing trend in terms of both proxy variables of financial development as well as of human capital in Turkey over the observed period. Therefore, there is a great potential in terms of human capital as well as financial development. This is why, the decision makers need to make effort in order to overcome challenges and to use a great potential of growth.

Findings of ARDL model indicate a significant positive coefficient with human capital in both, short- and long-run. Therefore, human capital is reported to have a significant positive impact on financial development approximated using broad money (% of GDP). Moreover, Pesaran/Shin/Smith ARDL bounds test indicates the rejection of hypothesis on no levels relationship. The interpretation of the regression coefficients can be given as follows: 1% increase in human capital leads to 0.89% increase in financial capital in long-run and 0.39% in the short-run. In order to test for the stability of the model, the impact of CF is controlled. This variable is not reported to have a significant impact on financial development. The introduction of this variable in extended model does not significantly change the original results, which indicates that the selected

model is stable. It is important to emphasize that, due to the assumptions of ARDL model the results can be interpreted as both correlations and causations.

Results of the model that uses LL as a dependent variable indicate a significant positive coefficient (for a 5% level of significance) with human capital in both, short- and long-run. Therefore, human capital is reported to have a significant positive impact on financial development. Pesaran/Shin/Smith ARDL bounds test indicates the rejection of hypothesis on no levels relationship. In order to test for the stability of the model, the impact of CF is controlled. This variable is not reported to have a significant impact on financial development. The introduction of this variable in extended model does not significantly change the original results, which indicates that the selected model is stable.

The higher responsiveness of financial development to the change in human capital is reported in the case when LL is used as a proxy of financial development in the long-run. In terms of short-run higher responsiveness of financial development to the change in human capital is reported in the case when BM is used as a proxy of financial development. However, the sign and significance of the results does not change after introducing different proxy variables of financial development, therefore the estimated model is not appeared to be sensitive to the choice of measurement for financial development in Turkey.

REFERENCES

- Boustan, L., Philippe, A., Hoxby, C.M. and Vandebussche, Jerome. (2009). The Causal Impact of Education on Economic Growth: Evidence from U.S. Manuscript, http://www.brookings.edu/economics/bpea//media/Files/Programs/ES/BPEA/2009_spring_bpea_papers/2009_spring_bpea_ghion_etal.pdf.
- Engle, R. F., and C. W. J. Granger (1987). Co-Integration and Error Correction: Representation, Estimation, and Testing. *Econometrica*, Vol. 55(2), pp. 251-276.
- Forgha, N.M., Sama, M.C. and Aquials, N.A. (2016). An Econometric Investigation in to Financial Intermediation, Domestic Investment and Economic Growth in Cameroon, *Journal of Finance and Economics*, Vol. 4 (1), pp. 1-9.
- Hanushek, E. A. and Woessmann, L. (2011c). Sample Selectivity and the Validity of International Student Achievement Tests in Economic Research. *EconomicLetters*, Vol. 110(2), pp. 79-82.
- Hassler, U., and J. Wolters (2006). Autoregressive Distributed Lag Models and Cointegration. *AllgemeinesStatistischesArchiv*, Vol. 90(1), pp. 59-74.
- Hatemi-J, A. and Shamsuddin, M. (2016). The Causal Interaction between Financial Development and Human Development in Bangladesh, *Applied Economics*, pp. 2-4.
- Jahfer, A. and Abdul Rauf, F. The Relationship between Financial Development, Human Capital Development and Economic Growth in Sri Lanka. 5th Annual International Research Conference-2016, Faculty of Management and Commerce- SEUSL.

- Kargbo, A.A., Ding, Y. and Kargbo, M. (2016). Financial Development, Human Capital, and Economic Growth: New Evidence from Sierra Leone. *Journal of Finance and Bank Management*, Vol. 4 (1), pp. 49-67.
- Nik, H.A., Nasab, Z.S., Salmani, Y. and Shahriari, N. (2013). The Relationship between Financial Development Indicators and Human Capital in Iran, *Management Science Letters*, Vol. 3, pp. 1261–1272.
- Outreville, J. F. (1999). Financial Development, Human Capital and Political Stability. UNCTAD Discussion Papers. http://unctad.org/en/docs/dp_142.en.pdf.
- Owings, W.A. and Kaplan, L. (2013), Education as an investment in Turkey's human capital. https://www.researchgate.net/publication/270218205_Education_as_an_investment_in_Turkey_%27s_human_capital
- Pesaran, M. H., and Y. Shin (1998). An Autoregressive Distributed-Lag Modelling Approach to Cointegration Analysis. In *Econometrics and Economic Theory in the 20th Century. The Ragnar Frisch Centennial Symposium*, ed. S. Strøm, chap. 11, pp. 371–413. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sehrawat, M., Giri, A.K. (2017). An Empirical Relationship between Financial Development Indicators and Human Capital in Some Selected Asian Countries. *International Journal of Social Economics*, Vol. 44 (3) No. 3, pp. 337-349.

KADINA YÖNELİK AİLE İÇİ ŞİDDET VE YOKSULLUK İLİŞKİSİ: AİLE İÇİ ŞİDDET MAĞDURU KADINLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Elif Özlem AŞKIN* – Umut AŞKIN**

Özet:

Kadına yönelik aile içi şiddet tüm dünyanın her yerinde kadınların yaşadıkları evrensel ve ortak bir sorundur. Kadınlara eş, sevgili gibi yakınları olan erkekler tarafından fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik şiddet uygulanmaktadır. Kadına yönelik aile içi şiddet, kadının fiziksel, cinsel ya da psikolojik zarar görmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması olası her türlü davranış şiddet eylemidir. Bu şiddet sınıf, etnik köken, sosyo-ekonomik düzey farklılığı olmadan uygulanmaktadır. Kadın olmak, bu şiddetin başlıca kaynağıdır. Bununla birlikte bazı etmenler uygulanan şiddetin dozajını, boyutunu ve sürekliliğini artırmaktadır. Yoksulluk bu etmenlerin en başında gelmektedir. 1980’li yıllarla birlikte pek çok ülkede uygulanmaya başlanan yapısal uyum programları yoksulluğun, işsizliğin, gelir dağılımındaki dengesizliğin artmasına neden olmuştur. Özelleştirme, serbestleştirme ve esnekleştirme gibi neo-liberal iktisat politikaları yoksulluğu ciddi bir küresel sorun haline getirmiştir. Artan yoksulluk, pek çok ekonomik, sosyal ve psikolojik olumsuz etkilere neden olmaktadır. Bu süreçte gelir dağılımı eşitsizliği, işsizlik, sosyal dışlanma, aile yaşamında çözülme gibi olumsuz sonuçlarla birlikte aile içinde kadına yönelik şiddet de artmıştır. Şiddet bir kısır döngü olarak yoksulluk riskini de artırmaktadır. Bu belirlemelerden hareketle, çalışmada kadına yönelik aile içi şiddette yoksulluğun etkisi incelenmekte ve ortaya konulmaktadır. Önemli bir kamusal sorun olan aile içi şiddet gören kadınlara yardım edebilmenin ilk koşulu, kadına uygulanan şiddetin nedenlerinin belirlenmesidir. Kadınların şiddet görme nedenlerinin saptanması, kadına yönelik şiddetle mücadelede geliştirilecek politikalara katkı sunma açısından önemlidir. Çalışma, Tokat Kadın Konuk Evinde (sığınma evi) kalan şiddet görmüş kadınlarla yapılan alan araştırması verilerinin analiz sonuçlarına dayanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, aile içi şiddet, toplumsal cinsiyet, yoksulluk,

* Yrd. Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, elifozlem.ozcatal@gop.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, umur.askin@gop.edu.tr

RELATIONSHIP BETWEEN POVERTY AND DOMESTIC VIOLENCE AGAINST WOMEN: A RESEARCH ON DOMESTIC VIOLENT WOMEN

Abstract:

Domestic violence against women is a universal and common issue that women live in all over the world. Physical, sexual, emotional and economic violence is applied by men who are close relatives to women. Domestic violence against women is any act of violence that results in or likely to result in physical, sexual or psychological harm to a woman. Women worldwide are violent victim regardless of class, ethnicity, socio-economic level difference. The fact that being a woman is the main source of this violence, certain factors affect the dosage and continuity of this violence. Poverty is one of these factors. Structural adjustment programs that have been implemented in many countries since the 1980s have led to an increase in poverty, unemployment and inequality in income distribution. Neo-liberal economic policies such as privatization, liberalization and elasticization have made poverty a serious global problem. Increased poverty causes many economic, social and psychological negative effects. In this process, income distribution inequality and unemployment, social exclusion, disintegration in family life, as well as domestic violence against women have increased. Violence increases the risk of poverty as a vicious cycle. Based on these findings, the aim of this study is to examine the effect of poverty on domestic violence against women and discuss the solution proposals.

In the study, socio-demographic, socio-economic characteristics of the women who experienced domestic violence, types of violence they saw and reasons of them were tried to be determined. Determination of the causes of violence against women is the first condition for helping women who have experienced domestic violence, which is a major public issue. Identifying the causes of women's violence is important in terms of contributing to the policy to be developed in the fight against violence against women. The study is based on the results of field survey data made with women who have been subjected to violence in the Tokat Female Guest House (shelter).

Keywords: Women, domestic violence, gender, poverty

1. GİRİŞ

Dünya üzerinde her üç kadından biri, (ırk, dil, din, sınıf ve etnik köken farkı olmadan) yakını olan erkeklerden şiddet görmektedir (WHO, 2014). Kadına yönelik aile içi şiddet kadınların yaşadığı ortak ve evrensel bir sorundurⁱ.

Kadına yönelik aile içi şiddet, Türkiye’de de önemli ve yaygın bir sosyal sorundur. 2014 yılında yapılan bir araştırmaya göre evli kadınların %36’sı fiziksel şiddet, %12’si cinsel şiddet görmüş, 18 yaşından sonra evlenmiş kadınların %42’si psikolojik şiddet, %30’u ise ekonomik şiddet ile karşı karşıya kalmıştır (HÜNEE-ASPB, 2015). KAMER (2015:24)’in yaptığı araştırma sonuçlarına göre kadınların %94,3’ü aile içi şiddet görmektedirⁱⁱ. Ayrancı ve arkadaşları (2002),154 hamile kadınla gerçekleştirdikleri araştırmada, kadınların %71,4’ünün hamileliği süresinde aile içi şiddet gördüğü belirlenmiştir.

Aile içi şiddet, kadınlar ve erkekler arasındaki eşit olmayan güç ilişkilerinin yansıması olarak erkek tarafından (cinsiyet temeli üzerinden) kadınlara yönelik gerçekleştirilmekte; kadını baskı altında tutmayı ve kadın üzerinde üstünlük kurmayı amaçlamakta; toplumsal cinsiyetle ilişkili, toplumda kadına uygun görülen sosyal ve ekonomik statü düşüklüğünü sürmesini sağlamakta ve aynı zamanda kadının bu ikincil konumundan kaynaklanan bir olgu olarak kadınları olumsuz etkilemektedir. Kadınların yaşamına korku ve güvensizliği getiren; kaynaklara ve temel etkinliklere erişimini kısıtlayan; ilerlemesini ve eşitlik, kalkınma, barış hedeflerinin başarılmasını engelleyen önemli bir toplumsal sorundur (ÇSGB, 2003: 239-240). Kadına yönelik bu şiddet türü hem bir – yaşama, sağlık, beslenme, eğitim, toplumsal ve ekonomik yaşama katılım gibi– *insan haklarına aykırı davranma* sorunu (Sheavd, 1997) hem de kadına yönelik ayrımcılığa yol açan toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorunudur. Kadına yönelik aile içi şiddet, kadınların insan haklarının gelişimini ve temel özgürlüklerini kullanmalarını engelleyen; kadınları değersizleştiren; kadınları, erkeklere göre daha aşağı toplumsal bir durumda var olmaya zorlayan en önemli sosyal oluşlardandır (Mojab, 2006).

Kadına yönelik aile içi şiddet, aile içinde ortaya çıkan; kadının fiziksel, cinsel ya da psikolojik zarar görmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması olası olan her türlü davranış ya da bu tür davranışlarla

ⁱ ABD’de her yıl iki-dört milyon arası kadın (WHO, 2002), Almanya’da kadınların %25’i, Danimarka’da %22’si, Norveç’te %13,9’u (UN, 2013), Filipinler’de %10’u, Zambiya’da %48’i, Meksika’da %11’i (UN, 2010) eski eşleri ve/veya birlikte yaşadığı erkekler tarafından şiddet görmektedir. İspanya’da kadınların %29,1’i fiziksel ve cinsel şiddet, İsveç’te kadınların %20’si, Kenya’da %42’si, Nikaragua’da ise %69’u fiziksel şiddet ile karşı karşıya kalmaktadır (WHO, 2002; Krahe vd., 2005). Avrupa Birliği üyesi ülkelerde de kadına yönelik aile içi fiziksel şiddetin süreklilik eğilimi gösterdiği ve aile içi şiddet gören kadınların %42’sinin hamile iken de şiddet gördüğü belirlenmiştir (EU, 2014).

ⁱⁱ Kadın Hakları İnsan Haklarıdır Projesi kapsamında yapılan araştırma Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesindeki 23 il ve Karadeniz Bölgesindeki 3 il (Artvin, Rize, Trabzon) olmak üzere toplam 26 ilde yürütülmüştür. Proje kapsamında 24.723 kadınla yüz yüze görüşme yapılmıştır (KAMER, 2015).

tehdit etme, baskı kurma ya da özgürlüğün keyfî bir biçimde engellenmesini de içeren, cinsiyete dayalı her türlü şiddet eylemi (ÇSGB, 2003: 239) olarak tanımlanmakta; fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik şiddet olmak üzere çeşitli şekillerde ortaya çıkmaktadır. *Kadın olmak*, bu şiddetin başlıca kaynağı olmakla birlikte belli etmenler şiddetin düzeyini ve sürekliliğini etkilemektedir. İnsanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli temel gereksinmelerini karşılayamama durumu olarak tanımlanan yoksulluk (Şenses, 2002:62) kadına yönelik şiddetin dozajını ve sürekliliğini etkileyen etmenlerin başında gelmektedir.

Yoksulluk, kişilerin ve hanehalkının asgari yaşam ölçünü için gereken temel gereksinimlerini karşılayacak yeterli gelirin elde edilmemesi durumudur. Yoksulluğun belirlenmesinde bireyin gelir düzeyi ile temel gereksinimlerini karşılama yeterliliği, düşük öğrenim düzeyi, işsizlik önemli ölçütlerdir (Dinler ve İçli, 2012:3). Küreselleşen dünyada neo-liberal iktisat politikalarından oluşan yapısal uyum programları, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde işsizliği tırmandırırken yoksulluğu yaygınlaştırmış, kalıcılaştırmış ve küresel bir sorun olmasına yol açmıştır. Artan yoksulluk, ekonomik, sosyal ve psikolojik temelli pek çok sorunla birlikte aile içinde kadına yönelik şiddetin artmasına da yol açmaktadır. Yapılan araştırmalar, yoksul ailelerdeki eğitim düzeyi düşüklüğünün, işsizliğin, ekonomik zorluk ve yetersizliklerin, kadının aile içinde şiddet görmesine neden olduğunu ortaya koymaktadır (Akıncı-Çötök, 2015; Anders ve Christopher, 2011; Obasaju vd., 2009; Fawole, 2008; Faramarzi, 2005).

Yukarıdaki saptamalardan yola çıkan çalışmanın amacı, kadına yönelik aile içi şiddetle yoksulluk olgusunun ilişkisini incelemek ve ortaya koymaktır. Çalışmada aile içinde şiddet gören kadınların sosyo-demografik, sosyo-ekonomik özellikleri, hangi şiddet biçimlerinin etkisinde kaldıkları ve nedenleri saptanmaya çalışılmıştır.

2. KADINA YÖNELİK AİLE İÇİ ŞİDDET VE YOKSULLUK İLİŞKİSİ

Kadına yönelik aile içi şiddetin temel nedeni, ataerkil toplumsal sistem ve bu sistemin kurallarını belirleyen toplumsal cinsiyet rollerinin kadına getirdiği ikincil konumdur. Kadını bağımlı taraf olarak gören/gösteren erkeğin ataerkil toplumsal yapıdaki üstün konumu, kadını denetlemek, sistemin düzenini ve disiplinini sağlamak amacıyla erkeğin şiddet uygulamasının temel nedenini oluşturmaktadır (Barzilai, 2004; Anderson ve Umberson, 2001; Connell, 2002; Mooney, 2000). Kadın olmak, aile içi şiddetin başlıca nedeni olmakla birlikte şiddetin biçimini, düzeyini ve sürekliliğini artıran etmenlerde bulunmaktadır. Yoksulluk bu etmenlerin başında gelmektedir.

İnsanların yaşamlarını sürdürebilmesi için gerekli temel gereksinmelerini karşılayamama durumu olan yoksulluk, günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaygınlaşarak kalıcı hale gelmiştir. Yapısal uyum programları, bu durumun temel nedenlerindedir. İhracata dayalı sanayileşme; özelleştirme; kamunun küçültülerek, müdahale gücünün zayıflatılarak kamu

hizmetlerinin tasfiyesi; sosyal harcamaların kısılması; serbest piyasa egemenliğini sağlamak için sınırlamaların kaldırılması; rekabet için emek maliyetlerinin düşürülmesi ve emeğin örgütlenme gücünün zayıflatılması 1980'li yıllarla birlikte yapısal uyum programlarının uygulandığı pek çok ülkede ortaya çıkan olgulardır. Programların uygulandığı ülkelerde, büyüme hızı düşmüş, fiyatların serbestleşmesi enflasyonu yükseltmiş, yatırımlar azalmıştır. Bu gelişmeye yerli sanayiye zayıflatan ticaretin serbestleştirilmesi ve kamu sektörü reformları da eklenince, işsizlik hızlı bir şekilde artmış ve halkın çoğunluğunun yaşam kalitesi düşmüştür. İşsizlik, yoksulluk ve kayıt dışı istihdam artışı bu programların sonuçlarıdır (Metin, 2013; Işık ve Mert, 2011; Chossudovsky, 1999; Şenses, 2002; Özşuca ve Toksöz, 2003). Bu politikalar sonucunda tarım ürünlerine verilen devlet desteklerinin azaltılması ve/veya (bazı tarım ürünlerinde) bütünüyle kaldırılması topraksız ve geçimlik üretim yapan aileleri olumsuz etkilemiştir. Az ya da çok kendi kendine yeten birçok aile tarımsal üretimden elde ettikleri gelir düştüğü için mülksüzleşmiş ve yoksullaşmıştır. Bu gelişmeler kırdan kente göç sürecini hızlandırmıştır. Kente göç edenler, kentselformel işgücü piyasasındaki işlerin azlığı, ortaya çıkan yüksek yapısal işsizlik nedeniyle işsizlik ve yoksulluk sarmalı içine düşmekte; iş bulabilenler ise düşük ücretli, sosyal korumanın olmadığı kayıt dışı işlerde çalışmak zorunda kalmaktadırlar (Acker, 2004:3; Mies, 2008: 47). Geniş toplum kesimlerinin yaşam koşulları, yapısal uyum politikaları sonucu ağırlaşmıştır.

Artan yoksulluk ve gelir düzeyi düşüklüğü nedeniyle temel gereksinimlerin bile karşılanamaması, güvencesiz kayıt dışı istihdam ve işsizlik aile içinde kadına yönelik şiddeti tetiklemektedir. Şiddet, düşük gelirli ailelerde bir denetim aracı ve çatışma çözüm yöntemi olarak uygulanmaktadır. Alt sosyo-ekonomik gruplarda yer alan erkekler, işsizlik ve gelir kayıplarını erkek kimliğine yönelik bir tehdit olarak algılamakta; ekonomik olarak güçsüzleşen bu erkekler, toplumsal açıdan sarsılmış güçlerini aile içinde kadınlara ve çocuklara baskı ve şiddet uygulayarak kurmaya çalışmaktadır (Anderson, 1997; Ertürk, 2007; Macmillan ve Gartner, 1999). Düşük gelirli, yoksul ailelerde ekonomik yetersizlikler, uzun süreli işsizlik ve güvencesiz işlerde çalışma, ailenin geçimini sağla(ya)mamayı getirmekte; bu da erkeğin şiddete başvurma eğilimini artırmaktadır.

Günümüzde esnek ve güvencesiz çalışma biçimlerinin yaygınlaşması ve yapısal işsizliğin yüksek oluşu, erkeğin işsiz kalmasına, ev geçindirme ve yönetme sorumluluğu konusunda kaygılanmasına yol açmaktadır. İşsizlik ve yoksulluk nedeniyle eşinin, ailesinin ve toplumun ondan beklediği evin geçimini sağlama rolünü yerine getir(e)meyen ve aile içindeki gücü sarsılan erkek, aile içindeki gücünü sürdürmek için daha baskıcı olmakta ve iktidarını güçsüzler üzerinde şiddetle yeniden kurmaktadır (Sancar, 2009:221; Sallangül, 2005:35). Kadına şiddet uygulayan erkek, aile içindeki ve kadın üzerindeki egemenliğini ekonomik olmasa da fiziksel olarak sürdürmektedir. (Yüksel-

ⁱⁱⁱ Bu süreçte kamu işletmelerinin küçültülmesi, özelleştirmeler çok sayıda kişinin işini kaybetmesine, iş güvencesi olmayan, düşük ücretli enformel işlerde iş aramaya yönelmelerine neden olmuştur (Özşuca ve Toksöz, 2003:11). İşsizlik ve istihdam güvencesi olmadan, sosyal güvenlikten yoksun işlerde çalışanların artışı ise işsizlik ve yoksulluk tehdidi altındaki nüfusun artmasını getirmiştir.

Oktay, 2015:63). Düşük gelir düzeyi ve gelir yetersizliği ruhsal gerileme yol açmakta; kısıtlı kaynaklar aile içi şiddet riskini artırmakta; işsiz ya da düşük saygınlığı olan işlerde çalışanlarda şiddet atakları daha sık görülmektedir (Gelles, 1993; akt:Subaşı ve Akın, 2003). Sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan gruplarda erkeğin işsiz olduğu ya da düzensiz istihdamda yer aldığı durumlarda aile içinde kadına yönelik şiddet artmakta (Castro vd., 2003; Eisikovitz vd., 2004); yoksulluk ve temel gereksinimlerin karşılanamaması ve özellikle işsizlik, aile içinde erkek şiddetinin kalıcı hale gelmesine yol açmaktadır. Ailenin ekonomik durumundaki olumsuzluklar, çatışma durumlarında erkeğin şiddet uygulamasına yol açma olasılığı yükseltmektedir.

Ataerkil yapıda aile içinde güç ve hiyerarşi bakımından üstün sayılan erkeğin kadına uyguladığı aile içi şiddet, tüm sosyo-ekonomik gruplarda görülmekle birlikte yoksul, ekonomik kaynak bakımından devavantajlı ailelerde kadınlar erkeğin uyguladığı şiddetle daha fazla karşı karşıya kalmaktadır. Düşük gelir düzeyi, aile bireylerinin sayıca çokluğu, ekonomik sıkıntı yaşayan erkeğin yaşadığı gerilim, kültürel olarak aileyi geçindirmesi beklenen erkeğin bunu yap(a)mamasından kaynaklanan yetersizlik duygusu, ekonomik sıkıntıların eşler arasında çatışma konularını artırması gibi etmenler kadına yönelik şiddeti artırmaktadır (Riggs vd., 2000; Straus ve Gelles, 1988). Ailenin yaşadığı ekonomik sıkıntılar, çatışma durumlarında şiddet kullanımını da beraberinde getirmektedir. Sosyo-ekonomik durumu düşük erkekler, eşlerine ve çocuklarına fiziksel şiddeti daha yoğun uygulamaktadır. İşsizliğin ve yoksulluğun aile içerisinde yarattığı gerilimler ve çatışmalar bu şiddeti tetiklemektedir (Markowitz, 2003:146). Erkeğin işini kaybettiği ve/veya gelir düzeyinde azalma olduğu ailelerde, erkeğin eşe ve çocuklara şiddet uygulama düzeyi artmaktadır. Evi geçindirmenin erkeğin görevi olduğuna yönelik toplumsal algının baskısı, işsizlik nedeniyle yoksullaşan ve bu görevini yerine getiremeyen erkek şiddete daha çok yönelmektedir (Connell, 2002:95; 2010; Mansley, 2009:165). Erkek için çalışma, erkekliğin hem ev içinde hem de toplumsal bilinçte inşasında hassas bir yere sahiptir. Erkekler işsizlik ve/veya düzensiz istihdam nedeniyle ortaya çıkan “erkeklik kaybı”nev içinde uyguladıkları şiddet ile geri kazanmak isterler. Arıkan (2016:15), uzun süreli işsizlik sorunu yaşayan erkeklerin, umutlarının tükenmesinin getirdiği ruhsal gerilim ve bunalım nedeniyle şiddet içeren eylemlere yöneldiklerini belirtmektedir. İş ve toplumsal yaşamda güçsüzleşen ve psikolojik olarak çaresiz hisseden erkek, eşine şiddet uygulayarak ev içinde egemenliğini sağlamakta ve kendisini güçlü hissetmektedir (Newman, 2013:107; Altıparmak, 2015:454).

Rand ve Renison (2004), alt-gelir gruplarında yer alan kadınların aile içi şiddete uğrama riskinin, üst-gelir gruplarındaki kadınlarla karşılaştırıldığında yedi kat daha fazla olduğu belirlemiştir. Türkiye’de yapılan araştırmalarda da alt-gelir gruplarındaki kadınların aile içi şiddet görme sıklığının üst-gelir gruplarına göre daha fazla olduğu belirtilmektedir (Altunay ve Arat, 2007; Owen ve Owen, 2008). Türkiye’de kadına yönelik şiddet tüm sosyo-ekonomik düzey ve eğitim gruplarında görülen bir olgudur. Ancak yoksul, eğitim düzeyi düşük ve mesleksizler arasında daha sık ve yaygındır (Kardam ve Yüksel, 2009, Kardam ve Yüksel-Kaptanoğlu, 2011; Akıncı-Çötök,

2015). Kadına yönelik şiddeti onaylayan ataerkil söylemşiddet uygulayanları yüreklendirmekte; ekonomik durumdaki yetersizlikler, düşük eğitim düzeyi kadına yönelik aile içi şiddeti artırmaktadır. İşsizlik ve yoksulluk erkeğe yüklenen evi geçindirme yükümlülüğünü yerine getir(e)memesi anlamına gelmekte; bu da aile içinde kadına yönelik şiddete dönüşmektedir.

Yoksulluk ve eğitim düzeyi düşüklüğünün birlikteliği aile içinde kadına yönelik şiddeti artırmaktadır. Faramarzi ve arkadaşları (2004), aile içi şiddet görme ile eğitim düzeyi düşüklüğü, gelir azlığı ve işsizlik arasında doğru yönlü bir ilişki olduğunu bulgulamıştır. Gelles ve Conte (1990) de erkeğin işsiz, düşük eğitimli, 18-30 yaşları arasında olması, yasadışı ilaç kullanması ve aile geliri yetersizliği etmenlerinin en az ikisinin bir arada bulunduğu durumda aile içi şiddet riskinin iki katına çıktığını ileri sürmektedirler. Fawole (2008) göre ise yoksulluk şiddeti artırmakta ve yoksul ailelerde kadın ve erkeğin düşük eğitim düzeyi kadın ve çocuğa yönelik şiddeti kalıcılaştırmaktadır.^{iv}

Yoksul ailelerde, maddi kaynaklara ulaşım üstünlüklerinin bulunmaması, kadına yönelik şiddeti artırdığı gibi bu durumun kabullenilmesini de beraberinde getirmektedir. Yapılan araştırmalarda eşlerinden şiddet gören kadınların, bu durumu yoksulluğa ve işsizliğe bağladıkları, gördükleri şiddeti aile içi “olağan bir durum” olarak kabullendikleri ve erkek eş için işsizlik ve yoksulluğun, kadına yönelik şiddeti olağanlaştırmak için bir araç işlevi gördüğü ortaya konulmaktadır (Arıkan, 2016; Kocadaş ve Kılıç, 2012; Açıkgoz ve Yusufoglu, 2012; Sallangül, 2005; BAAKB, 1998). Yoksullukla aile içi kadına yönelik şiddet arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Yoksulluğun yaşam koşullarını güçleştirmesi, şiddetin yoğun olarak yaşandığı yerleşim bölgelerinde oturmayı zorunluluk haline getirmekte bu bölgelerde varolan ve gözlenen şiddet, evde kadına yönelik şiddet uygulanmasını olağanlaştırmaktadır.

Kadına yönelik aile içi şiddetin yoksul ailelerde daha yaygın ve sürekli olduğu, aile içi şiddet yaşayan kadınların ailelerinin gelir düzeylerinin yetersiz, eşlerin eğitim düzeylerinin çok düşük ve eşlerinin işsiz olduğu yapılan araştırmaların ortak bir bulgusu olmakta; bu da kadının maruz kaldığı aile içi şiddetin önde gelen nedenlerinden birinin yoksulluk olduğunu göstermektedir.

^{iv} Yoksulluk, sosyo-ekonomik durum bozukluğu, gelir düşüklüğü, düşük eğitim düzeyi ile kadına yönelik aile içi şiddet arasında ilişki tespit eden diğer çalışmalar için Kwagala vd., 2013; Antai 2011; Anders ve Christoper, 2011; Boyle, vd., 2009; Obasaju vd., 2009; Kurts-Swanger ve Petcosky, 2003’in çalışmalarına da bakınız.

3. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Çalışmanın amacı, kadına yönelik aile içi şiddette yoksulluk olgusunun etkisini incelemek ve ortaya koymaktır. 1 Haziran - 9 Temmuz 2016 tarihleri arasında, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı Tokat Kadın Konukevinde (sığınmaevinde), ilgili dönemde kalmakta olan, aile içi şiddet görmüş 19 kadın ile yarı yapılandırılmış sorular eşliğinde yüz yüze gerçekleştirilen görüşmeler sonucu elde edilen bulgular çerçevesinde, kadınların sosyo-demografik, sosyo-ekonomik özellikleri, hangi şiddet biçimleri ile karşı karşıya kaldıkları ve nedenleri saptanmaya çalışılmıştır.

3.1. Araştırma Bulguları ve Tartışma

Görüşülen kadınlar 15-45 yaş aralığındadır. Kadınların biri 15 yaşında, ikisi 21-25 yaş, ikisi 26-30 yaş, üçü 31-35 yaş, yedisi 36-40 yaş, dördü 41-45 yaş aralığındadır. Kadınların dördü bekâr, dokuzu evli, biri eşinden ayrı yaşamakta, beşi şiddet nedeniyle eşinden boşanmıştır. Evli ve/veya boşanmış olan kadınların 12'sinin çocuğu vardır. Çocuğu olan kadınların beşinin bir, beşinin iki, birinin üç, birinin ise dört çocuğu bulunmaktadır^v (Tablo -1).

Tablo 1: Demografik Özellikler

Yaş Aralığı	n	Çocuk sayısı	n	Medeni Durum	n
15 – 20	1	Çocuğu Yok	3	Bekâr	4
21 – 25	2	1 çocuk	5	Evli	9
26 – 30	2	2 çocuk	5	Boşanmış	5
31 – 35	3	3 çocuk	1	Ayrı Yaşıyor	1
36 – 40	7	4 çocuk	1		
41 – 45	4				

Görüşülen kadınların üçünün okuma-yazması yoktur. Kadınlardan biri okur-yazar, beşi ilkökul mezunu, altısı ortaokul mezunu, ikisi lise mezunu, ikisi ise üniversite mezunudur (Tablo – 2). İlkokul mezunu kadınlardan biri ortaokul eğitimini, ortaokul mezunu kadınlardan birisi ise lise eğitimini ailelerinin izin vermemeleri nedeniyle tamamlayamamıştır.

^v 15 yaşındaki bekâr katılımcı hamiledir ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında yasal bir zorunluluk olarak sığınmaevinde kalmaktadır.

Tablo 2: Eğitim Durumu Verileri

Eğitim Durumu	N	Eşin Eğitim Durumu	n
Okuma- Yazma Yok	3	Okuma- Yazma Yok	1
Okur Yazar	1	Okur Yazar	1
İlkokul Mezunu	5	İlkokul Mezunu	4
Ortaokul Mezunu	6	Ortaokul Mezunu	5
Lise Mezunu	2	Lise Mezunu	1
Üniversite Mezunu	2	Üniversite Mezunu	3

Görüşülen kadınların çoğunun eğitim düzeyleri düşüktür; çoğu ortaokul ve altında bir eğitim almıştır. Ekonomik olanaksızlıklar ve küçük yaşta evlen(diril)me kadınların eğitimlerini sürdür(e)meme, yarıda bırakma nedenleri olarak ön plana çıkmaktadır. Görüşülen kadınlar bu konudaki görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir:

“10 kardeşlik, kalabalıktık. Ailemin durumu yoktu. Beni okutmaya maddi güçleri yetmezdi. Okutamadılar, okul yüzü hiç görmedim. Okuma-yazma bile öğrenemedim.” (Evli, 36, Okuryazar değil).

“7 kardeşlik. Fakirdik, ancak geçinebiliyorduk. Babam iş bulunca çalışıyordu, düzenli işi yoktu. Üstüne üstlük bir de erken ölünce, annemin üstüne kaldık. Annemin bizi okula göndermeyi bırak, bize bakma imkânı, parası yoktu. İlk gelen dünürçüye verdi beni, 15 yaşında evlendim.” (Boşanmış, 28, Okuryazar değil).

“Annem vefat etti, babam yeniden evlendi. Üvey annem okutmaya gücümüz yok, masraflı bu iş, kız çocuğu evlenir gider nasıl olsa dediği için babam okutmadı.” (Bekâr, 26, Ortaokul terk)

“İlkokulu anca bitirdim. Geçim zorluğumuz vardı zaten, okula göndermediler. 15 yaşında da istemediğim halde, zorla evlendirdiler.” (Boşanmış, 33, İlkokul)

Ailelerin yaşadığı ekonomik sıkıntılar, ataerkil zihniyet kalıplarıyla birleşince kız çocuklarının okula gönderilmemesine, eğitimlerini sürdür(e)memelerine yol açmaktadır. 1980 sonrası uygulanan ekonomik politikalar kapsamında kamu hizmetlerinin azaltılması, özelleştirmeler, eğitim ve sağlık gibi kamusal mal ve hizmetlerin fiyatlandırılması satın alma gücü olmayan, yoksulları özellikle de

yoksul kadın ve kız çocuklarını bu hizmetlerden yoksun bırakmakta; yoksul ailelerde eğitim için öncelik, erkek çocuklarına verilmekte; kız çocukları kardeşlerine bakma, ev işleri yapma yükümlülüğünü yerine getirmektedir (Özalp, 2009; Yıldırım ve Özdemir, 2013). Nasıl olsa evlenecekleri yönündeki toplumsal cinsiyet değerleri, ailelerin kız çocuklarını ya hiç okula göndermemesine ya da zorunlu temel eğitimi tamamlamadan okuldan almalarına neden olmaktadır.

Kadınların anne ve babalarının eğitim düzeyleri de düşüktür. Kadınların 14'ünün annesi ilkokul ve altı eğitim düzeyine sahiptir. Dört kadının annesi ortaokul, bir kadının ise lise mezunudur. Kadınların onuchünün babası ilkokul ve altı eğitim düzeyine sahip iken, beşinin babası ortaokul, birinin ise lise mezunudur. Şiddet gören kadınların çoğunluğu eğitim düzeyi düşük ailelerden gelmektedir. Araştırmamızda eğitim düzeyi düşüklüğü, yaşanan yoksulluğun en önemli kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Görüşülen evli kadınların sekizi görücü usulüyle, üçü ailelerinin onayı olmadan kaçarak, dördü ise severek, ailelerinin de onayıyla evlendiklerini belirtmiştir. İster ailenin istemesiyle (zorla), ister ailenin izni olmadan, kaçarak ya da ailenin onayını aldıktan sonra sevdiği erkekle evlen(diril)mek kadınların kötü yazgısını, aile içi şiddet gerçeğini değiştirmemektedir. Erkeğin ataerkil toplumsal yapıdaki kadına göre üstün sayılan konumu, erkeğe, kadını bağımlı taraf olarak denetlemek, disipline etmek amacıyla şiddet uygulamasının temel nedeni olmaktadır (Coomaraswamy, 1995:20; Hollander, 2001:86;Anderson ve Umberson, 2001). Kadın olmak, aile içi şiddet görmenin temel nedeni olurken, evlenilen erkeğin yoksul, işsiz olması ise şiddeti artırmaktadır.

Yoksulluk ve ataerkil zihniyet kalıpları nedeniyle küçük yaşta yapılan evlilikler, kadınları eğitimi sürdürme olanaklarından yoksun bıraktığı gibi evlendiklerinde de yoksulluk ve yoksunluklar içinde yaşamalarına da yol açmaktadır. Görüşülen evli kadınların ilk evlilik yaşları 15-26 aralığındadır. Evli kadınların altısı 15-17 gibi küçük yaşlarda evlenmiş/evlendirilmişlerdir. Küçük yaşta evlenen bu kadınların tamamı kalabalık ve yoksul ailelerden gelmektedir. Yaşanan geçim sıkıntısı nedeniyle kadınların eğitimlerini sürdürmeleri engellemiştir.

Görüşülen evli ve/veya boşanmış kadınların eşlerinin eğitim düzeyleri de düşüktür. Kadınlardan birinin eşi okuma-yazma bilmemektedir. Birinin eşi yalnızca okur-yazar, dördünün eşi ilkokul mezunu, beşinin eşi ortaokul mezunu, birinin eşi lise mezunu, üçünün eşi ise üniversite mezunudur. Bayhan (2012:896) yaptığı araştırmada, kadına yönelik şiddetin hem yoksul hem de varlıklı ailelerde, hem üniversite mezunu hem de eğitim düzeyi düşük kişiler arasında yaşanan bir olgu olduğunu ancak yoksul ailelerde, eğitim düzeyi düşük ve hiçbir mesleki yeterliliği olmayanlar arasında daha yaygın olduğunu belirtmektedir. Gelles ve Conte (1990) aile içi şiddeti artıran risk etmenlerine yönelik çalışmasında, erkeğin işsiz olmasını, erkeğin düşük eğitilmiş olmasını ve aile gelirinin yetersiz olmasını aile içi şiddeti artıran risk etmenleri arasında sayarak bu etmenlerden en az

ikisinin bir arada bulunması durumunda kadına yönelik aile içi şiddet riskinin iki katına çıktığını belirlemiştir.

3.2. Sosyo-ekonomik Özellikler

Görüşülen kadınların onu iş deneyimine sahip iken dokuzunun iş deneyimi yoktur. Üniversite mezunu kadınların biri öğretmen, diğeri ise devlet memuru olarak çalışmıştır. Görüşme yapıldığında iş deneyimi olan kadınların ikisi lokantada bulaşıkçı, ikisi tekstil fabrikasında düz işçi, biri ise sekreter olarak çalışmaktadır. İki kadın ev temizliği, apartmanlarda merdiven temizliği gibi işlerde bir kadın ise satış temsilciliği, pazarlamacılık işinde çalışmıştır. Lokantada bulaşıkçı ve sekreter olarak çalışan kadınlar, ilk çalışma deneyimlerini, *sığınmaevi müdürlüğünün yardımı ile* buldukları işlerde gerçekleştirmiştir. Sekreter ve öğretmen olarak çalışan kadınlar iş yaşamını aktif olarak sürdürmektedir. İş deneyimi olan kadınlar sağlık sorunları (2 kadın), şehir değiştirme (1 kadın), eşin izin vermemesi (2 kadın), kayınvalidenin izin vermemesi (1 kadın), çocuk bakımı ve ev işleri (1 kadın) nedenleriyle çalıştıkları işlerden ayrılmak zorunda kaldıklarını belirtmiştir. Bir kadın (kamuda memur) ise gördüğü şiddet nedeniyle alkole başladığı için işinden ayrılmak zorunda kalmıştır. İş deneyimi olmayan kadınların çoğu (7 kadın), eşlerinin, babalarının çalışmalarına izin vermemesi nedeniyle çalış(a)madıklarını, iki kadın ise iş bulabilecek mesleki vasıfları olmadığını, eğitim düzeylerinin düşük olduğunu belirtmişlerdir.

Evlü ve/veya-boşanmış kadınların 12'sinin eşi/eski eşi çalışmakta, üçünün eşi/eski eşi uzun süredir işsizdir. Görüşülen kadınların üçünün eşi (doktor, inşaat mühendisi, devlet memuru) görece güvenceli, insan onuruna yakışır işlerde^{vi} çalışmakta iken diğerlerinin eşleri işportacılık ve seyyar satıcılık (2 kadın), hurdacılık (1 kadın) şoförlük (2 kadın), inşaat sektöründe vasıfsız işçilik (3 kadın) gibi sürekliliği olmayan, düzensiz gelirli, sosyal güvencenin olmadığı, eğreti işlerde çalışmaktadır. Türkiye'de 1980 sonrası izlenen neo-liberal iktisat politikaları^{vii} işgücü piyasalarında kayıt dışılığı (esnekleşmeyi), eğreti, geçici istihdam biçimlerini yaygınlaştırmıştır (Temiz, 2004; Bora vd., 2011). Kayıt dışılığın, sigortasız, düşük ücretli istihdamı temel alan işgücü maliyetlerini düşürmek stratejileri yoluyla sağlanması kayıt dışı istihdamı artırmaktadır (Özsuca ve Toksöz, 2003:48;). Uygulanan yapısal uyum programları hem işsizliği hem de düşük ücretli, sigortasız

^{vi} ILO, 'insana yakışır iş'i, "üretken ve adil bir ücret getiren, işyerinde güvenli ve ailelere sosyal konuma sağlayan, kişisel gelişim ve toplumla bütünleşme açısından daha iyi fırsatlar sunan, insanların kaygılarını serbestçe dile getirme özgürlüğüne sahip oldukları, örgütlenerek yaşamlarını etkileyen kararların alınmasına katılabildikleri, tüm kadınlar ve erkeklerin eşit fırsatlardan yararlanıp eşit muamele gördükleri işler" olarak tanımlamaktadır (<http://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/dw/lang--tr/index.htm>)

^{vii} 24 Ocak 1980'den itibaren, Türkiye'de, uluslararası piyasalara uyum için ihracata dayalı sanayileşme, kamu harcamalarının kısılması, devletin küçültülmesi ve kamu hizmetlerinden çekilmesi, özelleştirme; rekabet edebilmek için işgücü maliyetlerinin düşürülmesi, politikalarını içeren yapısal uyum programları uygulamaya konulmuştur. Bu programlar Türkiye'de gelir dağılımının bozulması, reel ücretlerde düşüş ve çalışma koşullarının bozulması gibi sosyal maliyetleri de beraberinde getirmiştir (Çağatay ve Berik, 1994: 82).

çalışmayı kapsayan kayıt dışı, eğreti, güvencesiz işlerdeki istihdamı artırmıştır. Düzensiz, güvencesiz, düşük ücretli işlerde çalışmanın artması, çalışanları yoksulluğa sürükleyen –birey çalışsa bile elde ettiği gelirin yetersizliği nedeniyle kendisinin de ailesinin de yoksulluktan kurtul(a)mama durumunu ifade eden– çalışan yoksulların kaynağı haline gelmiştir (Erdoğan ve Kutlu, 2014:69). Günümüzde esnek ve güvencesiz çalışma biçimleri yaygınlaşmış ve işsizlik oranları artmıştır. Bu durum, erkek işsizlik oranlarına da yansımakta ve erkeğin işsiz olması, evi geçindirme ve yönetme sorumluluğu konusunda kaygıyı getirmekte; toplumsal yaşamda işsiz, yoksul ve güçsüz olan erkek aile içinde güçsüzler üzerinde şiddetle iktidar kurmaktadır (Sancar, 2009:221). Görüşülen kadınlardan beşinin ailesinin ortalama toplam aylık geliri 0-1000 TL arası, dokuzunun 1001-1500 TL arası, ikisinin 1501-1800 TL arası, üçünün ise 1801 TL ve üzerindedir. Görüşülen kadınların çoğunun aile geliri, TÜİK'in gerçekleştirdiği dört kişilik bir ailenin açlık ve yoksulluk sınırını gösteren araştırma verilerinin sınır değerlerinin çok altındadır^{viii}. Bu verilerden anlaşılacağı üzere, görüşülen şiddet görmüş kadınların çoğunluğu, düşük gelirli, yoksul ailelerden gelmektedir. Bir çok çalışmada yoksulluk, kötü sosyo-ekonomik durum, düşük gelir, yetersiz eğitim düzeyi aile içinde kadına yönelik şiddeti artıran etmenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.3. Kadınların Şiddet Deneyimleri

Görüşülen evli kadınların 11'i, ilk şiddeti evlendikten sonra eş(ler)inden görmüştür. Bu kadınların dokuzu evliliklerinin ilk dönemleriyle birlikte, ikisi evliliklerinin son dönemlerinde eşlerinden ilk kez şiddet görmeye başlamıştır. Bu durum, kadınların evliliklerinin ilk yılları ile birlikte şiddet görmeye başladıklarını ortaya koyan araştırma bulgularıyla uyumludur (BAAKB, 1995; Ellsberg vd., 1999; Sallan-Gül, 2014). Yoksulluk ve belirli ölçülerde de olsa kadınların ekonomik güvenlik için erkeklere olan bağımlılığı, kadınların şiddet içeren ilişkileri bırakmasının önündeki güçlü engellerdir.

Eşlerinden şiddet gören evli kadınların dördü, bekârlıklarında da kendi ailelerinden şiddet görmüştür. Bekâr kadınların üçü çocukluk döneminde, biri ise lise eğitimi ile birlikte ailesinden şiddet görmeye başlamıştır. Kadına yönelik aile içi şiddet ya kadın(lar)ın çocukluk döneminde ya da evlilikle birlikte başlamakta, şiddet dozu artarak süreklilik kazanmaktadır. Evliliklerinin ilk yılları ile birlikte şiddet görmeye başlayan kadınlar, gördükleri şiddeti başlarda kabullenip kimseye anlatmamış, ilgili makamlara şikâyet etmemişlerdir. Bu durum diğer araştırma bulgularıyla da örtüşmektedir (KSGM, 2009; Altınay ve Arat, 2007; İlkcaracan vd.,1996). Yaşanan aile içi şiddetin

^{viii} Resmi istatistik kurumu TÜİK'in çalışmanın yapıldığı döneme ait en yakın yoksulluk araştırması 2014 yılı verilerini kapsamaktadır. Çalışmanın yapıldığı dönemde çeşitli sivil toplum örgütlerinin yoksulluk araştırmaları bulunmaktadır. TÜRK-İŞ tarafından yapılan, araştırmaya göre 2016 Haziran ayı için dört kişilik bir ailenin gıda için yapması gereken zorunlu harcama tutarı (açlık sınırı) 1.350,21 TL'dir. Gıdanın yanı sıra konut, giyim, ulaşım, sağlık, eğitim, kültür gibi diğer zorunlu harcamaların karşılanabilmesi için eve girmesi gereken toplam tutar (yoksulluk sınırı) 4.398.09 TL olarak hesaplanmıştır (turkis.org.tr, 2016).

ailenin özeli, gizliliği olarak görülerek aile dışından karışılmasının onaylanmaması ve şiddet gören kadınların şiddeti içselleştirmesi bu durumun temel nedeni olduğu düşünülmektedir.

Evlü kadınlar eşleri dışında, eşlerinin anne ve babasından, erkek kardeşlerinden de şiddet görmektedir. Bekâr kadınlara babaları, erkek kardeşleri ve hatta sevgilileri şiddet uygulamaktadır. Şiddet uygulayan koca, baba, ağabey şiddeti sıklıkla evde erkek olmanın ya da evlilik ilişkisinin doğal bir uzantısı olarak algılamakta, geleneksel yapı içine şiddeti ussallaştırarak kendisinin bir hakkı ve terbiye edici rolünün bir gereği olarak görmektedir (Sallan-Gül, 2014:201).

Erkeğin işsizlik ve yoksulluk nedeniyle evinin geçimini sağlama rolünü yerine getirememesi, aile ve toplum içerisinde kadına göre üstün sayılan konumunun sorgulanmasına ve iktidarının sarsılmasına yol açmaktadır. Bu durumda olan erkekler, ekonomik olmasa bile fiziksel egemenliklerini sürdürmenin geçerli ve doğru bir yoluymuş gibi evde daha baskıcı olmakta ve kadına şiddet uygulamaktadır. Yapılan çalışmalar, erkek işsizlik ve yoksulluğunun, kadına yönelik aile içi şiddeti, geçerli ve doğru bir olgu olarak onaylanmasını araçsallaştırdığını ortaya koymaktadır (Sallan-Gül, 2005; BAAKB, 1995; BAAKB, 1998).

Görüşülen kadınların çoğu (15 kadın), yoksulluk, geçim sıkıntısı, parasızlık, ve işsizlik nedenleriyle eşlerinin, babalarının kendilerine şiddet uyguladığını belirtmişlerdir^{ix}. Kadınların konuyla ilgili anlatımlarından bazıları aşağıda yer almaktadır:

“Kocamın işsizlik, parasızlık nedeniyle psikolojisi bozuktu. Yeme-içme yükü, çocukların okul, giyim masrafları arttıkça sinirinden ne yapacağını şaşırıyordu. İşsizlikten bana sarıyor, beni dövüyordu.” (Evlü, 44, Ortaokul)

“(Eşimin) düzenli işi yoktu. Ne iş bulursa yapıyordu. İnşaat işinde çalışırken, kaza geçirdi, ayağı topallamaya başladı. Sakatlığı yüzünden iş bulamıyordu. Evlendiğimizden beri (beni) zaten sebepsiz yere döverdi. İş bulamayınca daha sinirli oldu, hıncını benden çıkartmaya başladı. Daha çok sövmeye, bağırma, dövmeye başladı.” (Evlü, 38, İlkokul)

“Evlendiğim günden bu yana kocamdan dayak yedim. (Nedeni) parasızlık. Kocam hurdacı, bir gün alırsa bir gün alamıyor. Geçime, kiraya yetmiyordu. Dörtte çocuk olunca... Anası-babası da bizle, onların da masrafı var. (Geçim) zor geldikçe, bana sarıyordu. Anasına bi şey dediğimde bile, dayak atıyordu bana.” (Evlü, 36, Okuryazar değil)

^{ix}Bekâr kadınlardan birisi ağabeyinin (kimyasal bir madde olan ve solunum yoluyla alınan bir tür uyuşturucu olan) bali (bally) kullandığını ve uyuşturucunun etkisiyle kendisini dövdüğünü; bekâr kadınlardan bir diğeri erkek arkadaşı olduğu için babasının fiziksel şiddet uyguladığını; evlü kadınlardan biri eşinin ailesiyle anlaşamadığını için eşinden şiddet gördüğünü; bir diğeri ise kocasının bir başka kadınla ilişkisi olduğunu öğrendikten sonra eşinden şiddet gördüğünü belirtmiştir.

“Eşim hep dövdü beni. Fırında çalışıyordu. Sigortasını tam yatırmıyodular, aldığı para da yetmiyordu Hep geçim sıkıntısı yaşadım. Kardeşi de çok dövdü. Analarına laf söyletmezlerdi. Kaynanama en ufak laf söyleyince yerdim dayağı.” (Evli, 40, Ortaokul)

Görüşülen kadınların sekizi fiziksel ve psikolojik şiddet; altısı fiziksel ve psikolojik şiddetle birlikte ekonomik şiddet; üçü fiziksel ve psikolojik şiddetle birlikte cinsel şiddet; ikisi ise yalnızca psikolojik şiddet gördüklerini söylemektedir (Tablo – 3).

Tablo 3: Mağduru Olunan Şiddet Türü

Şiddet Türü	N
Psikolojik şiddet	2
Psikolojik şiddetle birlikte fiziksel şiddet	8
Psikolojik, fiziksel ve ekonomik şiddet birlikte	6
Psikolojik, fiziksel ve cinsel şiddet birlikte	3

Psikolojik şiddet gören kadınlar eşlerinin kendilerine sürekli sövdüğünü, küçültücü söz ve davranışlarda bulunduğunu ve öfkeyle bağırıp çağırdığını anlatmışlardır. Kadınlar şiddet türlerinin birkaçının oluşturduğu bir bütünü yaşamışlardır. Bu bulgu, diğer araştırma bulgularıyla uyumludur (Aksakal ve Atasayar, 2011; Karaçam vd., 2006). Kadınlar fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik şiddetin farklı biçimlerine farklı şiddette uğramışlardır. Kadınların konuyla ilgili ifadeleri dikkat çekicidir:

“Çocukken babam, abim dövdü, evlendim gün yüzü görmedim. Evliliğimin ilk ayında küfür, sövme, dayak başladı.” (Evli, 44, Ortaokul)

“Kocam(beni) çok dövdü, hakaret etti. İşsiz olduğundan sıkıntılıydı. En ufak şeyde beni dövüyodu. (Ben) evlenmeden önce çalışıyodum, tekstilde çalışıyodum. O da işçiydi. Evlendikten sonra (kocam) çalışmamı istemedi, işi bıraktırdı. ‘Çocuk yap, çocuğuna bak’ dedi. Kendisi işten çıkartıldı. Geçim güçlüğüne düştük. ‘Çalışayım’ dedim. İzin vermedi.” (Evli, 45, Lise)

“Görücü usulüyle evlendim, (ben) istemedim, ailem istedi evlenmemi. (...) Evlere temizlik işi bile olsa çalışmaya razıydım. Eşim izin vermedi çalışmama. Çalışsam biraz katkım olurdu, yoksulluğumuz hafiflerdi biraz. (Eski) Eşim bu kadar çok dövmezdi beni”.(Boşanmış, 28, Okuryazar değil)

“Annemin desteğiyle liseyi okudum. Yoksa babam kız çocuğu bu, nasıl olsa evlenecek, ne gerek var okumasına diye okutmayacaktı. Liseden sonra babam beni evlendirecekti. Annem babamı ikna etti de, o sayede liseyi bitirebildim. Açık giydin, pantolonun dar, ruj sürdün, arkadaşından geç döndün, eve geç kaldın, erkek arkadaşın var da bizden mi saklıyorsun diye babamdan, ağabeyimden hep dayak yedim. Annem ölünce iyice sahipsiz kaldım, bağırmalar, azarlar, dayaklar daha da arttı.”(Bekar, 21, Lise).

“Yoksulluktan ortaokulu zor bitirdim. Fakirdik, fakir bi kocaya verdiler. Hep geçim sıkıntısı çektim. Kocamın işi vardı ama parası azdı. İnşaat işçisiydi. Her zaman iş bulamıyordu. Geçim sıkıntısından kavga edip durduk. Yemeği kötü yaptın, sesini yükselttin, ekmek niye almadın dedi, bunları bile bahane edip, çok dövdü beni. Sanki bana ekmek al diye para veriyodu da ben ekmek almıyodum eve. Her şeyi bahane edip, çok dayak attı, çok küfretti, çok dövdü beni kocam.” (Evli, 39, Ortaokul).

“Ağbimbaliydi. Defalarca tecavüz etti, dövdü. Kimseye söyle(ye)medim. (...) Ortaya çıkınca, buraya getirildim.”(Bekar, 21, Lise terk).

“Eşim beni Kırgız’lı bir kadınla aldattı, istemedi beni, ayrılmak istedi. Sürekli aşağıladı, evden kovdu. Bağırды, aşağıladı, çok kötü küfürler edip durdu.” (Evli, 37, Ortaokul)

Kadınlar toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden ve toplumda ve ailede ikincil konumda sayılmalarından kaynaklanan ve yoksulluğun tetiklediği, yoğun aile içi çeşitli şiddet eylemleri ile karşı karşıyadırlar. Görüşülen evli kadınlardan biri kamuda memur olarak çalışırken gördüğü şiddet nedeniyle psikolojisinin bozulduğunu, alkole başladığını ve işinden ayrılmak zorunda kaldığını belirtirken; evli kadınlardan bir diğeri ise gördüğü şiddet nedeniyle intihar girişiminde bulunduğunu söylemesi dikkat çekicidir. Tüm bunlar, şiddetin kadınlar için farklı, olumsuz sonuçları olduğunu

göstermektedir. Bora (2002:79-85), şiddet, taciz, aşağılanma içeren evliliklerin kadınların yaşam koşullarını ağırlaştırdığını, gelecek umutlarını tükettiğini ve bu durumun kadınlarda yaşamayı istememe, ölme isteğine neden olabildiğini belirtmektedir. Ayrıca erken yaşta zorla yaptırılan evlilikler nedeniyle evli kadınların eğitimlerini sürdür(e)memeleri, bekâr kadınların ise gördükleri şiddet nedeniyle okula gid(e)memeleri şiddetin diğer olumsuz sonuçlarıdır. Görüşülen şiddet görmüş kadınların çoğunun (17 kadın) ruhsal sağlıklarının bozulduğu ve anti-depresan ilaçları kullandıkları, alkol ve sigara kullanımı gibi sağlıklarını tehdit eden kötü alışkanlıklara alıştıkları, kadınların ve sığınmaevi personelinin belirttiği diğer olumsuzluklardır. Toplumsal cinsiyet temelli kadına yönelik bu şiddet, kadınların ikincil konumlarının sürmesine yol açmakta; siyasi yaşama, eğitime ve istihdama daha düşük katılımlarına neden olmakta; kadınları yoksulluğa itmekte, ekonomik bağımsızlıklarını, sağlıklarını, özgüvenlerini ve hatta yaşamlarını kaybetmelerini de beraberinde getirmektedir.

4. Sonuç ve Değerlendirme

Kadına yönelik aile içi şiddet, bir insan hakkı ihlali olarak tüm dünyada önemli bir sosyal sorundur. Kadınların korku ve güvensizlik içerisinde yaşamasına yol açan; onların toplumsal yaşam için gerekli kaynaklara ve temel etkinliklere erişimlerini kısıtlayan, temel özgürlüklerini kullanmalarını engelleyen aile içi şiddet, sosyo-ekonomik düzey ve gelir farklılığı olmadan birlikte yaşadıkları erkekler ya da eşleri tarafından uygulanmaktadır. *Kadın olmak*, kadına yönelik aile içi şiddetin başlıca kaynağıdır. Bununla birlikte yaygınlaşan ve kronikleşerek küresel bir sorun haline gelen *yoksulluk* kadına yönelik aile içi şiddetin ortaya çıkmasına, artmasına, kalıcı olmasına yol açan etmenlerin başlıca kaynakları arasında yer almaktadır.

Yoksulluk pek çok ekonomik, sosyal ve psikolojik etkilerle birlikte aile içinde kadına yönelik şiddetin artmasına da neden olmaktadır. Özellikle kültürel olarak aileyi geçindirmesi beklenen erkeğin işsizlik ve yoksulluk nedeniyle bu beklentiyi karşılayamaması, yetersizlik duygusu ve gerilimler erkeğin kadına yönelik şiddet uygulamasını beraberinde getir(ebil)mektedir.

Yoksulluk, kadına yönelik aile içi şiddeti artırdığı gibi bu durumun kabullenilmesini de beraberinde getirmektedir. Eşlerinden şiddet gören yoksul kadınlar, gördükleri şiddeti yoksulluk ve işsizlikle bağlantı yaparak aile içi şiddeti olağan bir durum olarak kabullenmektedirler. Yoksulluk, işsizlik ve eğitim düzeyi düşüklüğü ile birleştiğinde bu kabulleniş kendini daha da belirginleştirmektedir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı Tokat Kadın Sığınmaevi'nde (Konukevi'nde) kalan şiddet mağduru kadınlarla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler de yoksulluğun ve yoksulluğun yol açtığı ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunların kadına yönelik aile içi şiddete etkisi olduğunu göstermektedir.

Araştırma kapsamında görüşülen *şiddet görmüş kadınların* önemli bir bölümü ailelerinin ekonomik olanaksızlıkları, *yoksullukları* ve ataerkil zihniyet kalıpları nedeniyle ya örgün eğitime hiç katıl(a)mamış ya da başladıkları eğitimlerini daha üst eğitim kurumlarına taşıyarak sürdürmemiştir. Eğitim düzeyi düşük kadınların 15-17 yaş aralığı gibi erken yaşta, kendileri gibi düşük eğitilmiş, mesleki vasfı olmayan kişilerle yaptıkları evlilikler, yoksulluk sorununu evlilikleri boyunca da yaşamalarına yol açmaktadır. Düşük eğitilmiş ve işgücü piyasasında istihdam edilebilir niteliklere sahip olmamaları (erkek) eşlerin genellikle *düzensiz, eğreti, geliristikrarı olmayan* işlerde çalışmalarını, yoksulluk ve hatta *açlık sınırı* altında bir gelirle birlikte yaşamalarını beraberinde getirmektedir. Görüşülen kadınların önemli bir bölümünü, çocukluk dönemlerinde (kendi ailelerinde genellikle baba ve erkek kardeşten) şiddet görmüştür. Aile içi şiddet kadın evlendikten sonra da artarak sürmüş ve kalıcı bir hal almıştır. Kadınların çoğunluğu gördükleri şiddetin neden(ler)i arasında *yoksulluğu, geçim sıkıntısını, parasızlığı ve işsizliği* ilk sıralarda belirtmektedir.

Araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlar, konu ile ilgili alan yazınında var olan araştırma sonuçları ile de benzerlik göstermektedir: Yoksul ailelerde aile içi şiddet yaygındır ve bir noktaya kadar alışlagelmiş bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Yoksulluk, erkeklerin aile içinde kadına uyguladığı şiddeti artırmakta ve süreklileştirmektedir. Kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele için geliştirilecek sosyal politikalarda ve çözüm önerilerinde şiddeti ortaya çıkaran nedenlerin ve şiddeti artıran etmenlerin bütüncül ve disiplinler arası bir bakış açısıyla doğru bir biçimde anlayarak değerlendirilmesi gereklidir. Bu bağlamda, yoksulluktan kaynaklanan aile içi şiddetle mücadelede şiddetle birlikte yoksulluk ve yoksulluğa yol açan nedenlerle de mücadele edilmelidir. Bu noktada tüm, özellikle yoksul vatandaşlar için *sosyal güvenlik* uygulamalarının sağlık başta olmak üzere içerik olarak toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde geliştirilip yaygınlaştırılması gereklidir. Günümüzdeki yoksulluğun temel nedenleri işsizlik ve düşük gelirli, eğreti işlerdir. İşsizlik ve düşük gelirli, eğreti işlerin ortaya çıkmasında uygulanan makro-ekonomi politikaları kadar başta eğitim olmak üzere uygulanmayan sosyal politika önlemleri de etkilidir. İşsizlikle mücadelede aktif ve pasif istihdam politikalarının, *insan onuruna yakışır* işlerin yaratılmasını sağlayacak makro-ekonomik politikalarla birlikte uygulanması önemlidir. Uygulanacak aktif istihdam politikalarında, özellikle kadınların işgücü piyasalarında *istihdam edilebilirliklerini artırıcı* eğitim ve mesleki eğitim olanaklarına yönelik düzenlemelerin yapılmasına dikkat edilmelidir. Genel olarak *istihdam edilebilirliğin artırılması* insanca yaşam için gerekli geliri, *adil bir ücreti* yaratılacak insana yarışır işlerle birlikte elde etmenin yolunu açacaktır.

Kadına yönelik aile içi şiddetle mücadelede etkin politikaların geliştirilmesinde toplumsal cinsiyetle ilgili değer yargılarının değiştirilmesi önemlidir. Bunun için ilköğretimden başlayarak bu olumsuz değer yargılarını değiştirecek, bu konuda farkındalık yaratacak eğitim programlarının etkinleştirilmesi gerekmektedir.

Ekonomik ve sosyal politikaların birlikte uygulanması, yoksulluk ve işsizlik nedeniyle artan aile içi kadına yönelik şiddeti azaltma hedefini gerçekleştirme açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

- Acker, Joan (2004) “Gender, Capitalism and Globalisation”, **Critical Sociology**, Vol.30, No.1, (17–41).
- Açıkgöz, R. ve Yusufoglu, Ö. Ş. (2012), “Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları”, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt:1, Sayı:1 (76-117)
- Akıncı-Çötök, N. (2015), Toplumsal Cinsiyet Rolü Dâhilinde Kadına Şiddet Olgusuna Karşı Kadın Algısı, International Journal of Social Sciences and Education Research, 1(3):937-952
- Aksakal, H. ve Atasayar, M. (2011), “Aile İçi Kadına Yönelik Şiddetin Biyo-Psiko-Sosyal Sonuçları Üzerine Bir Çalışma”, Akademik Bakış Dergisi, Sayı:26, (1-12)
- Altınay, A. G., Arat, Y. (2007) Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet, İstanbul: Punto Baskı
- Altıparmak, İ. B., (2015), “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadelede ŞÖNİM’lerin Rolü: Ankara Örneği”, The Journal of Academic Social Science Studies, 36:449-464
- Anders, M. C. ve Christoper, F. S. (2011), “A Socioecological Model of Rape Survivors, Decision to Aid in Case Prosecution”, Psychology of Women Quarterly, 35(1):92-106
- Anderson, K. L., (1997), “Gender, status and domestic Violence, An Integration of Feminist and Family Violence Approaches”, Journal of Marriage and the Family, 59(3):655-669
- Anderson, K. L. ve Umberson, D. (2001), “Gendering Violence: Masculinity and Power in Men’s Account of Domestic Violence”, Gender and Society, 15(3):358-380
- Antai, D. (2011), Controlling behavior, power relations within intimate partner physical and sexual violence against women in Nigeria, BMC Public Health, 11:511-10.1186/1471-2458-11-511
- Arıkan, Ç. (2016), Aile İçi Kadına Yönelik Şiddet: Nedenleri, Sonuçları ve Çözüm Önerileri, SASAM Yayınları, Yıl 2, Sayı:6, Ankara
- Ayrancı, Ü., Günay, Y. ve Ünlüoğlu, İ. (2002), “Hamilelikte Aile İçi Eş Şiddeti: BİRİNCİ Basamak Sağlık Kurumuna Başvuran Kadınlar Arasında Bir Araştırma”, Anadolu Psikiyatri Dergisi, 3:75-87
- BAAKB, (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı) (1995) Aile İçinde Şiddetin Sebep ve Sonuçları: Aralık 1993 – Aralık 1994, Ankara: T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları
- BAAKB, (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı) (1998), Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet, Ankara: T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları
- Barzilai, G. (2004), “Culture of Patriarchy in Law: Violence from Antiquity to Modernity”, Law & Society Review. 38(4):867-884
- Bayhan, V. (2012), “Sosyolojik Açıdan Kadına Yönelik Şiddetin Nedenleri (Malatya Örneği)”, Ululararası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Şiddet Sempozyumu, Cilt 2:895-906

- Bora, A. (2002), “Olmayanın Nesini İdare Edeceksin?:Yoksulluk, Kadınlar ve Hane”, Yoksulluk Halleri, Editör:Nemci Erdoğan, Demokrasi Kitaplığı Yayınevi,1. Basım
- Bora, T., Bora, A., Erdoğan, N. ve Üstün, İ. (2011), Boşuna mı Okuduk, Türkiye’de Beyaz Yakalı İşsizliği, İletişim Yayınları, İstanbul
- Boyle, M.H. et al, (2009), Communityinfluencesonintimatepartnerviolence in India, SocSciMed, 69(5):691-697
- Castro, R.,Peek-Asa, C. ve Ruiz, A. (2003), “ViolenceAgaintsWomen in Mexico: A Study of AbuseBefore and DuringPregnancy”, AmericanJournal of PublicHealth, 93:1110-1116
- Chossudovsky, M. (1999), Yoksulluğun Küreselleşmesi IMF ve Dünya Bankasının Reformlarının İcyüzü, Çev: Neşenur Domaniç, Çivi Yazıları, İstanbul
- Connell, R. W. (2002), “Hegemonicmasculinity and violence: Responseto Jefferson and Hall”, TheoreticalCriminology, 6(1):89-99
- Coomaraswamy, R. (1995), “Some Refletions on Violence Againts Women”, Canadian Woman Studies, 15 (2-3):19-23
- Çağatay, N. ve Berik, G. (1994) “What Has Export- OrientedManufacturingMeantForTurkishWomen”, Sparr, P. (der.) Mortgaging Women’s Lives, Feminist Critiques of Structural Adjustment içinde, New York: Zed Press, 78-95.
- ÇSGB (2003) Pekin+5 SiyasiDeklarasyonuveSonuçBelgesi: Pekin DeklarasyonuveEylemPlatformu, ÇalışmaveSosyalGüvenlikBakanlığı, KadınınStatüsüveSorunlarıGenelMüdürlüğü, 2. Baskı
- Dinler, V. ve İçli, T. (2012), Suç Yoksulluk Etkiselliği (Isparta Cezaevi Örneği), ic.sdu.edu.tr/tammetinler/demokrasi/demokrasi48.pdf.
- Eisikovitz, Z.,Winstok, Z. Ve Fishman, G. (2004), “The First IsraeliNationalSurvey on DomesticViolence”, ViolenceAgainstWomen, 10:729-748
- Ellsberg, M.,Herrera, A., Pena, R. (1999) “Wifeabuseamongwomen of childbearingage in Nicaragua”, Am J PublicHealth, 89:241-244
- Erdođdu, S. ve Kutlu, D. (2014),” Dünyada ve Türkiye’de Çalışan Yoksulluğu: İşgücü Piyasası ve Sosyal Koruma Politikaları Bağlamına Bir Değerlendirme”, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2014(2):63-114.
- Ertürk, Y. (2007), KadınaKarşıŞiddet, NedenleriveSonuçlarıTürkiyeRaporu, İHOP
- EU (2014), EuropeanUnionAgencyforFundamentalRights, Violenceagaintswomen: an EU-widesurveyResults at a glance,2014http://fra.europa.eu/en/Press-release/2014/violence-againts-women-every-day-and-everywhere
- Faramarzi, M.,Esmailzadeh, S., Mosavi, S. (2005), “A comparison of abused and non-abusedwomen’sdefinitions of domesticviolence and attitudestoacceptance of maledominance”. EuropeanJournal of Obstetrics&ReproductiveBiology, 122 (225-231)

- Fawole, I. O. (2008), “Economic Violence To Women and Girls: Is it Receiving the Necessary Attention?”, *Trauma Violence Abuse*, 9(3):166-177
- Gelles, R. J. ve Conte J. R. (1990), “Domestic Violence and Sexual Abuse of Children: A Review of Research in the Eighties”, *Journal of Marriage and the Family*, 52:1045-1058
- Hollander, J. A., (2001), “Vulnerability and Dangerousness: The Construction of Gender Through Conservation about Violence”, *Gender and Society*, 15:83-109
- HÜNEE (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdüleri Enstitüsü - ASPB (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı) (2015), *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2014*. Ankara: Elma Teknik Basım
- İlkkaracan, P., Gülçür, L., Arın, C. (1996), *Sıcak Yuva Masalı: Aile içi şiddet ve cinsel taciz*, Metis Yayınları İstanbul
- Işık, S. ve Mert, M. (2011), “İşsizlik ve Yoksulluk Sorununu Çözmeye Yönelik İstihdam/Gelir Garantisi Politikalarının Uygulanabilirliği: Antalya Örneği”, *İş-Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 13(1):53-80
- KAMER Kadın Merkezi (2015) *Kadın Hakları İnsan Haklarıdır Projesi*
- Karaçam, Z., Çalışır, H., DüNDAR, E., Altuntaş, F., Avcı, H. C. (2006), “Evli Kadınların Aile İçi Şiddet Görmelerini Etkileyen Faktörler ve Kadınların Şiddete İlişkin Bazı Özellikleri”, *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 22(2):71-88
- Kardam, F. ve Yüksel, İ. (2009), “Aile İçi Şiddet Algısı: Niteliksel Araştırma Sonuçları”, *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet Araştırması (103-181)*, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara
- Kardam, F. ve Yüksel-Kaptanoğlu, İ. (2011), “Kadına Yönelik Şiddet Konusunda Erkeklerin Görüşleri/Deneyimleri/Algıları”, *Kadın/Woman 2000*, 10 (1), (55-78)
- Kocadaş, B. ve Kılıç, M. (2012), “Düşük Sosyo-Ekonomik Yapıdaki Kadın ve Çocuğun Şiddet Algısı”, *Ululararası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Şiddet Sempozyumu*, Cilt 1:349-359
- Krahe, B., Bieneck, S. Ve Möller, I. (2005), “Understanding Gender and Intimate Partner Violence from An International Perspective”, *Sex Roles*, 52 (807-827)
- KSGM-Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2009), *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet Araştırması*
- Kurts-Swanger, K. ve Petcosky, J. L. (2003), *Violence in the Home: Multidisciplinary Perspectives*, New York: Oxford University Press,
- Kwagale, B., Wandera, S., Ndugga, P., Kabageny, A. (2013), Empowerment, partner’s behaviours and intimate physical violence among married women in Uganda, *BMC Public Health*, 13:1112
- Macmillan, R. ve Gartner, R. (1999). “When She Brings Home the Bacon: Labor-Force Participation and the Risk of Spousal Violence against Women”, *Journal of Marriage and Family*, 61(4) (947-958)
- Mansley, E. A. (2009) *Intimate Partner Violence: Race, Social Class and Masculinity*, El Paso: LFB Scholarly Publishing LLC

- Markowitz, F. E. (2003), "Socioeconomic Disadvantage and Violence: Recent Research on Culture and Neighborhood Control as Explanatory Mechanism", *Aggression and Violent Behavior*, 8:145-154
- Metin, B. (2013) Türkiye’de 2000 Sonrası Dönemde Uygulanan Ekonomik ve Sosyal Politikalar Temelinde Yoksulluk Sorunu: Ankara’da Uygulamalı Bir Araştırma, Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi Yayınları, Yayın No:39.
- Mies, M. (2008), "Kapitalist Gelişme ve Geçimlik Üretim: Hindistan’da Kırsal Kesim Kadınları", *Son Sömürge: Kadınlar, içinde*, (Editörler: Mies, M.; V. Bennholdt-Thomsen & C. VonWerlhof) (47–77)
- Mojab, S. (2006), "Namusun Tikelliği ve Öldürmenin Evrenselliği: Erken Uyarı Sinyallerinden Feminist Pedagojiye" *Namus Adına Şiddet Kuramsal ve Siyasal Yaklaşımlar*(içinde), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Mooney, J. (2000), *Gender, Violence and the Social Order*, Palgrave: New York
- Newman, D. (2013), *Sosyoloji*, (Çev. D. Ali Arslan), Nobel Yayınları, Ankara
- Obasaju, M. A., Palin, F. L., Jacobs, C., Anderson, P. ve Kaslow, N. J. (2009), "Won't you Be My Neighbor?: Using An Ecological Approach to Examine the Impact of Community on Revictimization", *Journal of Interpersonal Violence*, 24(1):38-53
- Owen F. ve Owen D. (2008), *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet, Kadının Sorunları Statüsü Genel Müdürlüğü*
- Özalp, A. (2009), *Yoksulluk, Yoksunluk, Yurttaşlık: Sosyal Hak(sız)lıkları Politik Düşünmek*, *Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu*, Akdeniz Üniversitesi, 22-23 Ekim 2009, Antalya, Türkiye, <http://www.sosyalhaklarnet/2009/bildiri/ozalp.pdf>
- Özşuca, Ş. T. ve Toksöz, G. (2003), *Sosyal Koruma Yoksunluğu, Enformel Sektör ve Küçük İşletmeler*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 591
- Rand M. ve Rennison, C., (2004), "How much violence against women is there?", *In Violence Against Women and Family Violence: Developments in Research, Practice and Policy* (Ed: Fischer, B. S.) NJC, <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/199701.pdf>
- Riggs, D. S., Caulfield, M. B., Street, A. E. (2000), "Risk for Domestic Violence: Factors Associated with Perpetration and Victimization", *Journal of Clinical Psychology*, 56 (10):1289-1316
- Sallan-Gül, S. (2014), "Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Yoksulluk Arasındaki İlişkiyi Sorgulamak", (Der. Abdullah Topçuoğlu, Gamze Aksan ve Duygu Alptekin), *Yoksulluk ve Kadın içinde*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 89-128.
- Sallan-Gül, S. (2005), *Türkiye’de Yoksulluğun Kadınsılaşması*, *Amme İdaresi Dergisi*, 38(1):25-45
- Sancar, S. (2009), *Erkeklik: İmkansız İktidar: Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, Metis, İstanbul
- Shea, C.A., Mahoney, M. ve Lacey, J.M. (1997), "Breaking through the barrier to domestic violence intervention", *American Journal of Nursing*, 97(6):26-34

- Straus, M.A. ve Gelles, R.J. (1988), “How Violent are American Families? Estimates From the National Family Violence Resurvey and other Studies” in Family Abuse Its Consequences: New Directions in Research (Eds. Finkelhor, D., Kirkpatrick, J.T., Straus), Sage
- Subaşı, N. ve Akın, A. (2003), “Kadına Yönelik Şiddet: Nedenleri ve Sonuçları”, (içinde) Toplumsal Cinsiyet Sağlık ve Kadın, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 231-249
- Şenses, F. (2002), Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk, İletişim Yayınları, İstanbul
- Temiz, E. H. (2004) “Eğreti İstihdam: İşgücü Piyasasında Güvencesizliğin ve İstikrarsızlığın Yeni Yapılanması”, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2004(2):55-80
- UN (2013), Women, Violence against Women Prevalence Data: Surveys by Country, 2013 http://www.endvawnow.org/uploads/browser/files/vawprevalence_matrix_june2013.pdf
- UN (2010), The World's Women 2010: Trends Statistics New York, 2010, <http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/Worldswomen/WW2010pub.htm>
- WHO (2014), Global Status Report on Violence Prevention. Erişim: http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/status_report/2014/en/
- WHO (2002), World Report on violence and Health: Summary. Geneva
- Yıldırımalp, S. ve Özdemir, A. (2013), “Yapabilirlikten Yoksunluk Bağlamında Türkiye’de Kadın Yoksuluğu”, Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 2(4):50-83
- Yüksel-Oktay E. (2015) “Türkiye'nin ve Dünyanın Ortak Sorunu: Kadına Şiddet”, Akademik Araştırmalar Dergisi, Sayı:64, (57-118)

ADAPTIVE NEURO-FUZZY INFERENCE SYSTEM (ANFIS) APPROACH FOR MODELLING THE EFFECT OF ACHIEVEMENT IN STATISTICS TO STUDENTS' ATTITUDES TOWARD STATISTICS

Nuray TOSUNOĞLU*

Abstract

This study investigates the effect of achievement in statistics to students' attitude toward statistics using the Adaptive Neuro-Fuzzy Inference System (ANFIS). Attitude toward statistics is obtained by means of a statistics attitude scale, and achievement in statistics is assessed by the midterm exam grades of the students. For fuzzy clustering membership function is selected to be triangular and subtractive clustering is used. As a result of clustering, three fuzzy clusters are obtained for statistical achievement, which are named unsuccessful/ moderate/successful. The model established from ANFIS showed that the attitude of students receiving low achievement grades in statistics is negative and that attitude is more positive as the achievement increases. This study also showed that fuzzy methods are used successfully in social sciences.

Keywords: Attitudes towards Statistics; Achievement in Statistics; Fuzzy Neural Network; ANFIS

İSTATİSTİK BAŞARISININ ÖĞRENCİLERİN İSTATİSTİĞE KARŞI TUTUMUNA ETKİSİNİN UYARLAMALI AĞ-BULANIK ÇIKARIM SİSTEMİ (ANFIS) YAKLAŞIMI İLE MODELLENMESİ

Özet

Bu çalışma bulanık çıkarım sistemine dayanan uyarlamalı ağ yaklaşımı (ANFIS) ile öğrencilerin istatistik başarılarının, istatistiğe karşı olan tutumlarına etkisini araştırmaktadır. İstatistiğe karşı tutum, bir istatistik tutum ölçeği ile elde edilmiş, istatistik başarıları ise öğrencilerin ara sınav notlarıyla değerlendirilmiştir. Bulanık kümeleme için üyelik fonksiyonu olarak üçgensel fonksiyonu seçilmiş ve eksiltici kümeleme yöntemi kullanılmıştır. Kümeleme sonucunda istatistiksel başarı için başarısız/orta/başarılı olarak

* Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, nguneri@gazi.edu.tr

adlandırılan üç bulanık küme elde edilmiştir. ANFIS ile kurulan model başarı notları düşük olan öğrencilerin istatistiğe karşı tutumlarının olumsuz olduğunu ve başarı arttıkça tutumun daha olumlu olduğunu göstermiştir. Bu çalışmada, bulanık yöntemlerin sosyal bilimler alanında başarılı bir şekilde kullanıldığı da gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İstatistiğe karşı tutum, İstatistik başarısı, bulanık sinir ağıları, ANFIS

1. INTRODUCTION

Statistics can be easily defined scientifically. However, it would be quite difficult to define statistics as perceived by students in the social sciences. From their viewpoint, statistics is a difficult required course full of numbers, tables, formulas and calculations. Most of these students are unaware of the significance of statistics, and they question why they are taking the statistics course, which they think will not serve them throughout their lives. Statistics is a methodological discipline that provides coherent ideas and instruments to cope with data from studies in other fields (Coetzee and Merwe, 2010). It provides means for dealing with data that take into account the omnipresence of variability (Cobb and Moore, 1997). Florence Nightingale remarked on statistics as follows (Ridgway, Nicholson and Sean Mc Cusker, 2007):

“Statistics ... the most important science in the whole world: for upon it depends the practical application of every other science and of every art; the one science essential to all political and social administration, all education ...”

Even though statistics is an important discipline, it is fairly difficult to teach and learn. The purpose of giving a statistics course to students is that they acquire the required skills to understand the value of statistics in their professional and personal lives (Coetzee and Merwe, 2010), and to recognize simple statistics symbols and to be literate in statistics (Garfield and Ben-Zvi, 2007). Students taking statistics courses should have the skills of reading and criticizing news and articles containing statistical information (Mvududu and Kanyongo, 2011). However, a great number of students receiving education in different disciplines, such as social science and health science, experience statistics anxiety. This situation has been proven by many studies (Gal and Ginsburg, 1994; Onwuegbuzie and Seaman, 1995; Onwuegbuzie and Daley, 1996; Zanakis and Valenzi, 1997; Kolar and McBride, 2003; Onwuegbuzie and Leech, 2003; Baloğlu, 2004; Mills, 2004; Onwuegbuzie, 2004; De Vaney, 2010, Ashaari *et al*, 2011, Judi *et al* 2011, Khavenson, 2012). In these studies, it is established that most of the students are afraid of statistics and think that this course is not important for them, and they see the course as an impediment to their graduation. This situation shows that attitudes toward the statistics course are generally negative. It is crucial to determine the factors affecting the attitude toward statistics to change this attitude from negative to positive.

To measure the attitudes toward statistics, many attitude scales are developed. The first scale aiming to determine the attitude toward statistics in the literature is the Statistics Attitude Survey (SATS) developed by Roberts and Bilderback (1980). This scale is adapted from an earlier scale suggested by Dutton (1954) to measure attitudes toward mathematics (Santillan *et. al.*, 2012). Later, various scales are developed.

The previous studies related to statistics attitudes investigate many variables such as the level of the statistics course, grade-point average, gender, achievement in statistics, and anxiety (Mills, 2004; Coetzee and Merwe, 2010; Hilton *et. al.* 2011, Chew and Dillon, 2015; Ghulam *et. al.*, 2015; Sesé *et. al.*, 2105; Santillan *et. al.*, 2016; Salim and Ayub, 2017). In this study, the achievement in statistics was taken into consideration.

There are many studies aiming to establish the relationship between the attitude toward any course and academic achievement in the literature. In these studies, achievement is generally established with classical clustering and evaluated in two clusters: successful/unsuccessful. Students below a predetermined critical grade are assigned to the unsuccessful cluster and students above this grade are assigned to the successful cluster. As a result, students who are one point below or above the critical grade are assigned to different clusters and this represents a problem. It is believed that fuzzy logic could be used to overcome this problem.

If fuzzy clustering is used instead of classical clustering, a more appropriate clustering can be conducted taking into consideration the distribution of grades that all students received. According to fuzzy clustering theory, students can be evaluated with a membership degree of both successful and unsuccessful clusters. Furthermore, it is also possible to divide success into multiple clusters defined with certain borders instead of dividing it into precise clusters as successful/unsuccessful.

In the case that achievement is fuzzy, a fuzzy model is required to determine the effect of achievement on attitude. The purpose of this study is fuzzification of the students' achievement and establish the effect of statistical achievement on attitudes toward statistics by means of ANFIS. ANFIS is a fuzzy inference system that makes analysis on the basis of neural networks for the creation of fuzzy rules. Learning and calculating power of neural networks can be given to the fuzzy control system by means of ANFIS, and humanlike decision-making of the fuzzy control skill can be introduced to the neural networks. It will be possible to estimate the attitudes toward statistics with the aid of the model obtained from ANFIS.

2. ANFIS

2.1. Fuzzy Inference Systems

Fuzzy inference system is a computing system based on fuzzy set theory, fuzzy if-then rules and fuzzy logic (see in Figure1). The units of the system are described below (Zadeh, 1965; Jang, 1993):

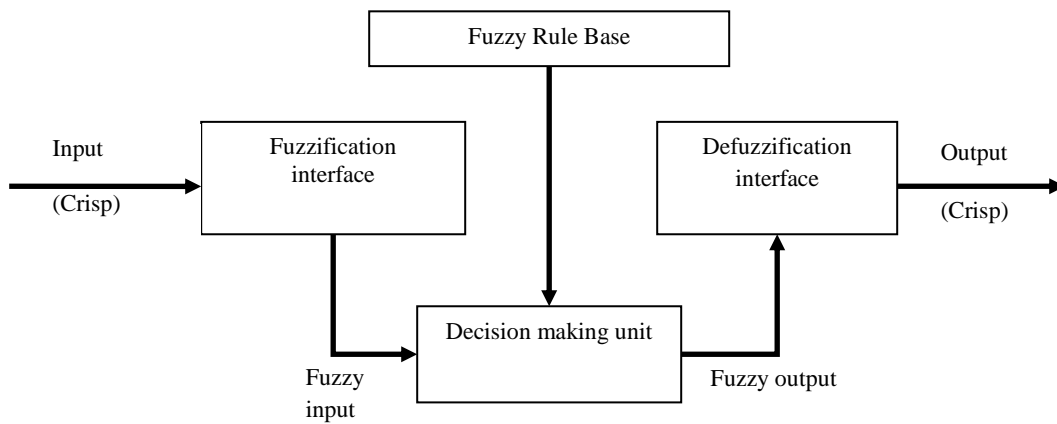

Figure 1.Fuzzy Inference System

- Input: contains crisp input values
- Fuzzification interface: transforms the crisp inputs into truth values
- Fuzzy rule base: defines fuzzy if-then rules and the membership functions
- Decision making unit: applies the inference operations on the rules
- Defuzzification interface: transforms the truth values into output
- Output: contains crisp output values

The fuzzy rule (or fuzzy if-then rule) form is as follows:

$$R: \text{If } (x_1 = F_1 \text{ and } x_2 = F_2 \text{ and } \dots \text{ and } x_p = F_p) \text{ then } Y = G \quad (1)$$

where F_1, F_2, \dots, F_p and G are linguistic terms which are defined by membership functions, $X_k = (x_{1k}, \dots, x_{pk})^T$ are the input linguistic variables and Y are the output linguistic variables. The section between “if and then” statements shows the input information (premise) and the section

following the then statement shows the output information (consequent) (Takagi and Sugeno, 1985; Klir and Yuan, 1992; Cheng and Lee, 1999). Several types of fuzzy if-then rules are used for fuzzy inference system. One of them is Takagi and Sugeno fuzzy if-then rules. In the Takagi-Sugeno fuzzy if-then rules, the output variables are a linear combination of input variables. Takagi-Sugeno fuzzy rules are of the following form:

$$R^l : \text{If}(x_1 = F_1^l \text{ and } x_2 = F_2^l \text{ and } \dots \text{ and } x_p = F_p^l) \quad (2)$$

$$\text{then } (Y = Y^l = c_0^l + c_1^l x_1 + \dots + c_p^l x_p)$$

where F_i^l are fuzzy set associated with input x_i in the lth rule, Y^l is the output of R^l rule and there are m rules, $l=1,2, \dots, m$. The overall output of the system is a weighted average of the Y^l

2.2. The Model of ANFIS

ANFIS is a feed-forward network with five layers. Layers are connected to each other by direction links, parts of which consist of adaptive nodes (Jang, 1993). Adaptive nodes have certain parameters. Values of these parameters are defined by means of learning (Ishibuchi, H. and Tanaka, 1993; Jang, 1993). Figure 2 gives the ANFIS structure with two inputs and two rules (Jang 1993):

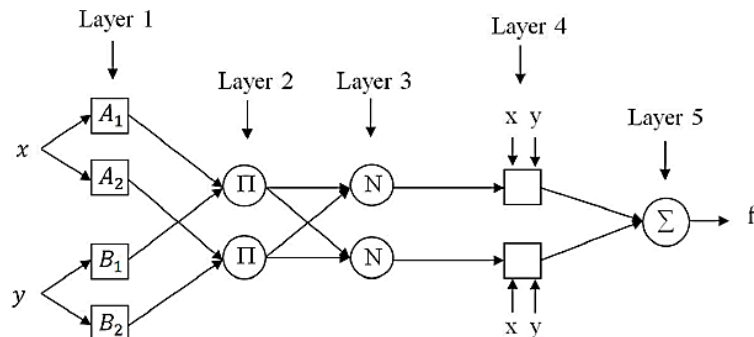

Figure 2. Structure of ANFIS with two inputs and two rules (Jang, 1993)

First layer: Nodes located in this layer are adaptive. Fuzzy sets are shown by A_1, A_2, B_1 and B_2 .

Second layer: Neurons located in this layer are fixed neurons. Each neuron has two input signals coming from Layer 1. Π is defined as the multiples of these input signals.

Third layer: Neurons located in this layer are fixed nodes labeled N . Output value of this layer is the normalization of outputs of Layer 2.

Forth layer: Nodes located in this layer are adaptive neurons whose neural function is

$$f_{4,l} = \bar{w}^l \hat{Y}^l, \quad l=1, \dots, 4 \quad (3)$$

where \hat{Y}^l is the result section of fuzzy if-then rule and is defined as

$$\hat{Y}^l = c_0^l + c_1^l x_1 + c_2^l x_2 \quad (4)$$

c_i^l coefficients in the equation (4) are fuzzy numbers expressed as $c_i^l = (a_i^l, b_i^l)$ ($i = 0, 1, 2; l = 1, \dots, 4$), and they show consequent parameters.

Fifth layer: The single node located in this layer is the adaptive node that calculates the final output, and is computed as follows:

$$f_{5,1} = f_{output} = \hat{Y} = \sum_{l=1}^4 \bar{w}^l \hat{Y}^l = \frac{\sum_{l=1}^4 w_l f_l}{\sum_{l=1}^4 w_l} \quad (5)$$

The purpose of fuzzy adaptive network is to obtain the model of the relationship between the input-output data. This model is obtained by a learning algorithm. Back-propagation can be used for the training of premise parameters, and likelihood linear programming can be used for the training of consequent parameters (Jang, 1993; Jang and Sun, 1995; Cheng and Lee 2001). The difference between the output of the model obtained from the network and targeted output is defined as the error criterion. Errors for each observation are calculated and the amount of errors for the model is calculated in:

$$\hat{\varepsilon} = \frac{1}{N} \sum_{k=1}^N (y_k - \hat{y}_k)^2 \quad (6)$$

Provided ϕ is the amount of error prespecified by the decision maker, if $\hat{\varepsilon} < \phi$, training of the network is completed. The consequent parameter set obtained from the network is set as the parameter for the model to be established. If $\hat{\varepsilon} \geq \phi$, then the backpropagation error that is used in the updating of the premise parameter set is calculated and the premise parameter is updated. The updating formula is computed as follows:

$$\Delta \rho = -\eta \frac{\partial (y_k - \hat{y}_k)^2}{\partial \rho} \quad (7)$$

where ρ is a parameter of the lth neuron at layer r and η is the learning rate.

3.METHOD

3.1. Sampling

The data in this study are obtained from students of the Faculty of Tourism, Gazi University. The statistics course is given in the first semester of the second year. A total of 323 students who registered for the lesson in the mentioned semester took part in the study.

3.2. Data Collection Methods

In this study, there are two variables: attitude scale toward statistic and achievement in statistics. The data is collected as follows:

Attitude scale toward statistics: In this study, cultural diversities are taken into consideration and used a scale developed by Diri (2007). The scale has 40 items. Twenty of these items are affirmative and 20 of them are negative opinion sentences. The level of students approving these opinion sentences is measured by 5-point Likert scale (1 = strongly disagree, 3 = neither disagree nor agree, 5 = strongly agree).

Validity and reliability studies of the scale have been realized. As a result of the confirmatory factor analysis is performed for validity, the scale is gathered in a single factor (KMO: 0.949; Bartlett's Test of Sphericity χ^2 : 6881.623; p: 0.000; Total Variance Explained: 60.283%). Reliability of the scale is calculated with Cronbach Alpha (α) coefficient and it is found to be $\alpha=0.95$. Thus, the scale is fairly reliable.

Achievement in statistics: The data is the grade of the midterms.

3.3.Data Analysis

Data established in this study is analyzed by ANFIS to explore the effect of achievement in statistics to students' attitudes toward statistics.

4.FINDINGS

Fifty two % (168) of the students are female and 48% (155) male; 22.4% (72) of the students are receiving education in the Department of Recreation Management, 14.8% (48) in the Department of Travel Management and Tourism Guidance, 31% (100) in the Department of Tourism Management, 31.8% (103) in the Department of Gastronomy and Culinary Arts.

Midterm exam grades of the students are in the range of 1-100. The mean of midterm grades is 48.82, and the standard deviation is 24.33. This result showed that the students are not very successful.

Descriptive statistics of students' attitudes toward statistics is given in Table 1. According to this results, the mean of attitudes toward statistics is 3.19 and it can be said that the students' attitudes are neither positive nor negative.

Table 1. Descriptive statistics of students' attitudes toward statistics

	n	Mean	Mode	Median	Standard Deviation
Students' attitudes toward statistics	323	3.19	2.85	3.17	0.76

In the application of ANFIS, first of all, data set are randomly divided into two groups. These are being training and test data which are used for creation of the fuzzy model and for testing the accuracy of the model created, respectively. Training set is used in the training of the network and test set is used to measure the performance of training.

Eighty % (258 data) of the data are included in the training set and 20% (65 data) in the test set. For the application, ANFIS editor under fuzzy logic module of MATLAB SOFTWARE is used.

Training data is loaded in MATLAB ANFIS Editor. Loaded training data is given in Figure 3.

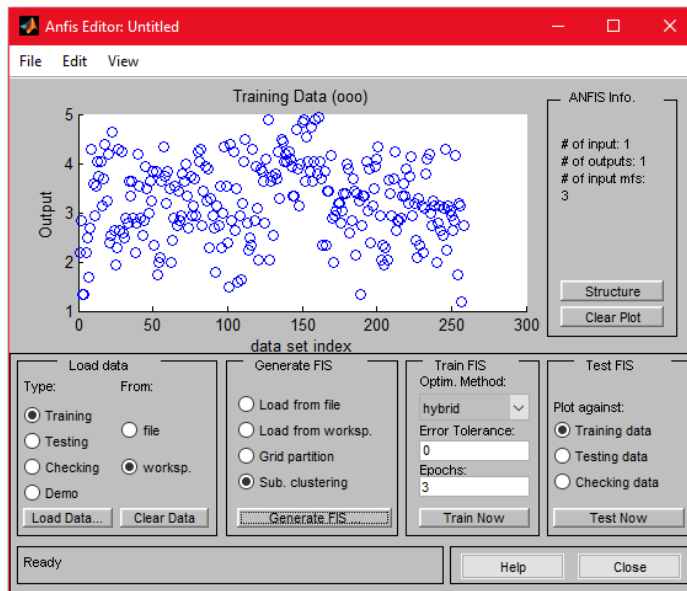

Figure3. Training Data

Cluster numbers for the independent variable are calculated by using subtractive clustering algorithm. Figure 4 shows the subtractive clustering window.

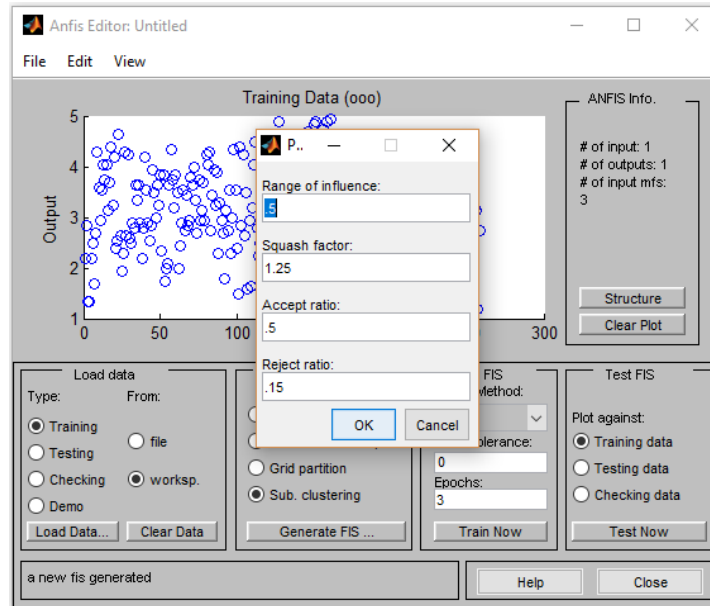

Figure4. Subtractive Clustering

As a result of the clustering algorithm, cluster number is found as three for term exam grades. Accordingly, the fuzzy rule number to be created shall be three. ANFIS model structure is shown in Figure 5. These classes can be linguistically expressed as “unsuccessful”, “moderate”, and “successful”.

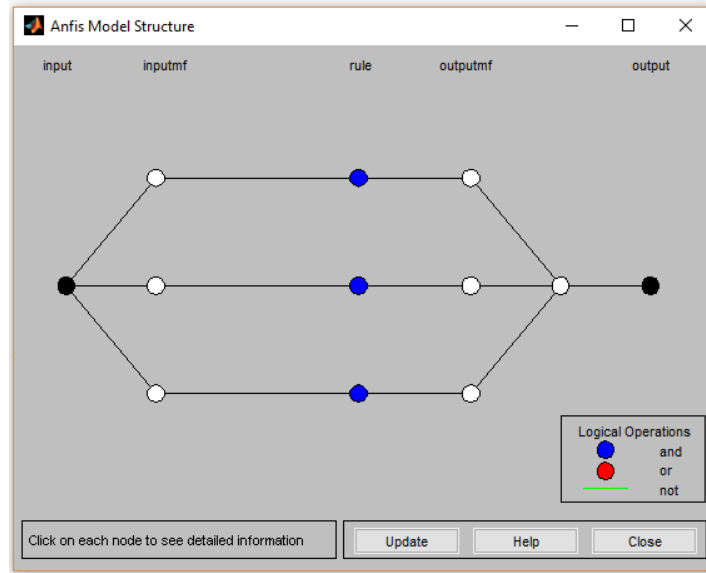

Figure5. ANFIS Structure

The membership function is selected as triangular function. A triangular fuzzy number can be defined by a lower limit a_1 , an upper limit a_3 and a value a_2 where $a_1 \leq a_2 < a_3$. Membership function is in the following form (Kaufmann and Gupta, 1988):

$$\mu_A(x) = \begin{cases} 0, & x < a_1 \\ \frac{x-a_1}{a_2-a_1}, & a_1 \leq x < a_2 \\ \frac{a_3-x}{a_3-a_2}, & a_2 \leq x < a_3 \\ 0, & x \geq a_3 \end{cases} \quad (6)$$

Table 2 and Figure 6 give membership functions obtained as a result of clustering algorithm.

	a_1	a_2	a_3
Cluster1: Unsuccessful	-21.21	20	61.21
Cluster2: Moderate	13.79	55	96.21
Cluster3: Successful	41.79	83	124.2

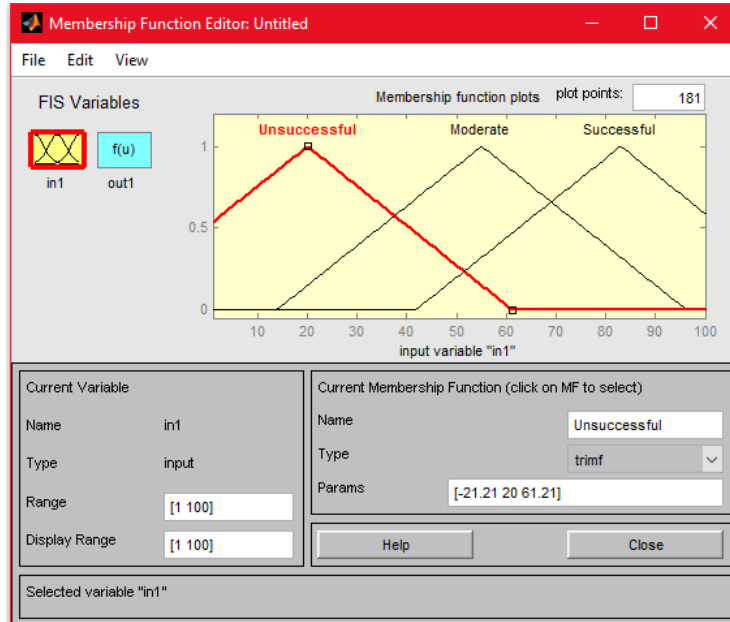

Figure6. Input membership functions plots obtained from subtractive clustering

Backpropagation algorithm is selected for the training of network. It is found suitable to perform 500 iterations for training as a result of preliminary tests realized. Tolerance value for errors is selected as 0.001. After these steps are realized, the program is operated and training of the network started (see in Figure 7). Table 3 gives three fuzzy rules.

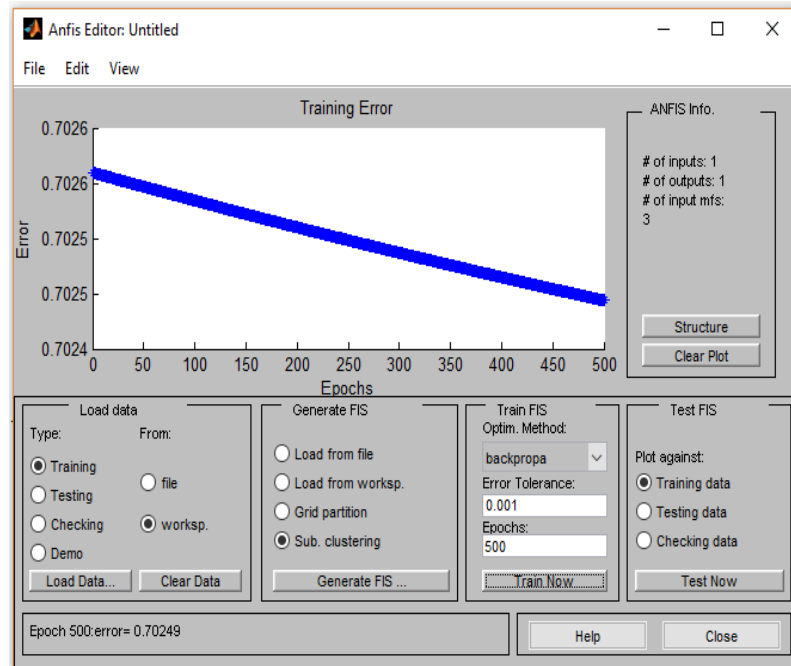

Figure7. Result of Training

Table 3. Fuzzy Rules

Rule	Model
Term exam grade is unsuccessful	Attitude= -1.214 + 0.085*(Grade)
Term exam grade is moderate	Attitude= 2.135 + 0.055*(Grade)
Term exam grade is successful	Attitude= 0.401 + 0.042*(Grade)

For the evaluation of the estimates obtained from the ANFIS, performance of the test set is considered. The RMSE value of the test set is calculated and is found to be as follow:

$$RMSE = \sqrt{\frac{\sum_{k=1}^N (y_k - \hat{y}_k)^2}{N}} = 0,67$$

Figure 8 gives the estimates obtained from the test set.

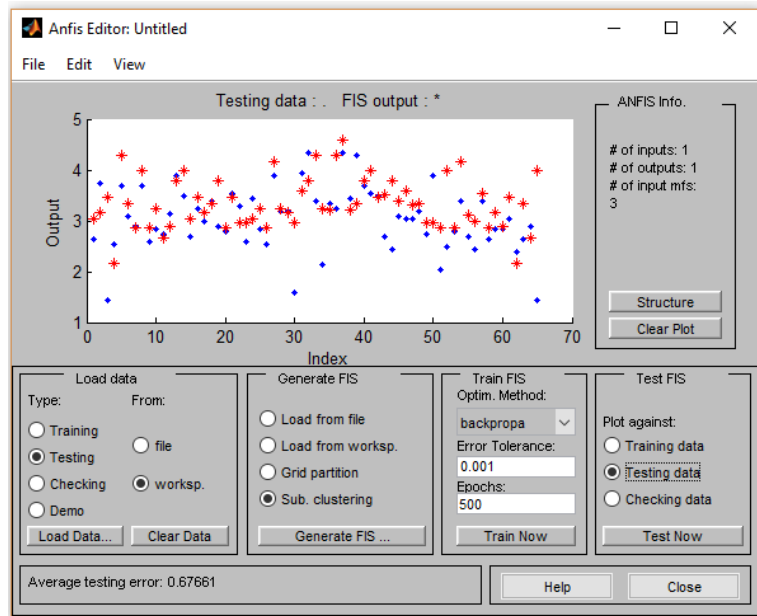
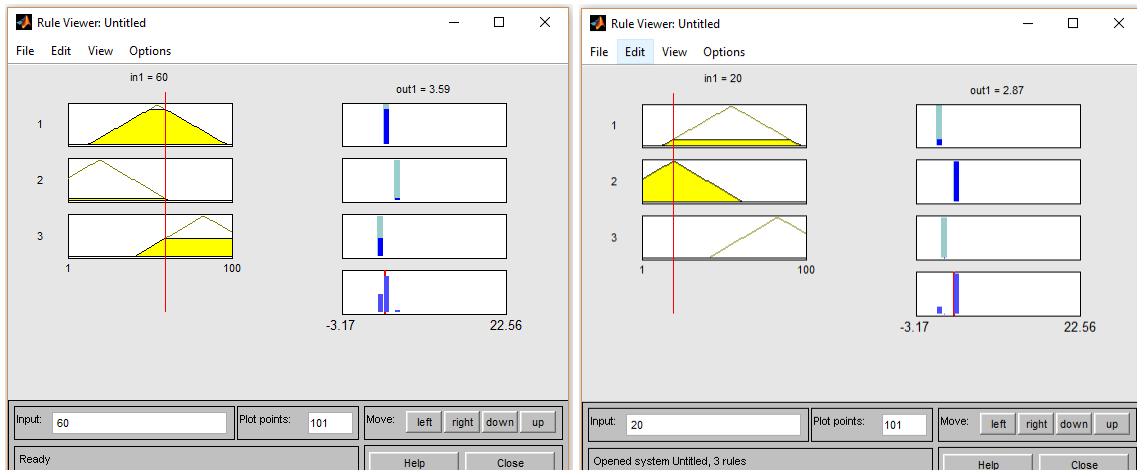

Figure 8. Values of test set and estimation values obtained from analysis
 (* : testing data/ * : ANFIS output)

The rule viewer is given in Figure 9. As can be seen in Figure 9 (a) and 9 (b), when the midterm grade is 60, attitude toward statistics will be 3.59 and when the midterm grade is 20, attitude toward statistics will be 2.87.

(a) (b)
Figure 9. The rule viewer

5.RESULTS

In this study, it was aimed to investigate the effect of achievement in statistics to students' attitude toward statistics. ANFIS approach was used for analysis. Fuzzy clustering assigns students to classes by fuzzification of their midterm exam grades. ANFIS enables estimation of expected attitudes of students by modeling the relationship between achievement and attitude. As a result of the analysis, students are assigned to three classes according to their success. Table 2 shows restrictions of classes in the classification made by using triangular membership function. Three fuzzy rules established by modeling give the estimation of attitudes of the students in relation to their term exam grades as exact numbers. According to results, it can be said that students getting low grades have a negative attitude, and attitude is more positive as the success rate increases. This result is in line with the finding in previous studies by Mills (2004) and Diri (2007).

The statistics course given in all department of the Faculty of Tourism constitutes the work area of the research. On the other hand, students who are going to receive education on this subject are selected by their "Higher Education Exam" social score. Students with insufficient math knowledge are confronted with numbers in the statistics course. Thus, this situation causes fear of failure, and failure experienced in the exams adversely influences the attitude toward statistics. Lecturers believe that attitudes toward statistics are important. Negative attitudes can produce a disrupted environment in the class. In order for the attitude toward statistics course to be positive, the following suggestions are developed:

- Statistics lecturer should develop new education methods instead of using the classical statistics education, which is concentrated on formulas and calculations.
- Students who have negative attitudes toward statistics should be supported.
- Activities that will help students to know should be used.
- It is necessary to develop education methods that will improve success, provided that other variables affecting the attitude are taken into consideration.

This study is conducted only on the relationship between achievement and attitude. More comprehensive research can be conducted by taking into consideration other variables that influence the attitude and achievement in statistics.

Additionally, this study will bring innovation to the literature with the aspects of evaluating the achievement as a fuzzy variable and modelling the relationship with ANFIS. Fuzzy methods are used successfully in educational and social sciences as well as in science and engineering, especially when solving estimation problems.

REFERENCES

- Ashaari, N. S., Judi, H. M., Mohamed, H. and Wook, T.M.T. (2011). Student's attitude towards statistics course, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 18, 287-294.

- Baloğlu, M. (2004). Statistics anxiety and mathematics anxiety: Some interesting differences. *Educational Research Quarterly*, 27(3), 38–48.
- Cheng, C.B. and Lee, E.S. (1999). Applying fuzzy adaptive network to fuzzy regression analysis. *Computers and Mathematics with Applications*, 38, 123-140.
- Cheng, C.B. and Lee, E.S. (2001). Fuzzy regression with radial basis function network. *Fuzzy Sets and Systems*, 119, 291-301.
- Chew, P. K. H., and Dillon, D. B. (2015). Statistics anxiety and attitudes toward statistics. In D. Chhabra (Ed.), *Proceedings of the 4th Annual International Conference on Cognitive and Behavioral Psychology* (CBP 2015). Singapore, Singapore: Global Science & Technology Forum (GSTF).
- Cobb, G.W. and Moore, D.S. (1997). Mathematics, statistics and teaching. *American Mathematical Monthly*, 104(9), 801–823.
- Coetzee, S. and Merwe, P. (2010). Industrial psychology students' attitudes towards statistics. *SA Journal of Industrial Psychology*, 36(1), 843-850.
- De Vaney, T.A. (2010). Anxiety and attitude of graduate students in on-campus vs. online statistics courses. *Journal of Statistics Education*, 18(1), 1-15.
- Diri, F.Ü. (2007). The Analysis of the attitudes towards statistics case of vocational school. *Gazi University, Institute of Science and Technology, MSc. Thesis*. Ankara/Türkiye.
- Gal, I. and Ginsburg, L. (1994). The role of beliefs and attitudes in learning statistics: towards an assessment framework. *Journal of Statistics Education*, 2(2).
- Garfield, J. and Ben-Zvi, D. (2007). How students learn statistics revisited: A current review of research on teaching and learning statistics. *International Statistical Review*, 75(3), 372–396.
- Ghulami, H.R., Ab Hamid, M.R. and Zakaria, R. (2015), Comparative analysis of positive and negative attitudes towards statistics. *AIP Conference Proceedings*, 1643 (1).
- Hilton, S.C., Schau C. and Olsen, J.A. (2011). Survey of attitudes toward statistics: factor structure invariance by gender and by administration time, *Structural Equation Modeling*, 11(1), 92–109.
- Ishibuchi, H. and Tanaka, H. (1993). Fuzzy neural networks with fuzzy weights and fuzzy biases. In *proceedings of 1993 IEEE International Conference on Neural Networks*, San Francisco, 1650-1655.
- Jang, J.S.R. (1993). ANFIS: Adaptive-Network-based Fuzzy Inference Systems., *IEEE Transactions on Systems, Man and Cybernetics*, 23, 665–685.
- Jang, J.S.R. and Sun, C.T. (1995). Neuro-fuzzy *IEEE Transactions on Systems, Man, and Cybernetics* modeling and control, *Proceedings of the IEEE*, 83(3), 378-406.
- Judi, H. M., Ashaari, N. S., Mohamed, H. and Wook, T.M.T. (2011). Students profile based on attitude towards statistics, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 18, 266-272.
- Kaufman, A. and Gupta, M.M. (1988). *Fuzzy mathematical models in engineering and management science*, Elsevier Science Publishers B.V., The Netherlands.
- Khavenson, T., Orel, E. and Tryakshina, M. (2012). Adaptation of survey of attitudes towards statistics (SATS 36) for Russian sample, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 46, 2126-2129.
- Klir, G.J. and Yuan, B. (1995). *Fuzzy sets and fuzzy logic*, Prentice Hall. PTR., USA.

- Kolar, D.V. and Mc Bride, C.A. (2003). Creating problems to solve problems: an interactive teaching technique for statistics courses. *Teaching of Psychology*, 30(1), 67-68.
- Mills, J.D. (2004). Students' attitudes toward statistics: implications for the future, *College Student Journal*, 38, 349-361.
- Mvududu, N. and Kanyongo, G.Y. (2011). Using real life examples to teach abstract statistical concepts, *Teaching Statistics*, 33(1), 12-16.
- Onwuegbuzie, A.J. (2004). Academic procrastination and statistics anxiety, *Assessment and Evaluation in Higher Education*, 29(1), 4-19.
- Onwuegbuzie A.J. and Daley, C.E. (1996). The relative contributions of examination taking coping strategies and study coping strategies to test anxiety: A concurrent analysis, *Cognitive Therapy and Research*, 20, 287-303.
- Onwuegbuzie, A.J. and Leech, N. L. (2003). Assessment in statistics courses: more than a tool for evaluation, *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 28(2), 115- 127.
- Onwuegbuzie, A.J. and Seaman, M. (1995). The effect of time constraints and statistics text anxiety on test performance in a statistics course, *Journal of Experimental Education*, 63, 115-124.
- Ridgeway, J., Nicholson, J. and Mc Cusker, S. (2007). Teaching statistics – despite its applications. *Teaching Statistics*, 29(2), 44-48.
- Roberts, D.M. and Bilderback, E.W. (1980). Reliability and validity of a statistics attitude survey. *Educational and Psychological Measurement*, 40, 235-238.
- Salim, N.R. and Ayub, A.F.M. (2017). Relationship between mathematics statistics engagement and attitudes towards statistics among undergraduate students in Malaysia, *AIP Conference Proceedings*, 1795 (1).
- Santillan, A. G., Garcia, E. M., Castro, C., Abdala, J.J.H. Z. and Trejo, J.G. (2012). Cognitive, affective and behavioral components that explain attitude toward statistics. *Journal of Mathematics Research*, 4(5), 8-16.
- Santillan, A.G., Chavez, M. E.E., Kramer, C.A.R., Rangel, A.C. and Texon, F.P. (2016). Students' attitudes toward statistics: a comparison between universities, *The Online Journal of New Horizons in Education*, 6 (1), 136-150.
- Sesé, A., Jiménez, R., Montaña, J-J and Palmer, A. (2015). Can attitudes toward statistics and statistics anxiety explain students' performance? *Revista de Psicodidáctica*, 20 (2), 285-304.
- Takagi, T. and Sugeno, M. (1985). Fuzzy identification of systems and its applications to modeling and control. *IEEE Transactions on Systems, Man, and Cybernetics*, 15(1), 116-132.
- Zadeh, L.A. (1965). *Fuzzy Sets*, *Information and Control*, 8, 338-353.
- Zanakis, S.H. and Valenzi, E.R. (1997). Student anxiety and attitudes in business statistics. *Journal of Education for Business*, 73(1), 10-16.

OSMANLI'DAN MODERN TÜRKİYE'YE ULAŞTIRMA

Ayşen BAKKALOĞLU* - Ahmet İNCEKARA**

Özet

Osmanlı'dan Modern Türkiye'ye kadar ulaşım ve ulaştırmanın önemi, coğrafi avantajlar, tarihsel süreçte yaşanan siyasi ve ekonomik gelişmelerin incelenmesi zorunluluğu ve ülkemizin bu gelişmeleri kendi varlığını güçlendirmek adına pozitif yönde değiştirmiş olması çalışma konumuzu oluşturmuştur. Büyük güçlerin Ortadoğu ve Asya'ya farklı zenginlikleri eline geçirme hedefi ile ulaşabileceği en ucuz ve kolay yol olması nedeni ile ülkemizin üzerinde bulunduğu coğrafya ya göz diktiği, çalışmanın içerdiği zaman aralığına da dikkat çekerek, global anlamda yaşanan ekonomik ve siyasi gelişmelerin, kaynak arayış ve transferlerinin sebep ve sonuçları dönemselsel olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Modern Türkiye, Ulaşım, Ulaştırma, Demiryolları, Karayolları, Denizyolları, Havayolları

* Yrd.Doç.Dr.Ayşen Bakkaloğlu, Nişantaşı Üniversitesi,İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Ekonomi ve Finans Bölümü,ayşen.bakkaloglu@nisantasi.edu.tr

** Prof.Dr. Ahmet İncekara,İstanbul Üniversitesi,İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü,aincekara@istanbul.edu.tr

TRANSPORTATION FROM OTTOMAN PERIOD TO MODERN TURKEY

Abstract

Our study is made up of the importance of transport and transportation starting from the Ottoman Period till the Modern Turkey resulting from the geographical advantages, the investigation of political and economic progress experienced throughout the history of our country, owing to the fact that Turkey has made use of this development in order to amplify its existence greatly. Knowing that Turkey is the best place for the easiest and cheapest access to their own goal in the Middle East and Asia, Great Powers have coveted the advantageous lands of our country by remarking that Turkey is a great global source for them both economically and politically, the causes and effects of these facts have been analysed in this study.

Keywords: *Ottoman, Modern Turkey, Transportation, Railway, Sealine, Highways, Aviation*

1. GİRİŞ

Genel anlamı ile Ulaşım ve Ulaştırma kavramlarını birinci bölümde açıkladıktan sonrakavramların önemine ikinci bölümünde değinilmiştir.

Üçüncü bölümde, Osmanlı Dönemi incelenmiş, dünya devletlerinin de yakından ilgilendiği Ticaret ve Ulaşım Sisteminin ardından Demiryolları Politikası üzerinde durulmuştur. Aynı zamanda, hem dönem hem de ülkeler arasındaki siyasi ve ticari iktidarı elinde tutma çabası ile Osmanlı'nın sahip olduğu coğrafya üzerinde planlanan hareketlerin altı çizilmiştir.

Cumhuriyet Dönemi'ne dördüncü bölümde erişilmiş, 2000'li yıllara kadar Demiryolu, Karayolu, Denizyolu ve Havayolu politikaları, yatırım ve gösterdikleri gelişim incelenmiş, beşinci bölümde ise Modern Türkiye, 2000'li yıllar ve Cumhuriyet'in 100. Yılı, 2023 hedefleri çalışılmıştır.

Yapılan bu çalışmanın, amaç ve çıktılarının incelendiği altıncı bölümde Ulaştırma'nın Modern Türkiye Ekonomisindeki Önemi, ekonomik gelişme, büyüme ve refahın artırılmasındaki etken rolü, diğer faktörler üzerindeki itici gücü oluşturan veri analizleri değerlendirilmiş ve Türkiye'nin,

kaynaklarını doğru yönetme, üzerinde bulunduğu coğrafi konumu rasyonel değerlendirme yönünde başlattığı ulaştırma yatırımları konusundaki süreklilik arz eden çalışma çıktılarından sonuç bölümünde bahsedilmiştir.

2. ULAŞIM VE ULAŞTIRMA NEDİR?

Canlı ya da cansız, herhangi bir varlığın bulunduğu yerden hedeflenen noktaya nakledilmesi, yer değiştirmesi ve koordinasyon işine ulaştırma, yer değişimi sağlanan varlığın gerçekleştirdiği fiile de ulaşım denir. Yer değiştirme ihtiyaçtan doğduğu için ulaşım, insanların ve toplumların ayakta kalıp gelişebilmesi için gereklidir (Heaton, 1985). Hareketin başladığı yer ile hedeflenen son yer arasındaki mesafe, mesafeyi kat etmek için gereken süre ve mal oluş fiyatı hesaplanarak ta ulaşım şekli seçilir. Bu yer değişimi yeryüzünde (kara, hava ve su yüzeylerinde), yer altında (tünel, metro, iletim hatları) veya dünya sınırları dışında (uzay yolculuğu) olabilir (Gerede, 2015).

Ulaşım da amaç, mesafeyi kısaltarak gerekli süreyi azaltırken aynı zamanda maliyeti de düşürmektir. Ulaşımın güvenli ve konforlu şekilde sağlanması da dikkate alınması gereken unsurlardandır.

Coğrafi koşulların en iyi şekilde değerlendirilmesi ile genellikle ulaşım yollarının düz hatlar halinde çizildiğini; tercihen, su yoluya dadağlık alanlar gibi hattı uzatacak ve/veya dolandıracak engelleri olmayan en kısa yoldan geçirmek istenmektedir. Günümüz koşullarında, ulaşım araçları arasında yapılan karşılaştırmada en modern hava taşımacılığıdır ve yeryüzü şekilleri ve topoğrafyadan en az etkilendiği için en kısa yolla yapılan ulaşım bu yolla gerçekleşir.

3. ULAŞIM-ULAŞTIRMA'NIN ÖNEMİ

Geçmişten günümüze, ulaşım ve ulaştırmanın gelişmesinde coğrafya, ekonomi, politika ve sosyal faktörlerin rol oynadığı görülmektedir.

Çalışmamızda, incelediğimiz zaman aralığında, 624 yıllık Osmanlı'nın neredeyse son döneminden başlayarak, üzerinde yaşadığımız coğrafyanın Modern Türkiye'ye erişiminde ulaşım ve ulaştırma hizmetlerinin iktisadi gelişim ve büyüme üzerinde yarattığı etkiler açısından oldukça önemlidir.

3.1. Ulaştırmanın Fonksiyonları

Ulaştırma; öncelikle ekonomik, askeri, siyasi, sosyal ve ekolojik boyutlara sahip, endüstriyel sanayileşme için destekleyici, hızlandırıcı olmasının yanı sıra, sürdürülebilirlik taşıması nedeni ile de ülke ekonomisinde geliştirici bir araç özelliği taşımaktadır (B. İncekara, 2016).

Ulaştırma tanımı, ekonomik ve sosyal fonksiyonları açısından değerlendirildiğinde; ülkelerin iktisadi faaliyet ve sürekliliğinde baş at rol oynamaktadır.

3.1.1. Ulaştırmanın Ekonomik Fonksiyonu

Ulaştırma alt yapı yatırımları; kara, demir, deniz, hava ve su yolları, boru hattı, haberleşme ile kent içi, kentler arasından ülke içi, ülkeler arası olmak üzere ulaştırma için sektörü yarattığı gibi, ekonomik değer taşıyan tüm malların üretimden tüketime taşınması, değer bulması ve yaygınlaştırılması ve devamlılığı açısından önemlidir.

Ulaştırmanın en önemli özelliği olarak üretici ve tüketicisi arasında mesafe bulunan, üretimi yapılmış malların arz ve talebinin bulunduğu piyasalara taşınmasıdır (Saatçioğlu, 2016).

3.1.2. Ulaştırmanın Sosyal Fonksiyonu

Ulaştırma, kırsaldaki halkın ekonomiye katkısını arttırdığı gibi ulaşımın sağlandığı yerleşim noktalarında yaşamın siyasal, ekonomik ve kültürel gelişim ve değişiminde de etkilidir.

3.1.3. Ulaştırmanın Siyasal Fonksiyonu

Ulaştırma, merkezi otorite ile yerel otorite arasındaki ilişkinin kurulması, korunması, bilgi ve hizmet aktarımının yanı sıra devamlılığı açısından da önemlidir.

4.OSMANLI DÖNEMİ

4.1.Ticaret ve Ulaşım Sistemi

Osmanlı Devleti için ticaret ve ulaşım konusu incelenirken dünya tarihi ve ticarete gelişimi gösteren büyük pencereden baktığımızda; Osmanlı Devleti Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde Kırım'ın fethi (1475) ile İpek Ticaret Yolu, Yavuz Dönemi'nde Mısır'ın fethi (1512) ile Baharat Ticaret Yolu'nu denetimine alarak İmparatorluğuna önemli ölçüde ticari canlılık kazandırmıştır.

Sınırları oldukça geniş bir coğrafyayı kapsadığı dönemlerde, Osmanlı Devleti ticareti geliştirmek ve mal sıkıntısını yaşamamak için (1479) Venedik,(1535) Fransa daha sonraki yıllarda ise İngiltere ve Hollanda'ya (Sokullu Paşa Dönemi) kapitülasyonlar (**Meydan Larousse**, C:IV:902, **Türk Ansiklopedisi**,C:XXI: 232)(Fransızca'dan dilimize geçmiş olan bu tabirin aslı "Capitulati- on" olup İngilizce'de de aynen geçerken, İtalyanca'da "Capitolazio- ne" şeklinde kullanılmakta ve andlaşmalar geçici veya sürekli olarak bir memlekette yaşayan yabancı uyruklu kişilere tek taraflı olarak tanınmış hak ve imtiyazları manalarına gelmektedir) vermiştir. Ticaret ve dolayısı ile ulaşımı

gündeminde tuttuğu zamanlarda, Osmanlı Devleti'nin esas amacı Atlas Okyanusu'na doğru kaymakta olan Avrupa transit ticaretini Akdeniz'e çekmektir. Aynı zamanda, deniz ve kara ticaretinde daha da güçlenmek adına önlemler almış ve (Süveyş, Don Volga vb.)(İncalcık, 1948). projeler üretmiş ve üzerinde çalışmıştır. Kara ticareti için ulaşım güvenliği sağlamak amacıyla da memurlar ve tüccarların rahat edebileceği han ve kervansaraylar inşa etmiştir.

4.2. Demiryolu Politikası

Osmanlı Devleti, demiryolu ile ilgili ilk kapsamlı proje çalışmasını, 1860 yılında, Abdülmecit döneminde yapmıştır. Proje, Ali ve Fuat Paşa'ya ait olup, Balkan yarımadasını kapsayacak şekilde İstanbul ile Tuna arasında ulaşımı sağlamak, İstanbul'u Viyana ve Paris'e bağlamayı hedeflemektedir. Aynı proje içinde ikinci adım olarak, İstanbul ile Bağdat arasında da bir döşenecektir. Ancak, proje için gerekli teknik ve mali kaynak Osmanlı Devletinde yoktur (İmbert, 1981).

Sadrızam Ali Paşa, Abdülaziz'in demiryolları ile beklentilerini, Osmanlı ile Avrupa ülkeleri arasında demiryolu bağlantısını sağlamayı hedefleyen çalışmaların üzerinde titizlikle durmuş, mali destek sağlamak için görevlendirdiği Nafia Nazırı Davut Paşa'nın görüşmeleri sonucunda da Belçika bankerlerinden Baron de Hirsch'e 2000 kilometre demiryolu yapması koşulu ile 99 yıl sürecek imtiyaz sağlanmıştır. Ancak, 1274 kilometre olarak gerçekleşen demiryolu İstanbul'u Viyana ve Paris'e 1888'de bağlayabilmiştir (İmbert, 1981).

Sultan Abdülaziz, diğer taraftan, devlet tarafından gerçekleştirilecek, İstanbul-Bağdat arasında da bir ana hat demiryolu bağlantısı istemektedir ve yan hatlarla Karadeniz -Akdeniz - Basra Körfezi bağlantısı sağlanacaktır. Abdülaziz 1872 yılında Alman mühendis Wilhelm Von Pressel'i ,“Asya Osmanlı Demiryolları” Genel Müdürlüğüne getirmiş, başlangıç İstanbul-Haydarpaşa, Ankara-Sivas-Musul-Bağdat üzerinden Basra'ya ulaşması hedeflenen bir proje başlatılmıştır. Ancak, Osmanlı maliyesi 1875'de iflas ettiği için proje rafa kaldırılmıştır (Özyüksel, 1988).

Ulaştırma hatları konusundaki hassasiyet II. Abdülhamit döneminde de önemini korumaktadır. Demiryolu politikası kapsamında, 1881 yılında, Düyun-u Umumiye İdaresi (Genel Borçlar) kurularak, Anadolu demiryolları (1888), Bağdat demiryolu (1889)*, Yafa-Kudüs demiryolu (1889), Selanik-Manastır demiryolu (1890), Beyrut-Şam demiryolu (1890), Selanik-İstanbul demiryolu (1892) yabancılara sağlanacak imtiyazlarla savunma politikalarını da dâhil edecek şekilde düşünülmeye başlanmıştır.

* Bağdat demiryolu ile ilgili kesin imtiyaz sözleşmesi 21 Ocak 1902'de imzalanmıştır. (Bkz., Rathman, 1982)

Demiryolu projelerinden en ünlü ve yarattığı etkileri nedeni ile en önemli olanı, Alman sermaye girişimi ile gerçekleşen Bağdat demiryolu hattıdır. Aynı zamanda, Avrupa denge politikaları çerçevesinde Türk-Alman yakınlığını sağlayan en önemli iktisadi girişimdir (Karal, 1962).

Bu proje diğer Avrupa ülkelerini iktisadi ve siyasi anlamda tehdit eder olmuştur. Aslında XIX. yy'dan bugüne ne kadar önemli bir coğrafya üzerinde olduğumuzu kanıtlar şekilde; II. Abdülhamit, Arap kalkışmalarını bastırmak, İslam ülkeleriyle ulaşımı daha kolay hale getirmek istemesinin yanında İngiltere'nin Mısır'dan Suriye ve Irak tarafına genişlemesini önlemeyi amaçladığı için demiryolunun Basra'ya kadar uzatılmasında fayda görmektedir.

Osmanlı ile başlattığı bu işbirliği sayesinde Almanlar Basra Körfezi'ne incekler, İngiltere'de her anlamda darbe alacaktır (Sarıca, 1983). Bağdat demiryolunun imtiyazı Almanlar'ın elinde olması İngiltere için Almanya'nın Yakındoğu'da üstünlük sağlaması ve beraberinde Hindistan yolunu tehdit altına alması demek olacaktır. Sonuç; İngiltere Bağdat demiryoluna karşı güçlü bir itirazına girmiştir (Ökçün, 1970).

Diğer taraftan Rusya, Osmanlı Anadolu demiryolları ile gelişirse savunma gücü ve iktisadi kalkınması sonucunda kendi elinde tuttuğu Avrupa pazarlarında da rekabet gücünü arttıracığından korkmaktadır. Bağdat demiryolu, Osmanlı-Alman ilişki sınırlarının dışına çıkmış uluslararası diplomatik bir sorun haline gelmiştir. Son olarak Fransa da kendi çıkarları açısından Alman nüfusunun Yakındoğu'ya yerleşmesinin zararlı olacağını fark etmiştir (Önsoy, 1979).

Osmanlı Devletinde ulaşım sistemi ve politikasını ağırlıklandırmak gerekirse sırasıyla siyasi, askeri ve stratejik unsurların öncelik taşıdığı söylenmelidir (Kurmuş, 1982).

Dönem itibarıyla, Osmanlı yöneticilerinin öncelik verdiği konu, devlet otoritesinin devamlılığı olduğu için en konforlu ve zamandan tasarruf sağlayan, hızlı ulaştırma bileşenlerini bir araya getirmek zorunluluk taşımaktadır ve demiryolları ivedilikle çözüme ulaştırılması gereken konudur. Zira, ordunun Anadolu içinde olduğu gibi, Asya ve Avrupa'ya dahızlı bir şekilde , gerek devlet otoritesini hissettirmek gerek se deçikan isyanları zaman kaybetmeden bastırabilmek, stratejileri eksiksiz uygulayabilmek için hızlıca ulaşması gerekmektedir.

II. Abdülhamit, demiryollarının ülke refahını arttıracığı gibi emniyeti tehdit eden faktörleri karşılamak ve önlemek (Du Velay, 1978), aynı zamanda da, ekonomik öğelerin, yani tarım ürünlerinin dünya pazarlarına ulaştırılmasıyla, zenginliğin de artacağını (Karal, 1962), ithalat ve ihracattan alınan gümrük vergilerinin hazineye katkıda bulunacağını, demiryolu hattı üzerinde bulunan muhtemel zengin maden yataklarının işletmeye açılacağını, maden üretimi ve dolayısıyla bundan alınacak vergilerin de artacağını düşünmektedir.

Göçmenlerin yerleştirilmesi konusu da Osmanlı Devleti'nin demiryolu politikasını bir başka maddesidir (Karal, 1962).

Osmanlı, demiryolu yapımında milli faktörler etrafında strateji geliştirirken, Avrupalı ülkeler, bugün bile değişiklik göstermeyen beklentilerle Osmanlı'nın coğrafi konumunu ve ekonomik potansiyelini kullanmayı arzulamaktadır.

İngilizler ve Fransızlar daha çok iktisadi düşüncelerle demiryollarını devletin zengin bölgelerinde (İngiltere; Romanya, Batı Anadolu, Irak ve Basra Körfezinde, Fransa; Kuzey Yunanistan, Batı ve Güney Anadolu ile Suriye'de) (Ürkmez, 2006), Almanlar ise daha çok askeri ve stratejik kaygılarla (Trakya, İç Anadolu ve Mezopotamya'da) demiryolu inşa etmişlerdir.

Osmanlı Devleti, siyasî açıdan, kısmen bağımsız bir durumda bulunduğu diğer sömürgelerde olduğu gibi tek bir ülkenin egemenliği altına olmayıp ve aynı anda birçok farklı ülkeye ait yönetim bölgelerinden oluşmaktadır. Demiryolu hatlarında, bu bölgelerde egemenliği elinde tutan devletler tarafından inşaa edilmiş ve imtiyaz hakkına sahip olunmuştur (Kaynak, 1984).

- 1851- 1869 Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk demiryolu hattı İngilizler tarafından, 1851 yılında Mısır'da gerçekleştirilmiş ve bu hat geliştirilerek 1869 yılında 1300 km., 1905 yılında 4400 km uzunluğa erişmiştir.
- 1856-1866 Anadolu'da İlk Demiryolu İzmir-Aydın Hattıdır. (Anadolu'da yapılan ilk demiryolu hatlarını ise İzmir-Aydın ve İzmir-Turgutlu arasında 1866'da İngilizler inşa etmişlerdir. XIX. yüzyılda, Osmanlı İmparatorluğu'nun liman kenti ve Anadolu'nun batıya açılan önemli merkezi olan İzmir, Anadolu'da yapılan ilk demiryolu hattının başlangıç noktasıdır. İzmir, doğal bir liman olması ve zengin bir arka çevreye sahip olması sebebi ile ithalat- ihracat merkezidir).
- 1856-1860 Köstence-Çernevo'da demiryolu hattının yapımı,
- 1861-1866 Rusçuk – Varna demiryolu hattının yapımı,
- 1880 Yafa-Kudüs demiryolu hattının tamamlanması,
- 1883-1886 Adana-Mersin demiryolu hattı,
- (Adana-Mersin arasındaki 67 km. uzunluğundaki demiryolunun yapım ve işletme imtiyazı 1883 yılında İngilizlere verilmiş ve hattın yapımı 1886'da tamamlanarak işletmeye açılmıştır. Bu hattın yapılış amacı Çukurova'nın, başta pamuk olmak üzere, tarım ürünlerini Mersin limanına taşımaktır).
- 1888 yılında tamamlanan Viyana-İstanbul demiryolu hattının bağlantısı,
- 1888 Haydarpaşa-İzmir-Ankara demiryolu imtiyazının Almanlar'a verilmesi,
- 1892 Haydarpaşa-İzmit demiryolu hattının işletmeye açılması,
- 1893-1896 İstanbul-Selanik demiryolu hattının yapımı,

- 1894 Selanik-Manastır demiryolu hattının tamamlanması,
- 1896 Eskişehir-Konya demiryolu hattının tamamlanması,
- 1899 Bağdat demiryolu imtiyazının Almanlar’a verilmesi,
- 1899 Arifiye-Adapazarı demiryolu hattının açılması,
- 1900 -1908 Hicaz demiryolunun inşasına girişilmesi,
- (Hicaz Demiryolu, II. Abdülhamit tarafından 1900-1908 yıllarında Şam ile Medine arasında inşa ettirilen, demiryollarının bir bölümüdür.Hicaz Demiryolu özellikle İstanbul ile Kutsal Topraklar arasındaki ulaşımı güçlendirmek için yapılmıştır, bu bölgelere taşınacak askerlerin ulaşımının kolaylaşması, hacıların daha güvenli bir şekilde hacca gidip gelmesi ve Arap ülkelerinin ekonomik gücünü yükseltmek öncelikli hedeflerdir).
- 1903 yılında İstanbul-Bağdat demiryolunun yapımı,
- (İstanbul-Bağdat demiryolunun yapım ve işletme hakkının Almanlara verilmesinden kısa bir süre sonra, ileride bu hattın bir parçası olacak Adana-Mersin demiryolu da Almanlar tarafından satın alınmıştır).
- 1911 yılında Adana-Mersin hattının Bağdat hattı ile birleşmesiyle Alman demiryolu da Akdeniz’de bir limana, Mersin’e ulaşmıştır.
- (Adana-Mersin hattı en çok gelir sağlayan hat durumuna gelmiştir ve istasyon 1912 yılında tamamlanmıştır) (Ustaoğlu, 2013).

Tablo 1: Osmanlı Devleti (1856-1922) döneminde inşa edilen başlıcademiryolu hatları

Demiryolları Hattı	Hat Uzunluğu(km)
Rumeli	2383
Anadolu	2424
İzmir -Kasaba	695
İzmir -Aydın	610
Şam-Hama	498
Yafa-Kudüs	86
Bursa-Mudanya	42
Ankara-Yahşihan	80
Hicaz	1801
Toplam	8619

Kaynak:(Ustaoğlu, 2013)’den derlenmiştir.

5.CUMHURİYET DÖNEMİ

5.1. Demiryolu Politikası

Osmanlı döneminde gerçekleştirilen projeler ve yapılan anlaşmalarla verilen imtiyazlar sonucu Cumhuriyet döneminde demiryolu hatları yabancılar ve devletin elindedir.

Tablo 2: Yabancı şirketlerin elinde bulunan bazı hatlar (Demirel, 1935)

Demiryolları Hattı	Hat Uzunluğu(km)
İzmir-Kasaba	730
İzmir-Aydın	610
Yenice- Nusaybin	632
Sirkeci- Edirne	337
Bursa-Mudanya	41
İyice-Palamut	29
Toplam	2379*

Kaynak: (Ustaoglu, 2013)'denderlenmiştir.

*Bazıkaynaklarda yabancıların elinde bulunan demiryolu hat uzunluğu, 2182 ve3387 km olarakda verilmektedir.

Diğer taraftan, devletin sahip olduğu hatlarise; Anadolu hattı (1032 km), Bağdat hattının Yeniceye kadar olan bölümü (346 km) ve Erzurum-Sarıkamış hattıdır (Demirel, 1935). Demiryolu hatlarının Anadolu'dayer alışına bakıldığında, Batı Anadolu ve İç Batı Anadolu'da görünen yoğunluğa karşılık, Karadeniz'in tamamı, Akdeniz'nin batısı ve Ankara'nın doğusunda, her ne kadar Osmanlıson döneminde projelendirilmiş dahi olsademiryolu bulunmamaktadır (Akbulut, 2006).

Tablo 3: Osmanlı devletinden Cumhuriyet dönemine kalan Türkiye sınırlarındaki demiryolu hatları

Hat Adı	Genişliği (m)	Uzunluğu (km)
Anadolu Hattı	Normal ,1.435	1032
Bağdat Hattı	Normal, 1.435	966
Adana-Mersin Hattı	Normal ,1.435	68
İzmir-Kasaba Hattı	Normal ,1.435	703
İzmir-Aydın Hattı	Normal ,1.435	609
Şark Demiryolları	Normal ,1.435	337
Mudanya-Bursa Hattı	Dar,1.050	41
Erzurum-Sarıkamış Hattı	Dar,0.750	124
Toplam		3880

Kaynak: (Ustaoglu, 2013)'denderlenmiştir.

Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin kalkınma politikasının en temel ihtiyacı olarak, yol ve demiryolu olduğunun altını çizmek için, 1924 yılında Büyük Millet Meclisi'nde, ülkenin refaha kavuşmak için

demiryolları ile yeniden imar edilmesi zorunluluğundan "Demiryolu refah ve ümran tevlit eder" (Demiryollar Dergisi, 1938) sözü ile bahsetmiştir.

Anayurdu demirağlarla örmeyi hedefleyen demiryolu politikası, ulusal pazar yaratma sürecinin önemli basamağı olmuştur. Savaşlar sırasında tahrip edilen yol ve demiryolları onarılarak, düşük kapasiteyle de olsa demiryollarının yeniden işletmeye alınması ile çalışmalar başlatılmıştır. Projede amaç; öncelikle önemli yerleşim, üretim-tüketim merkezlerini birbirine bağlamak ve etkin bir ağı oluşturulmasıdır.

Osmanlı Devleti döneminde sermaye sahiplerinin yönetimine yap-işlet modeli ile bırakılan demiryollarının devletleştirme adımları 1924 yılında 506 sayılı kanun ile atılmış ve Anadolu-Bağdat Demiryolları Müdüriyet-i Umumiyesi kurulmuştur. 1927 yılında, 1042 Sayılı Kanun'la kapsam genişletilmek amacıyla yeni bir düzenleme yapılarak Devlet Demiryolları ve Limanları İdare-i Umumiyesi adını altında faaliyetler sürdürülmüştür.

1953 yılına kadar katma bütçe ile devlet tarafından idare edilen kuruluş, 6186 Sayılı Kanun'la "Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları İşletmesi (TCDD)" adını alarak Kamu İktisadi Devlet Teşekkülü haline getirilmiş olup, 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile "KİK" yani "Kamu İktisadi Kuruluşu" adını almıştır (<http://www.tcdd.gov.tr>).

Maddi ve manevi tümimkansızlıklara rağmen demiryolu yapımı İkinci Dünya Savaşı'na kadar büyük bir hızla sürdürülür, savaş nedeniyle 1940'tan sonra çalışmalar yavaşlar. 1923-1950 yılları arasında yapılan 3.578 kilometrelik demiryolunun 3.208 kilometresi, 1940 yılına kadar tamamlanır. (Yeni demiryolu hatlarının inşası ile 1923 yılında 4112 km olan demiryolu hattına 1938 tarihi itibarıyla 2815 km demiryolu eklenmiştir.) Böylece, 341.599.424 Lira harcanarak toplam demiryolu uzunluğu 6927 km'ye ulaşır. Bu dönemde en önemli hamle, yabancı şirketlerin elindeki demiryolu hatlarının satın alınarak devletleştirilmesidir. Bu satınalmanın bedeli ise 42.515.486 Liradır (Aymalı, 2014).

Mevcut demiryolu hatlarının büyük bölümü ülkenin Batı bölgesinde yoğunlaştığından, Orta ve Doğu bölgelerinin merkez ve sahil ile bağlantısının sağlanması amaçlanır, ana hatlarla bağlanarak verimlilik kazandırılır.

Bu dönemde yapılan ana hatlar şunlardır: Ankara- Kayseri-Sivas, Sivas-Erzurum, Samsun- Kalın (Sivas), Irmak-Filyos (Zonguldak kömür hattı), Adana-Fev- zipaşa-Diyarbakır (Bakır hattı), Sivas-Çetinkaya (Demir hattı).

Cumhuriyet'in başlangıcındaki ağ tipi demiryolları, 1935'te Manisa-Balıkesir- Kütahya-Afyon ve Eskişehir-Ankara-Kayseri- Kardeşgediği-Afyon olmak üzere iki adet döngüye sahip hale getirilir. Ayrıca, İzmir-Denizli-Karakuyu-Afyon-Manisa ve Kayseri-Kardeşgediği-Adana-Narlı-Malatya-

Çetinkaya döngüleri elde edilir. Birleştirilen hatlar ile gerçekleştirilen döngülerle uzaklıkların azaltılması amaçlanır.

1960 sonrası planlı kalkınma dönemlerinde de, demiryolları için öngörülen hedeflere hiçbir zaman ulaşamaz. 1950-1980 yılları arasında yılda sadece ortalama 30 kilometre yeni hat yapılabilir (TMH, 2016).

Planlama dönemine rağmen demiryolları güç kaybetmeye devam etmiş, TCDD işletmesi sürekli zarar kaydetmiştir. Planlama dönemlerinde demiryollarını kaldırmak adına yapılan iyileştirme çalışmalarından başarılı sonuç elde edilmemiştir.

5.2. Karayolları Politikası

Osmanlı Devleti'nin dönemlerinden itibaren demiryolu, ülkenin iç ve kıyı kesimleri arasında bağlantının kurulmasında kullanılan en önemli ulaşım sistemini oluşturmaktadır. Karayolu ise demiryolu ile ulaşılabilen noktalar ile bağlantı oluşturabilmek adına üzerinde çalışılmış, bir başka manada yatırım yapmaya değer görmemiş çalışmalar olarak kalmıştır. Aynı zamanda, ülkede motorlu kara araç sayısının azlığı da bu duruma neden olarak gösterilir. Teknik bilgisizlik, mali sıkıntılar ve yaşanan savaşlar da aynı zamanda bu durumun sebepleri arasında sayılır.

1923 yılı itibarıyla, Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları içinde kalan alanda Osmanlı Devleti'nden sadece, 4.000 km'si iyi durumda, 13.900 km stabilize ve 4.450 km toprak yol olmak üzere toplam 18.350 km'lik bir karayolu kalmıştır ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında bu karayolu ağına kayda değer bir ekleme yapılmamıştır (Çetin vd., 2011) ancak II. Dünya Savaşı sonrası tüm dünyada olduğu gibi Türkiye de bu konuda gelişim göstermiştir. Diğer taraftan da savaş her manada tüm dünyaya yatırım harcamaları konusunda sınırlama getirmiştir.

Tablo 4: 1923-1938 Döneminde Karayolları (km)

Yıllar	Devlet Yolları	İl Yolları	Toplam	Otoyollar	Genel Toplam
1923	18 335	-	18 335	-	18 335
1930	29 636	-	29 636	-	29 636
1935	39 583	-	39 583	-	39 583
1938	40 235	-	40 235	-	40 235
1940	41 582	-	41 582	-	41 582

Kaynak: (KGM, 2009)

Karayollarının Türkiye'nin hertarafına verimli şekilde yayılmasına öncü mali destek Marshall yardımları sayesinde sağlanmıştır. Sonrasında kurulan Karayolları Genel Müdürlüğü (KGM) ve

devletin hazırladığı kalkınma politalarının kapsadığı şekildedebütçeden ayrılan pay ile desteklenmiştir.

Marshall yardımlarının koşulu olarak bilinen ve demiryolu yatırımlarına ve demiryolu ile yapılacak taşımacılığın atıl bırakılması önemlidir. Savaşın galipçı ABD'nin, petrol ve motorlu kara taşıtlarına yapmış olduğu yatırımlara pazar oluşturması gerekmektedir ve kendisi için seçtiği pazarlardan biri de Türkiye'dir. Her ne kadar demiryolları için yapılmış ciddi plan ve projeler bulunsa bile karayolu yatırımlarından dolayı maalesef sıra bulamamıştır.

Tablo 5: 1950-1960 Döneminde Karayolları (km)

Yıllar	Devlet Yolları	İl Yolları	Toplam	Otoyollar	Genel Toplam
1950	24 306	22 774	47 080	-	47 080
1955	24 553	30 455	55 008	-	55 008
1960	26 711	34 831	61 542	-	61 542

Kaynak: (KGM, 2009).

1960-1980 dönemi, ulaştırma politikaları Türkiye Cumhuriyeti'nde artık karayolu ağırlıklı olarak hazırlanmakta ve uygulanmaktadır. Uygulama, beraberinde otomotiv sektörüne yapılan yatırım ve gelişmeleri destekler hal almıştır. Karayolu yolcu ve yük taşımacılığında önem kazanmıştır.

İkinci Beş Yıllık Plan içerisinde yer alan üç önemli atılım vardır. İstanbul Çevre Yolu-Boğaziçi Köprüsü'nün yapımı, ekspres yollar ve Güneybatı Anadolu Turistik Yollarıdır.

Devam eden yıllarda, hem otomotiv sektörünün gelişmesi, hem karayolu taşımacılığına yapılan yatırımların artması beraberinde trafik sıkışıklığını getirdiği gibi artık her noktaya konforlu bir ulaşım ve daha az maliyetli ticari ulaştırma hedeflenmiştir. Dolayısı ile yol yapım çalışmaları hızlandırılmış, büyüme ve kalkınma yapılan karayolları nitelik ve nicelikleri ile tarif edilerek değerlendirilmiştir.

Tablo 6: 1960-1980 Döneminde Karayolları (km)

Yıllar	Devlet Yolları	İl Yolları	Toplam	Otoyollar	Genel Toplam
1960	26 711	34 831	61 542	-	61 542
1965	34 502	24 290	58 792	-	58 792
1970	35 016	24 437	59 453	-	59 453
1975	33 762	25 307	59 069	24	59 093
1980	31 976	28 785	60 761	24	60 785

Kaynak: (KGM, 2009)

Tablo 7: 1960-1980 Döneminde Ulaşım Sektöründe Yurtiçi Taşımlar

		Kara- yolu	%	Demir- yolu	%	Deniz- yolu	%	Hava- yolu	%	TOP.
1960	ton-km	3 678	38	-		-		12	0	
	yolcu-km	10 880	73	3 633	24	-		115	1	14 628
1970	ton-km	17 447	61	6 092	21	-		25	0	23 564
	yolcu-km	41 311	91	3 444	8	-		308	1	45 063
1980	ton-km	37 507	88	5 029	12	-		32	0	42 568
	yolcu-km	73 127	92	6 011	7	-		395	0	79 533

Kaynak: (KGM, 2009)

Tablo 7 'de görüldüğü üzere, dikkat çekici şekilde karayollarındaki taşıma kapasitesi artışı beraberinde diğer sektörler için gerilemeyi ya da geliştirme sıkıntısını beraberinde getirmiştir. Bu dönem aynı zamanda, karayolları kullanımının ücretlendirilmesi ile ilgili politikalarında ilk adımlarını başlatmıştır.

Türkiye'de ilk otoyol 1973'de hizmete açılmış ve uzunluğu 24 km'dir. 1981'de 14 km'lik ikinci bir otoyolu, 1984 Gebze-İzmit ve Tarsus-Pozant, 1987 Kapkule-Edirne otoyolları takip etmiştir. Tablo 8 de görüldüğü üzere, 1980 yılında sadece 24 km olan otoyol uzunluğu, 1990 yılında 241 km'ye ve 2000'de de 1674 km'ye erişmiştir. 1980'li yıllara kadar devlet il yolları yapımına önem verirken 80 sonrasında otoyol yapımına yoğunlaşmıştır.

Tablo 8: 1980-2000 Döneminde Karayolları (km)

Yıllar	Devlet Yolları	İl Yolları	Toplam	Otoyollar	Genel Toplam
1980	31 976	28 785	60 761	24	60 785
1985	30 997	28 305	59 302	77	59 379
1990	31 149	27 979	59 128	241	59 369
1995	31 422	28 577	59 999	1 243	61 242
2000	31 397	29 693	61 090	1 674	62 764

Kaynak: (KGM, 2009)

5.3. Deniz Yolları ve Hava Yolları Politikası

Planlama dönemlerinde denizyolu ve havayolu taşımacılığını geliştirmek içinde bir takım çalışmalar yapılmış ve plan hedefleri içine alınmıştır. Havayolu ulaşımındaki gelişme denizyoluna göre daha yüksek verimlilik göstermiştir. Bununla birlikte Türkiye'nin deniz ticaret filosunu oluşturan gemilerin ekonomik ömürlerini doldurmuş olmalarından kaynaklanmaktadır. Tablo 9'da yapılan çalışmaların çıktılarını incelendiğinde, planlı dönemlerde de ulaştırma sistemleri için yapılan yatırımlar arasında bir denge sağlanamamış ve yatırımların yaklaşık dörtte üçü karayoluna yapılmış olduğu görülmektedir.

Karayolu ile yapılan taşımacılığın demiryolu ve denizyoluna kaydırılması ve boru hatlarının da daha da geliştirilip yaygınlaştırılması kısacası daha ekonomik, güvenli, hızlı ve etkin bir taşıma sisteminin gerçekleştirilebilmesi için "1983-1993 Ulaştırma Ana Planı" hazırlanmıştır. Bu planın uygulamaya başlaması ve somut hedeflerin ortaya konması ulaştırma sistemlerinin yük ve yolcu taşımacılığındaki paylarının dengelenmesi adına umut verici olmuştur (Akgüngör, 2004).

Tablo 9: 1990-2000 Yılları Arasında Yatırımların Ulaştırma Sistemleri Arasındaki Yüzde Dağılımı

Yıllar	Karayolu	Otoyol	Havayolu	Demiryolu	Denizyolu	Boruhattı
1990	31	48	5	8	4	5
1991	28	58	3	5	1	3
1992	33	51	4	6	2	4
1993	37	44	7	7	1	4
1994	29	46	11	10	2	4
1995	29	52	7	7	2	4
1996	33	43	16	5	2	2
1997	37	32	20	4	2	5
1998	26	35	21	5	3	10
1999	29	21	33	6	3	8
2000	23	36	13	6	4	18

Kaynak: (KGM, 2009)

6. MODERNTÜRKİYE (2000-2023)

Türkiye, ulaşım ve ulaştırma yatırımları konusuna önem vermekte, ürettiği yeni politikalar ile ulusal ve uluslararası koridorlarını geliştirmek ve çeşitlendirilmek için hedefler oluşturmaktadır.

Hedeflerin gerçekleştirilebilir, sürdürülebilir, planlı şekilde devam edebilir olmasını, ölçme ve değerlendirmelerin sağlıklı yapılabilmesini sağlayacak adımların en önemli kriteri olan, yol haritası, 2014-2018 dönemi Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Stratejik Planı yapılmıştır.

Stratejik Planın amaçları içinde öncelik, ülkede sosyal hayat ihtiyaçları göz ardı etmeksizin, ticari ve ekonomik ihtiyaçların yaygın şekilde karşılanabilmesi için, planlı, yenilikçi, uygulanabilir politikalar oluşturulmasıdır. Politikalar sürdürülebilir, ekolojik ve kesintisiz hizmeti sağlamalıdır. Ulaştırmada rasyonelliğin önemi öne çıkartılır, en yüksek kaliteye en düşük maliyetle ulaşmak esas alınarak, milli kaynaklarla oluşturulan UDH altyapılarının ülke çapında yaygınlaşması amaçlanır. Çağdaş teknoloji kullanımı, uluslararası kuralların uygulanırlığı, güvenli taşımacılığın ön planda olması, alt sektörlerin birbirini tamamlaması ve desteklemesi beraberinde sunulan hizmetleri içeren toplam kalite ilkeleri esas alınır (UBAK, 2013).

6.1. Ulusal ve Uluslararası Demiryolları

Sürdürülebilir kalkınma atılımlarının en önemlisi demiryollarıdır. Sanayi Devrimi'nden günümüze devam eden bilimsel yöntem ve akla en uygundur düşüncenin ürünüdür. 1951'den günümüze ihmal edilmiş olsa dahi 2004-2013 yılları arasında 1724 km demiryolu yapılmış olup devam eden 2500 km demiryolunun daha kullanıma girmesi beklenmektedir (UBAK, 2013).

Diğer taraftan, 2023 Modern Türkiye için, "3.500 km yüksek hızlı demiryolu, 8.500 km hızlı demiryolu ve 1.000 km konvansiyonel demiryolu olmak üzere 13.000 km demiryolu (UBAK, 2013)" yapılarak **toplam 25.000 km demiryolu** uzunluğuna ulaşılması yanı sıra yük ve yolcu taşınması payının da artırılması hedefler arasında yer almaktadır.

Uluslararası demiryolu ağı projesiyle, Türkiye'nin, Asya komşularına ve Çin'e bağlanma isteği açıktır. Edirne ve Kars arasındaki Trans-Asya Demiryolu Ağı, önce Bakü-Tiflis-Kars demiryolu projesine ve Çin ile yapılacak olan bağlantıya da entegre edilmiştir. Çin Hükümeti'nde aynı projeye Avrupa'ya ulaşmak adına çok istekli olarak yatırım yapmıştır. Ayrıca, Bulgaristan sınırını Gürcistan sınırına bağlayan diğer bir proje ise Halkalı-Kapıkule-Ankara-Sivas-Kars Demiryolu'dur.

Diğer taraftan, ulaştırma sektöründe beklenen rekabetin etkinleşmesi, verimliliğin artırılması, kaynak kullanımının en etkin şekilde sağlanmasını hedefleyen girişimlerden biri de Demiryolu alt yapısının özel sektöre açılmasını içeren Türkiye Demiryolu Ulaştırmasının Serbestleştirilmesi Hakkında Kanun'un 2013 yılında yürürlüğe girmesidir. Benzer uygulamanın tecrübeli AB uzmanlarından işleyişle ilgili 2014-2015 yıllarını kapsayan 2 yıllık teknik danışmanlık hizmeti alınmıştır. Bunun amacı, sektörde eşit, serbest, adil ve sürdürülebilir rekabeti sağlamaktır.

6.2. Ulusal ve Uluslararası Karayolları

Karayolu altyapı hizmetlerinin gelişim süreci 1923-1950 “Erişebilirlik” ile başlamış, 1950-1960 “Yaz-Kış Geçit Veren Yollar Yapımı” ile gelişmiş, 1960-1970 “Asfalt Sathi Kaplama” ve 1970-1980 “Bitümlü Sıcak Karışım Kaplama” ile kalkınmış, 1985 “Otoyol Yapım ve Acil Eylem Planı” kapsamında 2003 yılında başlatılan “Bölünmüş Yolların” yapımı süreci ve 2011-2023 “YİD Projeleri ve Akıllı Yollar” ile koordinantlarını genişletmeye devam etmektedir (UBAK, 2013).

Diğer taraftan, Türkiye'nin ekonomik kalkınması ve refahının gelişimini desteklemek adına Karayolları Genel Müdürlüğü'nde faaliyetlerini çeşitlendirerek; 2023 için YİD modeliyle 5.562 km otoyol yapımı ile otoyol ağ uzunluğunu 7.827 km'ye çıkartırken, bölünmüş yol uzunluğunu da 29.000 km olarak planlamıştır. Hedef,36.839 km bölünmüş yol,70.000 km BSK Kaplamalı yol ağına planlandığı şekilde ulaşmaktır.

6.3. Ulusal ve Uluslararası Havacılık

Havacılık ve Uzay Teknolojileri tüm dünya ülkelerinin önemle üzerinde durduğu ve hatta pek çoğunun gücü elinde tutmak adına iddiasını sürdürdüğü sektörlerdir.

Türkiye, coğrafi konumu nedeni ile dünyanın en kritik noktalarından birinin üzerindedir ve ne kadaravantajlı olduğunu fark ettiğinden bu yana havaalanı sayısını son 10 yılda %100 arttırarak 55'e çıkartmıştır (DHMİ, 2016).Son yıllarda yapılan yatırımlarla ülkemiz, havacılıksektöründe iddiasını global anlamda ortaya koymuştur.

Yerli Havayolu firmaları da rekabet ortamının oluşması sonucunda hem sayısını hem de kalitelerini arttırmıştır. Zaman içinde seyahat maliyetlerinde iyileşme sağlanırken aynı zamanda havalimanlarının fiziki şartlarıda uluslararası seviyeyeulaşmıştır.Yapılan yeni havalimanları dünyada yeni bir rekabet başlatmış ve uluslararası uçuş ağı genişlemiş,yolcu ve yük taşımacılığında önemli bir seviyeye ulaşmıştır.

Milli havayolu şirketi, THY,Avrupa'nın en kârlıhavayolu firması, en büyük 4.uçuş ağı ve AHL dünyada 4. büyük yolcu trafiği yöneten havalimanıkategorisine erişmiştir. Henüz dünyada 108 ülkede 264 noktaya uçuş gerçekleştirirken, inşaaı sürdürülen, İstanbul'un 2018/2020 yılında tamamlanması planlanan yenhavalimanı sayesinde hem uçuş ağınıhem de 150 milyon yolcu/ yıl ve artacak yük taşıma kapasitesinibağlantılı kara,denizve demir yolları sayesinde daha da genişleteceği kesinlik kazanmıştır (AB, 2016).

Birbiri ile entegre olarak, merkez İstanbul olarak planlanan ulaşım ağı, ülkenin sahip olduğu coğrafyanın önemini, bu kentte gerçekleştirilen diğer ulaştırma projelerinin verdiği destekle (Metro, Marmaray, Avrasya Tüneli, Boğaz Köprüleri) dikkat çekici şekilde yükseltmektedir. Diğer taraftan,

2016-2017 yılındabağlantı yolları ile tamamlanan Osmangazi Köprüsü ve yineYİD projesi olarak 18 Mart2017 ‘de temeli atılacak olup, yaklaşık5,5 yıl yapım süresi ile2023 ‘te geçişe sunulacak olan 1915 Çanakkale Boğaz Köprüsü ihalesi de tamamlanmıştır.

6.4. Ulusal ve Uluslararası Denizcilik

Dünyada ekonomik göstergeleri ile yıldız oyuncu katagorisinde yer alabilme şansı ülkelerin kârlı ticari faaliyetleri sonucunda mümkün olmaktadır.

Kârlıkta rol oynayan faktörler içinde önde gelen unsurlardan biri de hesaplı ve rasyonel hazırlanmış lojistik zincirlerdir.Bir kere de en uzak mesafeye en fazla yükün hasarsız ve en düşük maliyet ile ulaştırılabilmesi gerekmektedir.Dolayısı ile ticari taşımacılığın en çok ve öncelikli tercih edilen şekli denizyolu ile ulaştırımadır.

Üzerinde bulunduğu coğrafyanın sağladığı doğal avantajla, üç tarafı denizlerle çevrili ülkemiz 8400 km’den fazla kıyı şeridine sahiptir.Pek çok nedenden dolayı hakkıyla kullanamadığı bu avantajı 2000’li yıllarda attığı ekonomik kalkınma adımlarıve itici güç oluşturan projeleri sonucunda deniz taşımacılığı talebini de oluşturmuştur.

Bu anlamda hem Türk deniz filosunu geliştirilmesi, yeni liman inşaatlarına hız verilmesi,İskenderun, Derince ve Kuzey Marmara, Kuzey Ege, Filyos ve Mersin Limanları yanı sıra, turizm sektörüne sağlayacağı katkı dagöz önünde bulundurularakyat bağlama kapasitesinin arttırılması, deniz emniyeti ve denetim performansının yükseltilmesi, denizcilik eğitim ve kalitesinin güçlendirilmesi, gemi inşaa sektörünün desteklenmesi sayesindekiyılar ve denizlerimizde en etkin şekilde değerlendirilir hale gelmesi beklenmektedir(Ulaştırmaşurası, 2013).

7.ULAŞTIRMA’NIN MODERN TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ ÖNEMİ

Ülkelerin ekonomik kalkınma ve refah seviyesini yükseltme konusunda rol oynayan faktörler arasında yolcu ve yük ulaştırmacılığının uygun modlar veya inter-modal olarak gerçekleştirilmesi önemlidir.

Bunun yanı sıra bilginin en hızlı şekilde iletilmesi açısından teknolojik atılımların en üst seviyelerde gerçekleştirilmesi zorunluluğu da vardır.

Dünyada gelişmenin ve kalkınmanın itici gücünü ulaştırma, ulaştırma altyapısı ve haberleşme alanında yapılan yatırımlar olmuşturmaktadır.Günümüzde gelişme sürecini en hızlı şekilde tamamlayan pek çok ülkenin sözkonususahalarda altyapı ve üstyapı yatırımlarına önem verdikleri görülmektedir.Gelişme sürecini tamamlayan ülkelerde kamu ya da özel sektörolanakları

sayesinde yapılan yatırımlar milli gelire kıyasla ciddi büyüklüklere ulaşmıştır. Ülkemizde karayolu ve demiryolları yatırımlarının GSYİH'ya oranı; 2013 itibarıyla %1,5 ile OECD ortalamasının üstünde (Kalkınma Bakanlığı, 2015) olduğu gibi, Genel Devlet Sabit Sermaye Yatırımlarının GSYİH içindeki payı %4,2 ile Avro Bölgesi ortalaması ve Japonya gibi ülkelerin de üstündedir (Kalkınma Bakanlığı, 2015).

Türkiye Ulaştırma Sektörü, 2010-2015 yılları arasında, GSYİH'ya %14 katkıda bulunurken, sektöre olan talepte % 8 lik artış kaydetmiştir. Demiryolu taşımacılığında talep %2, deniz yolu %5, karayolu %7,6 lık büyüme desteği sağlarken, hava taşımacılığı yıllık %16 lık bir taleple karşılaşmıştır (UDH, 2013).

Siyasi istikrar, kararlı iktisadi ve siyasi politikaların 2023 için belirlenen ulaştırma ve iletişim altyapı yatırım hedeflerini yakalayacağı aşıkardır.

Dünya ticaretinin üzerinde bulunduğumuz coğrafyada şekillenmesi nedeni ile ülkemizin ulaştırma sektöründen pay almamız zorunluluk arz etmektedir.

Ulaştırma alanında gerçekleştirilen yatırımlar, kamu tecrübesi ile özel sektörün dinamizmini buluşturularak, kamu-özel işbirliği ve finans modellerinin etkin bir şekilde uygulanması yönünde alınmış doğru karardır.

8.SONUÇ

Türkiye'nin büyüme, gelişme, kaynaklarını doğru yönetme, üzerinde bulunduğu coğrafi konumu rasyonel değerlendirme yönünde başlattığı ulaştırma yatırımları konusundaki çabasının geçmişi Osmanlı'dan itibaren devamlılık göstermektedir.

Son 25 yıldaki global büyüme eğiliminin sürmesi durumunda, 2020'lerde Türkiye'deki yolcu trafiği bugünkü seviyesinin yaklaşık 3.3 katına yani 540 milyar yolcu-km'ye, yük trafiği ise 2.5 katına yani 300 milyar ton-km'ye çıkacaktır (AB, 2016). Artışın bu şekilde devam ettiği düşünüldüğünde yük taşıma talebinin artık karayolu ile sürdürülebilmesi mümkün gözükmeyeceği fark edilerek ulaştırmanın diğer modları için de gerekli alt yapı ve üst yapı entegre yatırımları her yıl için bütçeden ayrılan %30 luk pay ile planlanmış ve 2023-2035 yılları hedeflenerek kademeli olarak gerçekleştirilmektedir.

Avrupa'nın da Ortadoğu ve Asya ile bağlantısını sağlayacağı TEN-T projesi kapsamında Türkiye öncelikli proje olarak "Halkalı-Kapıkule-Ankara-Sivas-Kars Demiryolu" hattı beraberinde diğer hatlar içinde modernleştirme -iyileştirme çalışmalarını sürdürmekte ve yeni bağlantı projelerinin verimliliği üzerinde çalışmaktadır.

Avrupa Birliği'nin uyum sürecinde sağladığı fonlar, devlet bütçesinden ayrılan pay, yerli ve yabancı yatırımcının hevesliliği, coğrafya avantajı ve en önemlisi siyasi istikrarın devamlılığı, ulaşım ve ulaştırma anlamında da gerçekleşecek projeler sayesinde Türkiye ekonomisi gelişmişlik seviyesinde büyüme trendine devam edecektir.

KAYNAKÇA

- AB. (2016). “Avrupa Birliği Türkiye Raporu”. Erişim: 20.11.2016, http://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2016/20161109_report_turkey.pdf .
- Akbulut, G., (2006).“Türkiye’de Demiryolu Ulaşımının Jeopolitik Önemi”. Uluslararası Demiryolu Sempozyumu.s. 26–31.
- Akgüngör,A.P., ve Demirel, A., (2004). “Türkiye’deki Ulaştırma Sistemlerinin Analizi ve Ulaştırma Politikaları”, Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Mühendislik Bilimleri Dergisi, 2004 C:10, Sayı:3,s.425
- Aymal, Ö. (2014). “Atatürk döneminde ne kadar demiryolu yapıldı ?” <http://www.dunyabulteni.net/haber/289910/aturk-doneminde-ne-kadar-demiryolu-yapildi-> Erişim Tarihi: 10.12.2016
- Çetin, B., Serap B., ve Serap S., (2011). “Türkiye’de Karayollarının Gelişimine Tarihsel Bir Bakış”, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, ss. 123-150.
- Demirel,M.F. (1935).“XII’inci Cumhuriyet Yılı Dönümünde Demiryollarımıza Genel Bir Bakış ”. Demiryollar Dergisi.29 İlkteşrin. S. 128-129, 1935, s. 392- 436.
- Demiryollar Dergisi, 1938, s.973
- Du Velay, A. (1978), Türkiye Maliye Tarihi, Ankara.
- Heaton,H. (1985).“Avrupa İktisat Tarihi”, C.II, (Çev:M.A.Kılıçbay, Osman Aydoğuş), Teori Yayınları, Ankara.
- İmbert, P. (1981).Osmanlı İmparatorluğu’nda Yenileşme Hareketleri.İstanbul.
- İnalçık, H. (1948)."Osmanlı-Rus Rekabetinin Menşei ve Don-Volga Kanalı Teşebbüsü (1569)", Belleten, C:12, s.349-402
- İncekara,B. (2016).Türkiye’de Ulaştırma Sektörünün Ekonomik Analizi, LAP Lambert Academic Publishing.
- Kalkınma Bakanlığı, (2014). “2015 Yıllık Kalkınma Planı”, Erişim Tarihi: 12.02.2017, http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/YillikProgramlar/Attachments/24/2015_programi_15_12_2014.pdf .
- Kalkınma Bakanlığı, (2015) “2015 Yıllık Kalkınma Planı”, Erişim Tarihi: 12.02.2017, [http://www.mod.gov.tr/Lists/RecentPublications/Attachments/84/Economic%20and%20Social%20Indicators%20\(1950-2014\).pdf](http://www.mod.gov.tr/Lists/RecentPublications/Attachments/84/Economic%20and%20Social%20Indicators%20(1950-2014).pdf)
- Karal, E. Z. (1962).Osmanlı _Tarihi, VIII, Ankara.
- Kaynak,M. (1984).“Osmanlı Ekonomisinin Dünya Ekonomisine Eklemlenme Sürecinde Demiryollarına Bir Bakış”, Yapıt, Sayı: V., s. 72., Ankara.
- Kurmuş, O. (1982).Emperyalizmin Türkiye’ye Girişi, Ankara.

Meydan Larousse, C:IV, s.902,

Ökçün, G. (1970). “Osmanlı Meclis-i Mebusanında Bağdat Demiryolu İmtiyazı Üzerine Yapılan Tartışmalar”, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, XXV, No: 2, Haziran 1970, Ankara, ss. 15-56.

Önsoy,R. (1979).Osmanlı Alman Ticari Münasebetleri, (1871-1914) Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Ankara.

Özyüksel, M. (1988).Anadolu ve Bağdat Demiryolları, İstanbul.

Rathman, L. (1982).Alman Emperyalizminin Türkiye'ye Girişi, İstanbul.

Saatçioğlu, C., (2016). Ulaştırma Ekonomisi,Sistemler-Politikalar-Uygulamalar, I. Baskı,Sümer Kitabevi, İstanbul.

Sarıca,M., (1983).Siyasal Tarih, İstanbul.

TC UDH Bakanlığı, (2013).2014-2018 Stratejik Plan, Ankara.

Türk Ansiklopedisi,C:XXI,s.232.

Türkiye Mühendislik Haberleri, “Programlı Kalkınma Projeleri “ ,Sayı 442-443 2006/2-3 s.25

Ürkmez, N.,(2006).“II. Abdülhamit’in Modernleşme Anlayışı”.Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum.

Ustaoğlu, H., (2013), “Osmanlı’dan Günümüze Demiryolları”, <http://www.dunyabulteni.net/haber/284821/osmanlidan-gunumuze-demiryolları>, Erişim Tarihi:7 Temmuz, 2016

http://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/kurumsal/yayinlar/SHGM_Havayolu_Tasimaciligi_Kitabi.pdf.s.2 Erişim Tarihi: 17 Aralık 2016

<http://www.tcdd.gov.tr>, Erişim Tarihi: 10.09.2016

http://www.ubak.gov.tr/BLSM_WIYS/UBAK/tr/yayinlar/20131129_112705_204_1_64.pdf s.106, Erişim Tarihi: 12.09.2016

<http://www.ulastirmasurasi.org/Erişim> Tarihi: 12.08.2016

BARIŞ SÜRECİNDE BOZGUNCULAR SORUNU:

ABU SAYYAF ÖRNEĞİ[†]

Görkem TANRIVERDİ*

Özet

İç çatışmaların yaşandığı ülkelerde barış süreçlerinin kilit aktörlerinden biri olan bozguncular, kırılğan barış sürecini çeşitli yöntemler ile tehdit ederler. Barış sürecine ikna olmayan, bu sürecin amaçları ile çeliştiğini ya da çıkarlarına zarar verdiğini düşünen bu aktörler barış araştırmaları literatüründe çeşitli boyutları ile ele alınmaktadır. Bu makale, Stedman'ın bozguncular modelinden yola çıkarak, 1976'dan beri Filipinler hükümeti ile Moro temsilcileri arasında sürdürülen barış sürecinde bozguncu bir aktör olarak tanımlanan Abu Sayyaf örgütünü analiz etmeyi amaçlamaktadır. Makale öncelikli olarak Stedman tarafından önerilen teorik modele odaklanmakta ve ağırlıklı olarak tümcü, doyumsuz ve sınırlı olarak adlandırılan bozguncu tipleri ile önerilen çözüm stratejilerini takdim etmektedir. İzleyen bölüm Moro sorununun kökenleri ile Filipinler barış sürecine ilişkin tarihsel bir analiz sunmakta ve Abu Sayyaf örgütünün kuruluş ve gelişimini incelemektedir. Son olarak, Abu Sayyaf örgütünü tümcü bozguncu olarak tanımlayan makale, örgütü Stedman'ın modeli ışığında analiz etmekte ve bozguncu modelinin güçlü ve zayıf yönleri tartışmaktadır. Bozguncu modelinde öngörüldüğü üzere, barış koruyuculuğu rolünü üstlenen Filipinler hükümeti ve Moro Cephesinin temsilcileri bu süreçte, bozguncuyla baş etmek için zor kullanma yöntemlerine başvurmaktadır. Bu çerçevede makale, Filipinler'de 2009'dan itibaren ateşkesi korumayı başaran barış koruyucularının güç kullanma ve kalkan tren stratejileri ile başarılı bir politika uyguladıklarını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Bozguncular, Filipinler barış süreci, Abu Sayyaf örgütü, çatışma çözümü*

[†]Bu makalenin ilk taslağı, 5 Kasım 2016 tarihinde Çukurova Üniversitesi'nde düzenlenen Siyasi İlimler Derneği XIV. Lisansüstü Konferans'ında bildiri olarak sunulmuştur.

* Arş. Gör., Doğuş Üniversitesi, gtanriverdi@dogus.edu.tr

SPOILER PROBLEMS IN PEACE PROCESS: THE CASE OF ABU SAYYAF GROUP

Abstract

One of the key actors of peace processes in conflict-torn societies, spoilers threaten the fragile peace process in various ways. Peace studies literature focuses on different aspects of these actors who are not convinced of the peace process and who consider the process contradictory or damaging to their own interests. Based on Stedman's spoiler model, this article aims to analyze the Abu Sayyaf Group, which is defined as a spoiler actor in the peace process that has been carried out between the Philippine government and the Moro representatives since 1976. The article primarily focuses on the theoretical model proposed by Stedman and mainly introduces his types of spoilers-namely total, greedy and limited-as well as proposed solution strategies. The following section provides a historical analysis of the origins of the Moro problem and the Philippine peace process and explores the establishment and development of the Abu Sayyaf organization. Finally, defining the Abu Sayyaf as a total spoiler, this article analyses the organization in light of Stedman's model and discusses the strengths and weaknesses of the spoiler model. As envisaged in the spoiler model, the Philippine government and the representatives of the Moro Fronts, who play custodian roles, have resorted to coercive methods in dealing with spoilers in this process. In this context, the article concludes that the custodians who have succeeded in protecting the ceasefire in the Philippines since 2009 conducts a successful policy through deploying the use of force and departing train strategies.

Keywords: *spoilers, the Philippines peace process, Abu Sayyaf Group, conflict resolution*

1. GİRİŞ

İç savaşların yaşandığı ülkelerde barış inşası, çatışan tarafların savaşarak kazanamayacaklarını müzakere edebilecekleri düşüncesi ile başlar. Süreç, tarafların bazı taleplerini geri plana atmalarını, taviz vermeleri veya vazgeçmelerini gerektirebilir. Bu duruma ikna olmayan ve çatışma ortamının sağladığı avantajları kaybetmek istemeyenler, pozisyonlarını çatışma ortamını sürdürerek korumayı tercih edenlerdir. Bu makalede, barış sürecinin başladığı bir ortamda süreci bozmaya çalışanları bir diğer ifadeyle baltalayanları temsil etmek için bozguncu^x (*spoiler*) kavramına başvurulmaktadır. Bozguncu eylemler, adam kaçıрма, bombalama veya çatışmayı sürdürme gibi şiddet içeren eylemlerden oluşabileceği gibi, barış anlaşmasının imzalanmasına karşı sürdürülen

^x“Spoiler” ifadesinin Türkçe kelime karşılığı berbat eden, bozan, yağmacı anlamına gelmektedir. Türkçe literatürde barış süreçlerinde bu eylemlerde bulunanları tanımlamak için baltalayıcı ifadesi de kullanılmaktadır.

aktif bir propaganda da bu çerçevede değerlendirilebilir. Bununla birlikte süreci sekteye uğratan tarafın amacı her zaman barış sürecini ortadan kaldırmak olmayabilir. Müzakere sürecinde hiç taviz vermeden çözümün sağlanmasını bekleyerek sürecin tıkanmasına neden olmak da sürecin yerinde saymasına neden olması ile dolaylı da olsa bozguncu bir eylem olarak sayılabilir. Her ne gerekçeyle olursa olsun, özellikle uzun süreli çatışma ortamlarından sonra pürüzsüz bir barış sürecinin gerçekleşeceğini hayal etmek gerçekçi değildir. Bu nedenle literatürde bozguncu olarak tanımlanan bu aktörlerin sürecin olağan bir parçası olduğunu kabul etmek gerekmektedir.

1991’de kurulan ve Filipinler’de bağımsız bir İslam devleti oluşturma hedefiyle yola çıkan Abu Sayyaf örgütü (*Abu Sayyaf Group- ASG olarak da anılmaktadır*) bu makalede ilk safhası 1976’da ikinci safhası ise 1997’de başlayan barış süreçlerini baltalamaya çalışan bozguncu bir aktör olarak tanımlanmaktadır. Makale Abu Sayyaf örgütünden hareketle analitik bir değerlendirme yapmayı hedeflenmekte ve spesifik olarak Stedman’ın bozguncu modeline odaklanmaktadır. Bu amaçla giriş ve sonuç bölümleri ile birlikte 5 ana bölüm olarak tasarlanan makalenin, giriş bölümünü takip eden ikinci bölüm teorik çerçeveye ayrılmıştır. Üçüncü bölümde Filipinler barış süreci tarihçesi ve Abu Sayyaf örgütü tarihsel arka planı ele alınırken, dördüncü bölümde Abu Sayyaförgütü Stedman’ın bozguncu modeline göre analiz edilmektedir. Son bölüm olan sonuç kısmında ise, bahsi geçen bozguncu modelleri ışığında genel bir değerlendirme yapılmaktadır.

İkinci bölümde, Stedman’ın bozguncuları tipolojilerine ayırdığı ve çözüm stratejileri sunduğu bozguncu modeli ele alındıktan sonra çatışma çözümü ve barış teorileri literatüründe yer alan bozguncu kavramı tartışmalarına yer verilmektedir. Bu bölümde özellikle bozguncu kavramı ve modellerine ilişkin geniş bir tartışma sürdürülmektedir; böylece uluslararası alandaki tartışmaların Türkçe literatürde oldukça sınırlı olan bir çalışma alanına kazandırılması amaçlanmaktadır. Filipinler barış sürecinin arka planı ve Abu Sayyaf örgütü hakkındaki kırılma noktalarının özetlenmekte olduğu üçüncü bölümde 1976’da Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi ve 1997’de Moro İslami Kurtuluş Cephesi ile başlayan barış görüşmeleri kısaca ele alınmaktadır. Bu bölümde çatışmanın altında yatan temel sorunlardan bahsedildikten sonra, Abu Sayyaf örgütünün kuruluş ve dönüşümü analiz edilmektedir.

Dördüncü bölümde ise, Stedman’ın bozguncu modeline göre tümcü bozguncu tipi olarak tanımlanan Abu Sayyaf örneğinden hareketle barış süreçlerinde bozguncu sorununa ilişkin analitik bir değerlendirme yapılmaktadır. Teorik çerçeve ve tarihsel gelişmeler ışığında ele alınan Abu Sayyaf’ın eylem profilini değerlendirmek üzere Stedman’ın bozguncu modeline başvurulmasının nedenlerini ise şu şekilde açıklamak mümkündür. Öncelikle, Stedman’ın bozguncu modeli bozgunculuk kavramını tanımlayan ve bozguncu tiplerine uygun stratejiler öneren literatürdeki öncü

ve kapsamlı çalışmalardan biridir. İkinci olarak, dört ülkede beş bozguncu^{xi} üzerinde yaptığı analizler sonucunda oluşturulan modele getirilen eleştirileri test etme imkânı veren bu vaka çalışması, modelin eksiklerini ortaya koyarak geliştirilmesine katkı sunmayı hedeflemektedir. Bu makale, bozguncu sorununa odaklanarak barış araştırmaları alanında Türkçe literatürdeki boşluğu doldurmayı ve ihmal edilen çalışma alanlarından biri olan Filipinler barış süreci hakkındaki çalışmalara katkı sağlamayı hedeflemektedir.

2. BOZGUNCU TEORİLERİ VE MODELLER

Çatışma çözümü ve barış araştırmaları literatüründe bozguncu kavramına yönelik çalışmaları bütünlüklü bir bakış ile ele almayı hedefleyen bu bölümde, süreci hem içerden hem de dışardan sekteye uğratmaya çalışan aktör davranışlarına yer verilmektedir. İç çatışmaların yaşandığı ülkelerdeki barış inşa süreçlerinde, bozguncular barış sürecinin tarafları olarak veya barış sürecini dışardan bozmaya çalışan aktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu aktörler bazen ülke sınırları içinde yer alan silahlı örgütler olabileceği gibi coğrafi olarak çatışma bölgesinin sınırları dışında yer alan aktörler de olabilir. Bu bölümün ilk alt başlığında Stedman'ın bozguncu modeli açıklanacak, ardından literatürdeki diğer bozguncu modellerine yer verilecektir.

2.1. Stedman'ın Bozguncu Modeli

Stedman (1997) bozguncuları tümcü (ya hep ya hiççiler), sınırlı ve açgözlü/doyumsuz olarak kategorize etmiştir. Stedman'ın bu sınıflandırmasına göre *tümcü (total)* olarak tanımlanan bozguncular, değişmez öncelikleri nedeniyle “ya hep ya hiç” taktiği izlerler. Barışa yönelik uzlaşmacı bir tutum takınmayan ve buna yönelik ödün vermekten kaçınan tümcü bozguncuların hedefleri esnek değildir ve değişime kapalıdır. *Sınırlı (limited)* tip bozguncuların ise hedefleri sınırsız değildir; belli ölçüde sınırlandırılabilirler. Bu hedefler arasında tanınma, yasal yetki kullanımı ve güvenlik gibi tedbirler yer alabilir. Daha uzlaşıcı bir tutum içerisinde oldukları için barış sürecine dâhil olabilirler. Stedman'ın sınırlı ve tümcü bozguncu kategorileri arasında konumlandığı *doyumsuz (greedy)* bozguncular ise sınırlı tuttıkları hedeflerini yaptıkları maliyet hesabına göre değiştirebilirler. Hedeflerini genişletmeleri riskin ve maliyetin düşük olmasına bağlıdır. Yüksek maliyet ve riskle karşılaştıklarında ise toplam hedeflerinde sınırlamaya gidebilirler. Dolayısıyla, yaptıkları maliyet analizi sonucunda büyüyen taleplerinin maliyeti artıracığını düşünüyorlarsa uzlaşma eğilimi taşırlar (Stedman, 1997: 9-11).

^{xi} The Mozambique National Resistance, Mozambik; Khemer Rouge, Kamboçya; Committee for the Defence of the Revolution, Ruanda; the Union for the Total Independence of Angola, Angola; State of Cambodia, Kamboçya.

Liderin değişmesi ile izlenen strateji ve sürdürülen politikanın değişebileceğini ifade eden Stedman, bozguncu tipinin değişmesini lider bağlılığı ile açıklamaktadır. Özellikle tümcü bozguncularla gücünü liderden alan kitle için lider bağlılığı çok güçlüdür. Amaç ve hedefleri ile sıkı bir bağ kuran bozguncu, lidere duyduğu sadakatle liderin değişiminden de etkilenir. Stedman (2003) çatışmaların ortaya çıktığı ülkelerde bağımsız ekonomi, güçlü sivil toplum ve yerleşik bir demokrasi geleneğinden bahsedilebiliyorsa bozguncularla mücadelede iç aktörlerin etkili olabileceğini; ancak bunların zayıf olduğu ülkelerde barışın sürdürülmesinde dış desteğe ihtiyaç duyulabileceğini belirtir. Bu bağlamda Stedman barışın sürdürülmesinde ve korunmasındaki en büyük rolün uluslararası aktörlere düştüğüne dikkat çeker ve bozguncuların etkisini azaltmak, sivil hayata geçişi kolaylaştırmak için silah bırakılmasını sağlamak ve uzun dönemli siyasi ve hukuki reformların yapılmasını sağlamakta yardımcı olabileceklerini ifade eder (Stedman, 2003: 104).

Bozguncu modelinin temelini bozguncunun hangi tipolojiye girdiğini doğru tespit etmek oluşturmaktadır ve bu aynı zamanda bozguncularla baş etmede geliştirilecek ideal çözüm stratejisine de ışık tutmaktadır. Bu bağlamda önerilen stratejiler *zor kullanılanlar* ve *zor kullanılmayanlar* şeklinde iki başlık altında incelenebilir. Zor kullanma yöntemleri, bozguncuların eylemlerini değiştirmek için ikna etme taktiği izlemediği gibi bozgunculara müzakere zemini de bırakmaz. Bozguncuların mevcut koşullara dahil olmaları beklenir. Zor kullanılmayan stratejilerde ise bozguncularla müzakere edilebilecek bir alan olduğu varsayımından hareketle koşullar tartışılmaya açık bırakılır (Stedman, 1997).

Geri çekilme taktiği ve kalkan tren taktiği zorlayıcı yöntemler arasında yer alan iki stratejidir. *Geri çekilme (withdrawal)* taktiği izleyen barış koruyucuları, eylemlerinden vazgeçmeyen bozguncuları süreci bırakıp gitmekle tehdit ederler. Bu durumda süreci bozguna uğratan tarafın uluslararası destekten mahrum bırakılarak cezalandırılması amaçlanır. Ne var ki bu strateji uluslararası aktörlerin barış sürecinden çekilmesi riskini açık bırakırken sürecin içinde yer alan aktörleri cezalandırma ve bozguncular için avantajlı bir durum yaratabilmektedir. İkinci zorlayıcı yöntem olan *kalkan tren (departing train)* stratejisine göre ise barış süreci geri dönmeksizin ileri giden bir tren metaforu ile açıklanır. Bozguncular bu trene binse de binmese de tren zamanında kalkmak zorundadır. Tren belirlenen saatte istasyondan ayrılmak zorundadır ve arkasında kimseyi bırakamaz. Bu iki stratejiye ek olarak *güç kullanımı, zorlayıcı diplomasi, tehdit ve talepleri* kullanmak da zorlayıcı yöntemler içinde sayılmaktadır (Stedman, 1997: 14).

Bozguncu modeli, stratejilerin spesifik olarak belirlenen bozguncu tiplerine göre kullanılması üzerine inşa edilmiştir. Stedman (1997) bozguncuya yönelik olarak uygulanan bir stratejinin başarılı veya başarısız olduğunu ise bozguncunun zayıflayıp güçlenmesine göre ölçmektedir. Stedman'ın tümcü bozguncu için uygulanmasını önerdiği yöntemler zorlayıcı kategorisinde yer alan stratejileridir. Bu bozguncu tipi için ikna veya sosyalleşme stratejilerini kullanmanın bozguncuyu zayıflatmak konusunda başarısız olacağını ifade etmektedir. Zorlayıcı yöntemlerin her birinin

tümcü bozguncu tipi için uygun olmadığını belirten Stedman bozguncuyu zayıflatmak için güç kullanma ve kalkan tren stratejilerini önermektedir. Güç kullanma, bozguncunun gücünü zayıflatacak etkili bir strateji olarak savunulmaktadır. Kalkan tren stratejisi ise sürecin içinde kalan aktörlere meşruiyet kazandırılırken sürecin dışına itilen bozguncuyu gayrimeşru bir konuma itmekte ve böylece bozguncuyu zayıflatacağı öne sürülmektedir (Stedman, 1997: 12-14, 44-48).

Stedman (1997) zorlayıcı olmayan yöntemleri, bozguncuların tutumlarını değiştirmeyi amaçlayan sosyalleşme ve ikna olarak adlandırmaktadır. *İkna (inducement)* bozguncuların sürece katılmaları için teşvik edilmesidir. Barışın sürdürülmesini isteyen barış koruyucuları bozguncuların taleplerini tartışmaya açık bularak bunları yerine getirmeyi tercih edebilirler. Bu durum çoğu zaman gerek güvenlik gerekse meşruiyet kaygıları nedeniyle sürece katılmayan bozguncuların bu kaygılarının giderilebileceği durumlar için geçerlidir. *Sosyalleşme (socialization)* stratejisinde ise barış sürecinin başında oluşturulan normlara bağlı kalmak hedeflenmektedir. Oluşturulan bu normlara göre bozguncuların tutumlarını değiştirmesi beklenirken, bu entegrasyonun gerçekleştirilebilmesi için barış koruyucularının süreci denetlemesi öngörülmektedir. Sosyalleşme stratejisinde sadece bozguncuların değil toplumun tüm kesimlerinin bu normlara uygun davranmasının beklendiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda barış koruyucularının elindeki ödül ve cezaların uyumun denetimini sağlamakta iyi birer araca dönüşebileceğine dikkat çekilmektedir (Stedman, 1997).

Sınırlı bozguncuların müzakereye daha açık olduklarından bahseden Stedman (1997), taleplerinin kabul edilebilir bulunması durumunda bu bozguncu tipinin sürece dâhil edilebileceğini söylemektedir. Bozguncunun ikna yöntemi ile sürece dâhil edilebileceğini öne süren Stedman, bu durumun gerçekleşmemesi durumunda sosyalleşme stratejisinin denenmesini ve bu stratejinin de başarısız olması halinde zorlayıcı olmayan yöntemlerden zorlayıcı yöntemlere geçilebileceğini belirtir. İkna ve sosyalleşme yöntemlerinin işe yaramaması durumunda ise barış koruyucuları bozguncuya karşı zor kullanma yöntemlerine başvurması gerektiğini ifade eder. Stedman'ın doyumsuz bozguncu için önerisi daha uzun döneme yayılan sosyalleşme stratejisidir. İkna yönteminin tek başına bu bozguncu tipi için yetersiz kalabileceği belirtilirken, bozguncunun göze almaya karar verdiği risk oranında zorlayıcı yöntemlerin denenebileceğini ifade edilmektedir (Stedman, 1997).

2.2.Bozguncu Modelleri

Literatürdeki birçok araştırma, bozguncu sorununu birbirlerinden farklı şekillerde kategorize etmiş ve bozguncuların ortaya çıkış nedenleri ile sorununun çözümüne ilişkin farklı yöntemler önermiştir. Bozguncuların nasıl ve ne zaman ortaya çıktığına ilişkin sorulara cevap arandığı gibi, bozgunculara ilişkin farklı sınıflandırmalar ve çözüm önerileri de sunulmaktadır. Bu bağlamda, bazı barış görüşmeleri bozguncular tarafından sabote edilebilirken bazılarının nasıl kırılmadan sürdürülebildiği sorusuna yanıt arayan Kydd ve Walker'ın (2002) çalışmaları, barış görüşmelerini

sürdüren taraflar arasındaki güven ilişkisinin altını çizmektedir. Bozguncuların taraflar arasındaki güven duygusuna zarar verdiği durumlarda görüşmeler bozulurken, güven ortamının korunduğu hallerde görüşmelere devam edildiği sonucuna ulaşılmaktadır (Kydd ve Walker, 2002: 264).

Bozguncuları *içerdekiler* ve *dışardakiler* olarak sınıflandıran Zahar (2006) ise barış sürecinin içinde oldukları halde şiddet eylemlerine başvuranları ve zaman kazanmak ve askeri güç toplamak için barış süreçlerini kullananları *içerdekiler*; barış sürecinin dışında tutulanlar ve dışında kalmayı tercih edenleri ise *dışardakiler* olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda, barış sürecinin içinde yer alarak süreci bozguna uğratmaya çalışan aktörleri üçüncü taraflar ve çatışmanın tarafları olarak ikiye ayırmak mümkündür. Barış sürecinin içinde yer alan üçüncü tarafların bir tarafın lehine geliştirdiği tutum ve davranışlar, diğer tarafın süreçten çekilmesine ve görüşmelerin kesilmesine neden olabilir; böyle bir durumda tarafsız bir politika sürdürmesi beklenen üçüncü taraf sürecin kolaylaştırıcısı yerine bozguncusuna dönüşür. Sürecin içinde yer alıp süreci bozguna uğratmaya çalışan diğer aktörler ise bizatihi çatışmanın tarafları olabilir. Taraflar çatışmaların en yoğun olduğu dönemlerde barış müzakerelerini başlatarak müzakere sürecini bir güç toplama dönemi olarak araçsallaştırabilirler. Barış yapma niyetinde olmayan tarafın bu taktiksel tutumu amacına ulaştıktan sonra sürecin sürdürülmesini gereksiz kılar. Bu gibi durumlarda sistematik bir politikaya dönüşebilen “uzlaşmama” stratejisi, barış sürecinin kırılmasına neden olur (Zahar, 2006: 43).

Barış sürecinin dışındaki bozguncuları çatışma alanının sınırları dışında kalan bozguncular ve ülke içinde yer alıp barış sürecine katılmayan bozguncular şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. Ülke dışından gelebilecek bozguncu faaliyetler çoğu zaman kendini maddi ve manevi destek şeklinde göstermektedir (Newman ve Richmond, 2006b: 102). Diasporanın sağlayacağı ekonomik desteğin yanında psikolojik destek de çatışmaların sürdürülmesi yönünde motivasyona neden olabileceği için bozguncu işlevi görebilir. Kendini sürecin bir tarafı olarak tanımlayan ancak bir yandan da çatışma alanının dışında olduğu için çatışmanın yarattığı koşullardan doğrudan zarar görmeyen diasporanın çatışmayı sürdürmenin ateşli bir savunucusuna dönüşmesi mümkündür. Ülke dışında olup bozguncu rolü oynayabilecek bir diğer aktör tarafların siyasal müttefikleridir. Taraflar çoğu kez insani ve ekonomik kaybın tamir edilemez bir noktaya gelmesi ile ateşkes kararı olarak müzakerelere başlarlar. Bu durumda, siyasal müttefiklerin çatışmanın taraflarına sağlayacağı finansal destek müzakereye başlayacak tarafları çatışmaları sürdürmeye yöneltebilir (Newman ve Richmond, 2006).

Ülke içinde olup barış sürecine katılmayan ve bozguncu rolü oynayan aktörlere bakıldığında ilk dikkati çeken silahlı örgütlerdir. Silahlı örgütlü mücadelenin çoğu zaman fraksiyonlara ayrılarak devam ettiği göz önünde bulundurulduğunda barış süreçlerinin her zaman çatışmanın bütün tarafları ile müzakereleri başlatamadığı görülür. Müzakere yapmaya razı olan taraflar ile başlayan görüşmeler, sürece katılmak istemeyen tarafı dışarda bırakarak sürdürülür. Bu gibi durumlarda sürecin dışında kalan örgüt silahlı mücadeleyi sürdürerek kurulmaya çalışılan barış ortamını bozmaya çalışabilir (Özerdem, 2013:114).

Sürecin başında arabulucu rolü oynayan aktörün zaman içerisinde bozguncuya dönüşmesi ve bunun tersinin de yaşanması mümkündür. Dolayısıyla bozguncuları ve güçlenmesini sağlayan koşulları iyi tespit etmek, daha da güçlenerek barış sürecini engellemelerini önlemek açısından önemlidir (Newman ve Richmond, 2006b:103). Ancak süreci baltalamaya çalışan birden fazla bozguncu varsa, birini saf dışı bırakmaya çalışmak diğerini güçlendirerek baş edilmesi zor bir kriz yaratabilir ve sürecin sonlanmasına neden olabilir (Stedman, 1997:9). Hassas dengeler üzerine kurulan barış süreçlerinde bu dengeyi her zaman korumaya çalışmak zordur. Başarısız olmuş barış girişimleri sivillere yönelik şiddet eylemlerini tetiklerken, başarısız olan bir barış sürecinin toplumsal algıya ve tarafların barışa olan güvenine savaştan daha çok zarar verebileceği ifade edilmektedir (Zahar, 2006: 43). Bu durum kırılan barış sürecinin yarattığı zararı ortaya koymaktadırlar.

Liberal barış teorisine eleştirel bir perspektifle yaklaşan Newman ve Richmond, bozguncu sorununa da liberal barış çizgisinden yaklaşıldığında sorunun temel dinamiklerinin gözden kaçırılabilmesine işaret ederler. Aktörlerden değil taktiksel sorunlardan kaynaklanan bir mesele olarak değerlendirdikleri bozguncu sorununda, tüm aktörler bozguncu olma potansiyeli taşıdıkları gibi, “liberal barışın çizdiği sınırlar içerisinde tasarlanan bir barış sürecinde çatışmanın tüm taraflarının yer almıyor oluşunun her zaman bu aktörlerin bozguncu oldukları anlamına gelmediğini” ifade edilmektedirler (Newman ve Richmond, 2006a: 4). Newman ve Richmond’ın öne sürdükleri bu görüş tüm bozguncu modellerinin baştan değerlendirilmesini gerektiren bir bakış açısı sunmaktadır.

Greenhill ve Major (2006) da sürecin tüm aktörlerinin bozguncu olma potansiyeli taşıdıklarını vurgulayarak güçlü aktörlerin bunu ortaya çıkarma eğilimi taşıdığını belirtmektedirler. Ayrıca aktör davranışında durumların belirleyici olduğunu ileri sürerek ve aynı aktörün farklı durumlar karşısında farklı tepkiler vereceğini gerekçe göstererek bozguncuları tiplerine göre ayrıştırmanın bozguncu sorununa yönelik bir çözüm üretmeyeceğini savunurlar. Bu bağlamda, baltalayıcı eylemlerin bozgunculara sağladığı kazancı en aza indirilmenin ve bozguncuların ortaya çıkış nedenlerini tespit etmenin bozguncu sorunu ile baş etmede kritik bir rol oynadığını belirtmektedirler (Greenhill ve Major, 2006). Bozguncuların koşullara göre tutum geliştireceğini savunan bir diğer görüş ise Aggestam’a aittir. Müzakere masasına oturmak için taraflardan birinin çatışmaların durmasını koşul olarak öne sürmesi durumunda, bozguncular tarafların masaya oturmalarını geciktirmek için etki alanlarını genişletmeyi ve çatışmaları sürdürmeyi tercih edebilirler. Barış anlaşması imzalayan tarafların anlaşmanın uygulanma safhasını iyi yönetememesi ve barışın hayata geçirilmesinde başarısız olmaları halinde de bozguncu bu durumdan faydalanarak etkinliğini artırarak, toplum tabanında barış sürecinin yetersiz ve işlevsiz olduğu algısının oluşmasını sağlayabilir. Altı çizilen son husus ise toplumun taleplerinden uzak, sadece seçkin bir zümre ve politika yapıcılarının çıkarlarına odaklanan barış anlaşmalarının, toplumsal destekten uzak kalarak barış sürecinin tehlikelere açık kaldığı durumlar olarak ifade edilmektedir (Aggestam, 2006: 33-34).

3.FİLİPİNLER BARIŞ SÜRECİNDE BOZGUNCULAR SORUNU

Bu bölüm, öncelikli olarak Filipinler'deki çatışmanın kökenleri ve barış sürecine ilişkin kısa bir değerlendirme yapmayı hedeflemektedir. İzleyen bölümde ise Abu Sayyaf örgütünün kuruluşu ve tarihsel kırılmaları ele alınarak bozguncu modelinin analizine uygun bir tarihsel perspektif sunulmaktadır.

3.1.Filipinler Barış Süreci

Güneydoğu Asya'da yer alan ve bir ada ülkesi olan Filipinler'de halkın çoğunluğunu Hristiyanlar oluştururken, yerli halk Lumadlar ve Müslümanlar azınlık durumundadır. 1970'lerin ilk yarısında Müslüman Moro halkı ile Filipinler hükümeti arasında başlayan çatışmaların kökenleri Filipinler'in koloni dönemlerinde temelleri atılan toprak ve kimlik politikalarına dayanmaktadır. 16. Yüzyılda İspanya sömürgesi olan Filipinler, 19. Yüzyılın sonunda ise Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) himayesine girmiştir. Müslümanların yoğun olarak yaşadığı, tarım, yeraltı ve enerji kaynakları açısından oldukça verimli bir bölge olan Mindanao adasına Hristiyanların göçünü teşvik eden politikalar İspanyol kolonisi döneminde başlamış ve Amerikan koloni yönetiminde sistematik bir şekilde devam etmiştir. Hristiyan-Müslüman kimlikleri arasındaki ayrışmanın da başlangıcını oluşturan bu toprak politikaları ile bölgenin demografik yapısı değiştirilerek merkezi yönetimin kontrolünü artırmak ve doğal kaynaklara erişimi kolaylaştırmak hedeflenmiştir (Hernandez, 2014: 25).

1946'da Filipinler Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan ettikten sonra da toprak politikalarının yerli halkı yerinden edecek şekilde sürmesi, eşitsizlik ve ayrımcılığın derinleşmesi Moro halkını örgütlü mücadeleye yönlendirmiştir (DeRouen ve Heo, 2007: 618). 1969'da kurulan Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi (*Moro National Liberation Front*- Ulusal Cephe olarak anılacak) Moro halkının yaşam standartlarını yükseltmek ve bağımsız bir İslam devleti hedefiyle 1972 yılında Filipinler hükümetine karşı silahlı mücadeleye başlamıştır. 1976'da taraflar arasında imzalanan Trablus Anlaşması ile özerk bir bölge oluşturulması kararlaştırılmış ancak anlaşma uygulama safhasında engellerle karşılaşmıştır. Özerklik fikrini kabul edilebilir bulan Ulusal Cephe'nin hedeflerinden saptığı düşüncesi, örgüt içinde parçalanmaya neden olmuştur.1977'de Ulusal Cephe'den ayrılarak oluşturulan Moro İslami Kurtuluş Cephesi (*Moro Islamic Liberation Front*-İslami Cephe olarak anılacak) İslam hukukunun hâkim olduğu bağımsızlık bir devlet kurma hedefini silahlı mücadelesinin yeniden merkezine almıştır (McKenna, 1998: 208).

Ulusal Cephe ile Filipinler hükümeti arasında 1970'lerde başlayan barış görüşmelerinin en somut sonuçlarından biri 1989'de ilan edilen Müslüman Mindanao Özerk Bölgesi'dir (*the Autonomous Region in Muslim Mindanao- ARMM*). Ne var ki ARMM yönetimindeki başarısızlıklar ve imzalanan barış anlaşmalarının uygulama safhalarındaki aksaklıklar Moro sorunu

için kalıcı bir barışın sağlanmasını engellemiştir. Aynı zamanda fraksiyonlara bölünen Ulusal Cephe'nin Moro halkını temsil gücü yitirmeye başlaması, 1997'de İslami Cephe ile başlayan barış görüşmelerinin başlatılması ihtiyacını doğurmuştur. Barış görüşmeleri 2000, 2003 ve 2008 çatışmaları ile kesintiye uğramasına rağmen tarafların görüşmeleri sürdürme iradeleri ve üçüncü tarafların arabulucu girişimleri gibi çeşitli etkenlerin bir araya gelmesi ile 20 yıldır sürdürülmektedir (Tanrıverdi, 2017). İslami Cephe ile halen sürdürülmekte olan barış görüşmelerinde taraflar büyük ilerleme kaydetmiş ve 2009'dan itibaren ateşkesi korumayı başarmışlardır. 2001'de imzalanan Barış için Trablus Anlaşması'yla (*The Tripoli Agreement on Peace*) güvenlik, insani yardım, onarım ve rehabilitasyon ve ata toprağı konularında düzenlemeler yapılmıştır. 2012 Çerçeve Anlaşması (*The Framework Agreement on the Bangsamoro*) ve 2014'te imzalanan Bangsamoro Kapsamlı Anlaşması (*The Comprehensive Agreement on the Bangsamoro*) ile Müslüman Mindanao Özerk Bölgesi yerine daha geniş yetkiye sahip olacak Bangsamoro Özerk Yönetimi'nin oluşturulmasına karar verilmiştir. Böylece Filipinler'de 1970'lerden başlayan barış görüşmelerinde önemli bir aşama kaydedilmiş ve geçiş dönemi uygulamaları ile yeniden yapılandırma safhasına geçilmiştir (Herbolzheimer, 2015).

1991'de kurulan ve El Kaide ile bağlantılı olduğu iddia edilen Abu Sayyaf örgütü, Ulusal Cephe ve İslami Cephe gibi bağımsız devlet oluşturma amacıyla yola çıkarak silahlı mücadeleye başlamıştır (Turner, 2003:387). Bahsedilen üç örgüt başlangıçta belirledikleri siyasi hedeflerine ulaşmak için silahlı mücadele yöntemine başvurmayı seçseler de zaman içerisinde farklılaşan stratejilere yönelmişlerdir. Bu bağlamda, Ulusal Cephe ve İslami Cephe bağımsız devlet hedefini topyekûn elde edemeyeceklerini anlayarak barış görüşmelerine yönelmiştir. Her iki örgüt de özerkliği müzakereye açık bir seçenek olarak görmüş ve bağımsızlık hedefini söylem düzeyinde korumayı sürdürmüşlerdir. İzleyen bölümlerde ayrıntılı bir şekilde değerlendirilecek olan Abu Sayyaf örgütü ise İslam devleti kurma hedefini söylem düzeyinde korumakla birlikte müzakerelere tamamen kapalı bir strateji izlemiştir. Bununla birlikte radikalleşen örgüt eylemleri örgütün siyasi amaçlarından uzaklaşarak ekonomik çıkarları doğrultusunda hareket ettiği izlenimini doğurmaktadır.

3.2. Abu Sayyaf Örgütü

Abu Sayyaf örgütü, 1991 yılında Libya'da ve Suudi Arabistan'da eğitim aldıktan sonra Filipinler'e dönen Abdülrezzak Abubakar Janjalani tarafından kurulmuştur. "Kılıç ustasının babası" anlamına gelen Abu Sayyaf ismi Arapça kullanılarak ifade edilmiştir (Banlaoi, 2006). İngilizcenin *lingua franca* olduğu Filipinler'de Abu Sayyaf'dan önce kurulan örgütler İngilizce isimler seçerken; Abu Sayyaf İngilizceyi gerek elit kesimi ve Filipinler hükümetini temsil ettiği gerekse de Hıristiyan dili olduğu gerekçesi ile kullanmayı reddetti (Frake, 1998: 47). Ulusal Cephe'den ayrılanları bünyesine katan Abu Sayyaf; aynı zamanda Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali sırasında Sovyetler Birliği'ne karşı mücadele ettikten sonra ülkesine dönen gençleri de çatısı altında topladı. Ne Ulusal Cephe'nin temsil ettiği seküler, modern ve üniversiteli elit kesimene de İslami

Cephe'nin temsilcisi olduğu politik elite kendini ait hissedemeyen Abu Sayyaf militanları, toplumun kenarında kalmış gençlerden ve işsizlerden oluşturuldu(Chalk, 1997: 92). Bu çerçevede, Abu Sayyaf'ın dil seçiminden başlayarak Ulusal Cephe ve İslami Cephe'den farklı bir yol izlediği görülmektedir.

Bangloi (2006) Abu Sayyaf'ın dört kuruluş amacından ilkinin yeni bir fraksiyon yaratmak değil Ulusal Cephe ile İslami Cephe arasında denge sağlayarak köprü vazifesi görmek olduğunu söylerken; ikincisinin İslam devleti kurmak olduğunu belirtir. Müslümanların maruz kaldığı baskı, adaletsizlik ve keyfi muameleler sürdüğü sürece savaşın da gerekli olduğunu ifade eden Örgüt; son olarak Kuran ve Sünnete göre gerçekliğin ve doğrunun kazanabilmesi için barışın savaş ile bozulabileceğini savunmaktadır (Bangloi, 2006: 250).

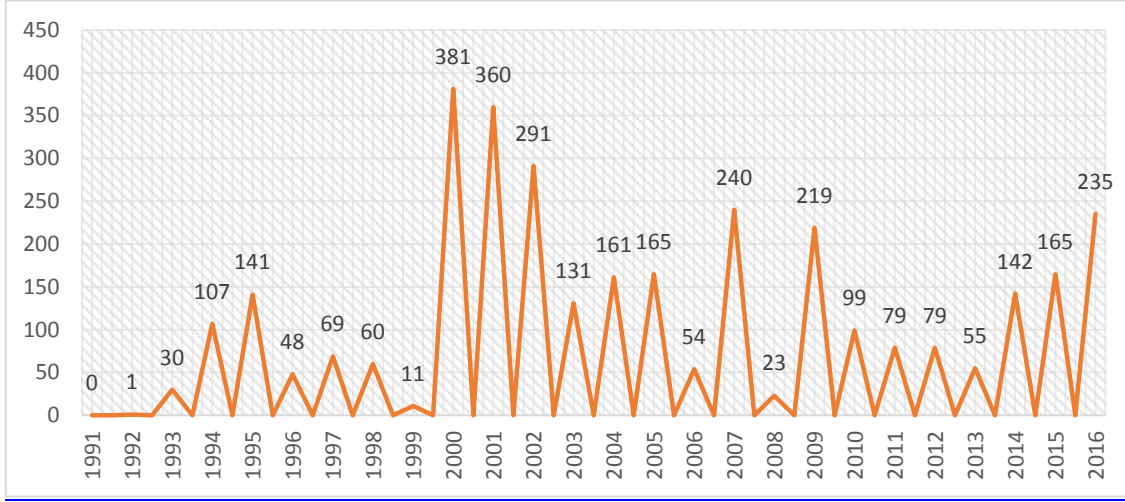
Bu makale, Abu Sayyaf örgütündeki kırılma noktalarını tespit ederken, literatürde örgütün tarihsel değişiminin farklı dönemlere ayrıldığı görülmektedir. Abuza (2005) Abu Sayyaf'ın tarihini kuruluş (1988-1991), El- Kaide ile bağlantılı anti-Hristiyan ve İslam devleti terörizmi (1991-1995), yozlaşma (1995-2001), 11 Eylül sonrası küresel terörle mücadele (2001-2003) ve son olarak yenilenme (2003-) olacak şekilde 5 döneme ayırmaktadır. Bangloi (2010) ise, ilk dikkat çekici eylemini 1993'te gerçekleştiren Abu Sayyaf'ı 2001'e kadar "haydut grup" (*bandit*) olarak tanımlarken;2001-2006 dönemini terörist grup olarak adlandırmaktadır. 2006-2010 döneminde artan adam kaçırma eylemleri ve fidye operasyonları örgütün yeniden haydut grup olarak tanımlanmasına neden olmaktadır (Bangloi, 2010: 18)

Bu makalede ise, 1998 ve 2006'daki lider değişikliklerinin örgüt stratejisindeki belirleyici etkisinden yola çıkılarak bir dönemlendirme yöntemi tercih edilmektedir. Bu bağlamda, ilk kırılmayı1998'de örgüt lideri Abubakar Janjalani'nin öldürülmesinin ardından örgüt eylem ve stratejilerindeki değişimde gözlemlemek mümkündür.Birinci radikalleşme olarak tanımlanabilecek bu dönemde (1998-2006) 91 silahlı eylem gerçekleşmiş ve eylem sayısı 1998'e kadar gerçekleştirilen 32 eylemin neredeyse üç katına çıkmıştır (Global Terrorism Database).İki fraksiyona bölünen Abu Sayyaf'ın bir kanadının başına Abubakar Janjalani'nin kardeşi Khadaffy Janjalani geçerken diğer kanadı Galib Andang tarafından yönetilmeye başlamıştır.Ancak bu bölünme ABD'nin 2003'te Filipinler'e düzenlediği terörle mücadele operasyonlarda Andang gibi önemli liderlerin öldürülmesiyle yavaşlamıştır (<https://www.stanford.edu/>). Bu bağlamda, lider değişiminin örgüt stratejisi üzerinde iki belirleyici etkisi olduğu görülmektedir. İlk olarak sansasyonel bombalama eylemleri artmıştır; ikinci olaraksa El-Kaide tarafından sağlanan ekonomik kaynakların ikiye bölünmesi örgütün kaynaklarının azalmasına ve bu ihtiyacın adam kaçırma ve fidye eylemlerinden temin edilmesine neden olmuştur(Atkinson, 2012:4).

Bunlara ek olarak, 2014'te Irak-Şam İslam Devleti'ne (İŞİD) bağlılık yemini eden örgütün bu tarihten sonra şiddet eylemlerinde artış olduğu görülmektedir. Sadece 2014-2016 dönemine ait

verilerde 116 şiddet eylemi gerçekleştiren örgütün eylemlerinin ciddiye alınması amacıyla bu bağlantıya ihtiyaç duyduğu ifade edilmektedir(Ebbighausen ve Duerr, 2017).

Grafik 1: Abu Sayyaf ile Filipinler hükümeti arasındaki çatışmalarda hayatını kaybedenlerin yıllara göre dağılımı (1991-2016)

Kaynak: (UppsalaConflict Data Program, Erişim Tarihi 18.11.2017, <http://ucdp.uu.se/>)

2000’de Malezya’da ilk uluslararası saldırısını gerçekleştiren Abu Sayyaf Örgütü, ABD’nin “en çok aranan teröristler” listesinde ve Avustralya Ulusal Güvenlik listelerinde yer almaktadır(Turner, 2003: 387; <http://cnnphilippines.com>, 2016). 2001’deki 11 Eylül saldırısı sonrası El Kaide ile iş birliği içinde olduğu (Ressa, 2013) ve güney Mindanao’daki kamplarda El Kaide militanlarının eğitildiğini iddiası, (Niksich, 2007) Abu Sayyaf’ı ABD’nin hedeflerinden birine dönüştürdü. 2002’de ABD’nin Filipinler silahlı kuvvetleri ile düzenlediği operasyonlarda Abu Sayyaf büyük kayıplar verdi (<https://www.stanford.edu/>). ABD’nin 1650 birliği ile katıldığı “kalıcı özgürlük operasyonları” (*OperationEnduringFreedom*) sonrasında, güç toplamaya çalışan örgüt, 2004’te 116 kişinin hayatını kaybettiği 900 yolcu taşıyan feribota düzenlediği bombalı saldırı ile büyük ses getirdi (<http://news.bbc.co.uk>, 2004). Örgüt, 2005’teki sevgililer gününde düzenlediği bombalama eylemini Filipinler devlet başkanı Gloria Macapagal Arroyo’ya “hediye” ettiğini açıklayarak dikkat çekmeyi başarmıştır (GMA news, 2008).Grafik 1.de de görüldüğü gibi şiddet eylemleri, can kayıplarının artmasına ve radikalleşen bir örgüt görüntüsü çizmesine neden olmuştur. Abu Sayyaf böylece müzakere yöntemi ile çözüm arayışını sürdüren İslami Cephe ve Ulusal Cephe çizgisinden uzaklaşmaya başlamıştır.

Abu Sayyaf’ın yaşadığı ikinci kırılma ise yine örgüt liderinin değişmesi ile olmuştur. Khadaffy Janjalani’nin 2006’da öldürülmesinden sonra Abu Sayyaf finansal kaynak bulmak amacıyla fideye için adam kaçırmaya, soygun, kafa keserek infaz eylemlerini artırmıştır. İkinci radikalleşme dönemi

olarak adlandırılabilir bu dönemde, örgütün başına geçen Alpader Parad'ın ideolojik bir liderden çok adam kaçırma eylemleri ile tanınıyor olması da örgütün strateji değişiminin önemli bir göstergesidir. Maddi kaygılar ile 145 adam kaçırma, rehine ve fidye eylemlerinin gerçekleştirildiği 2006-2014 arasında dönemin bu nedenle Bangloi tarafından "haydutluk dönemi" olarak tanımlandığı görülmektedir (Banlaoi, 2010). Eylemlerinin çoğunlukla Filipinlere yönelen Abu Sayyaf, uluslararası basının dikkatini çekmek amacıyla yabancıları da hedef almaktadır. Örgüt, turist, gazeteci ve sivil toplum çalışanlarının da içinde olduğu rehinelere için istenen fidyenin verilmemesi durumunda, eylemlerini sosyal medyada yayınlanan infazlarla noktalanmaktadır (Mendez, 2016). Abu Sayyaf'ın radikal eylemleri Filipinler barış sürecinde üçüncü taraf olan ve sürecin başından itibaren Moro mücadelesine destek veren İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT olarak anılacak) tarafından da dışlanmasına neden olmuştur. İİT, Ulusal Cephe'yi Moro halkının temsilcileri olarak tanımlamakta ve İslami Cephe ile sürdürülen barış görüşmelerini destelediğini açıklamaktayken; Abu Sayyaf'ı bir suç örgütü olarak görmektedir (East, 2013: 2).

4. BOZGUNCU MODELİ ANALİZİ: ABU SAYYAF ÖRGÜTÜ

Bağımsız bir İslam devleti oluşturmak amacıyla kurulan Abu Sayyaf, zaman içerisinde sivillere yönelik bombalama, fidye amaçlı adam kaçırma ve şiddet içeren infaz eylemleri ve bunları internet aracılığıyla paylaşımları ile giderek radikalleşti. Moro'nun politik zeminde sürdürülen mücadelesinin dışında kaldı ve müzakerelere başlayan Ulusal Cephe ve İslami Cephe'nin aksine Abu Sayyaf barış sürecinde yer almadı. Bu makalede, Filipinler barış sürecini baltalamaya çalışan Abu Sayyaf örgütü Stedman'ın modeline göre tümcü bozguncu olarak tanımlanırken, müzakerenin iki tarafını oluşturan Moro Cephesi ve Filipinler hükümeti barış koruyucusu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, barış sürecinin koruyuculuğunu üstlenen aktörlerin tümcü bozguncu ile mücadelede zorlayıcı yöntemlerden güç kullanma ve kalkan tren stratejilerine başvurduğu görülmektedir. Bozguncu aktörün barışı etkileme kapasitesinin zayıflaması uygulanan strateji seçiminin doğru olduğunu ispatlamaktadır. Stedman'ın bozguncu modelinin dayanak noktasını oluşturduğu bu analiz aşağıda ayrıntılı bir şekilde açıklanmaktadır.

Stedman'ın bozguncu modelindeki tümcü tipolojisi Abu Sayyaf'ın sürece karşı takındığı tutum ile örtüşmektedir. Bağımsız bir devlet kurmak ve Moro mücadelesinin iki temsilcisi arasında köprü olmak amacıyla yola çıkan Abu Sayyaf, hedeflerini gerçekleştirmek doğrultusunda başlangıçta Ulusal Cephe ve İslami Cephe'nin yaptığı gibi silahlı örgütlü mücadeleyi seçmiştir. Ancak lider değişimi ile yaşanan iki kırılma ile değişen stratejiler Abu Sayyaf'ın bozguncu bir aktöre dönüşmesine neden olmuştur. Bunun yanında Abu Sayyaf'ın fidye için adam kaçırma eylemleri örgütün amacının siyasetten uzaklaşarak ekonomik kazanca dönüştüğü algısına yol açmaktadır (<https://www.stanford.edu/>). Abu Sayyaf'ın hem eylem stratejisindeki dönüşüm hem de müzakereye kapalı tutumu Stedman'ın bozguncu modelindeki tümcü bozguncu tipolojisi özelliklerini taşıdığını göstermektedir. İslam devleti kurma hedefini müzakere edilemez bir noktaya

koyması ve barış görüşmeleri sürerken silahlı eylemlerini sürdürmesi Abu Sayyaf'ın "ya hep ya hiç" anlayışı ile hareket ettiğini göstermektedir.

Stedman'ın modelini bozguncuları tipolojilere ayırması nedeniyle eleştiren Greenhill ve Mayor (2006) ise modelin bozguncu tipinin belirlenmesine fazla anlam yüklediğini öne sürmektedirler. Bu çerçevede her bozguncu tipine yönelik olarak önerilen stratejinin süreci daha karmaşık hale getirdiğini söylerler. İkinci eleştiri ise aktörlerin tümcü, sınırlı ve doyumsuz olarak tanımlamanın aktörlerin tutumları ile ilişkilendirilemeyeceğidir. Aktörlerin durumlar karşısında takındıkları farklı tutumların aktörün yapısı ile değil, farklı durumlar karşısındaki tutumlarla belirlendiğini öne sürerler. Her aktörün süreçten alabileceğinin en fazlasını alma güdüsüyle hareket etmesi nedeniyle tüm bozguncuların doyumsuz olarak tanımlanabileceğini savunurlar (Greenhill ve Mayor, 2006:39).

Bağımsız bir İslam devleti kurmak amacıyla yola çıkan Ulusal Cephe de silahlı mücadeleyi seçmiş; ne var ki silahlı mücadelenin hem Hükümet hem örgüt için yıpratıcı gücü her iki tarafı da koşulları müzakere etmeye itmiş; özerkliği kabul edilebilir bir seçeneğe dönüştürmüştür. Abu Sayyaf ise müzakere seçeneğinin önünü tamamen kapatmış ve siyasi çözüm yöntemlerine yanaşmamıştır. Janjalani'nin "Moro'nun kendi kaderini tayin hakkı sözde otonomi ile tamamen kaybedilmiştir. Şu ana dek, otonomi seçeneğinden hiçbir şey ortaya çıkmadı." sözleri tümcü bozguncu modelinde olduğu gibi Abu Sayyaf'ın hedeflerinin de esnek olmadığını göstermektedir(Fellman, 2011:5).

Yaşanan dönüşümlere tamamen kapalı hale gelen Örgüt, Ulusal Cephe ve İslami Cephe'nin 1970'lerden itibaren Filipinler hükümeti ile pek çok kez kesintiye uğramasına rağmen sürdürdükleri barış görüşmelerinin hiçbir aşamasında yer almamıştır. Bu bağlamda altı çizilmesi gereken bir diğer husus da Hükümetin Ulusal Cephe ile sürdürdüğü barış görüşmelerinde İslami Cephe'nin 1997'ye kadar bozguncu bir aktör olarak varlığını sürdürmesidir. 1977'de Ulusal Cephe'den ayrılarak silahlı mücadelesini sürdüren İslami Cephe 1997'de imzalanan ateşkes ile bozguncu aktör rolünden sıyrılmıştır. Bu değişim her iki tarafın da taviz vermeleri ve görüşmeleri başlatmayı bir zorunluluk olarak görmeleri ile gerçekleşmiştir (Santos, 2004).Bu çerçevede, Stedman'ın bozguncu modeline yönelik eleştirilere Filipinler örneğinde tekrar bakıldığında, modelinin her aktör tipine uygun belirlediği stratejilerin başarılı olduğu görülmektedir. Ulusal Cephe ile sürdürülen müzakerelere katılabileceğini ifade eden söylemleri ile sınırlı bozguncu olarak tanımlanabilecek İslami Cephe'ye uygulanan ikna ve sosyalleşme stratejileri bozguncu aktörün müzakerelere entegrasyonuna imkân tanımış ve hatta bu aktörü Hükümetin birincil muhatabı haline dönüştürmüştür. Abu Sayyaf gibi bağımsız İslam devleti arzusunu halâsöylem düzeyinde koruyan İslami Cephe'nin izlediği müzakerelere açık politika, Abu Sayyaf'tan ayrıldığı noktayı oluşturmaktadır. Hedefe ulaşmak için aşılması gereken basamakları birer birer geçmeden en tepedeki hedefe ulaşmaya çalışan Abu Sayyaf ise barış süreçlerinin katmanlı yapısını göz ardı ederek sadece kendi hedefine odaklanmış durumdadır.

Stedman barışın koruyucusu rolünü ülkede gelişmiş bir demokrasi, ekonomi ve sivil toplum varsa iç aktörlerin üstlenebileceğini; bunların eksikliği durumunda ise uluslararası aktörlerin barış koruyuculuğu rolünü üstleneceğini belirtmiştir. Cetinyan ve Stein'in uluslararası aktörlere barışın koruyucusu olarak fazla misyon yüklediği yönündeki eleştirilerini aktaran Stedman (2003: 108) “birkaç örnekte barış koruyucusu misyonunun barış sürecinin taraflarınca üstlenilmiş olmasının uluslararası aktörlerin rolünü azalttığı anlamına gelemeyeceği” şeklinde cevap vermektedir. Filipinler barış sürecinde arabulucu olarak ortaya çıkan İİT ve Malezya gibi uluslararası aktörlerin çatışmanın kesilmesi için güç kullanmadıkları, ön müzakere ve müzakere süreçlerinde kolaylaştırıcı ve arabulucu rolleri üstlendikleri görülmektedir. 1970'lerin ilk yarısında İİT'nin uyguladığı petrol ambargosu Filipinler hükümetini müzakereye ikna etme konusunda itici bir güç olmuşsa da sürecin devamında Filipinler hükümeti ve Moro temsilcileri sorunun çözümü için bizzat kendi iradelerini ortaya koymuşlardır (Agrasada, 2003). Uluslararası aktörler sürecin tıkandığı ve koptuğu noktalarda tarafları bir araya getirerek arabulucu olma ve süreci izleme misyonlarını sürdürmüşlerdir.

Filipinler'in 1981'e kadar sıkıyönetim altında kaldığı, (Youngblood, 1982: 226) darbe teşebbüsleri atlattığı (Abinales ve Amoroso, 2005: 230) ve 1990'larda mali krizle mücadele ettiği (Timberman, 1991: 158) göz önünde bulundurulduğunda yerleşik bir demokrasi anlayışı ve sağlam bir ekonomiden bahsetmek zordur. Stedman'ın ancak güçlü demokrasilerde çatışan tarafların barış koruyuculuğunu üstleneceği varsayımının Filipinler'de belirli nedenlerle ortadan kalktığı görülür. Çatışmanın neden olduğu ekonomik ve beşerî kayıplar, tarafların barışı sürdürme iradesini güçlendirmekte ve uzun mücadeleler sonucunda elde edilen barış ortamını korumak için motive etmektedir. Filipinler'de 40 yılı aşan çatışmalar sonrasında kurumsallaşmaya başlayan barışı koruma arzusu böyle bir güdüden beslenmektedir. İki tarafı ortak hareket etmeye iten bir diğer motivasyon kaynağı ise ortak ekonomik çıkarlardır. Stedman'ın (2003) “ekonomik olarak birbirine bağımlı tarafların bozguncuya karşı işbirliği yapmak konusunda daha istekli” oldukları savının Filipinler için de geçerli olduğu görülmektedir. Moro halkı ile Filipinler hükümeti arasında en büyük tartışma konusu doğal kaynaklar açısından zengin olan Mindanao adasındaki ata toprakları meselesi ve buradaki kaynakların kullanım hakkıdır (Erasga, 2008: 33-44). Çatışmanın çözülmesi her iki tarafın da ekonomik olarak gelir elde edebileceği bir kazanca dönüşecek ve bölgeye yapılacak yatırımların da önünü açacaktır. Güvensizlik ortamında yatırım yapmak istemeyen yatırımcının kaygılarının ortadan kalkması uzun süren çatışma ortamının yarattığı ekonomik tahribatın telafisine de imkân sağlayacaktır.

Stedman'ın tümcü bozguncu tipine yönelik olarak önerdiği güç kullanma ve kalkan tren stratejilerinin Filipinler'de barışın koruyuculuğunu üstlenen Filipinler hükümeti ve Moro temsilcileri tarafından izlendiği görülmektedir. Barış koruyucuları bozguncu konumundaki Abu Sayyaf'ı ikna etmeye çalışmadıkları gibi sosyalleşme stratejisini de takip etmemişlerdir. Her iki taraf da Abu Sayyaf'ı sürecin dışında bırakarak yoluna devam etmeyi tercih etmiştir. Kalkan tren stratejisinde trene bindiği farz edilen yani sürece katılan aktörler meşrulaştırılırken, geride kalanlar

gayrimeşru bir konumda kalırlar. Hem İslami Cephe'nin hem de Hükümetin açıklamalarında bu stratejiyi destekleyen söylemlere rastlamak mümkündür. Kanadalı rehinenin kafasının kesilerek infaz edilmesinin ardından Ulusal Cephe ve İslami Cephe “Abu Sayyaf'ın mücadelenin gerçek amacından çok uzaklaştığını ve bu eylemin İslam'a aykırı olduğunu” ifade etmiş ve Filipinler silahlı kuvvetleri ile işbirliği yaparak Abu Sayyaf'a yönelik operasyonlar düzenlemişlerdir (Maitem, 2016). 2002'de İslami Cephe ve Hükümet arasında imzalanan *Ortak Bildiri* ile “fidye için adam kaçırmaya eylemlerinin ve suç birliklerinin izole edileceği ve engelleneceği konusunda hemfikir olduklarını” teyit edilmiştir (<http://peacemaker.un.org>, 2002). 2016'da Filipinler devlet başkanlığı görevine gelen Rodrigo Duterte de Abu Sayyaf'ı bir “suç çetesi” olarak gördüğünü ifade etmiştir. Ulusal Cephe lideri Nur Misuari'nin Abu Sayyaf'a yönelik af çıkarılması önerisini kesin bir dille reddeden Duterte, “Abu Sayyaf'ın affedilmesinin söz konusu olmadığını, bu kadar suça bulaşmış bir örgütle barış konuşulamayacağını ve eğer bu konuda ısrarcı olunursa barış görüşmelerinin yarıda kesebileceğini” söylemiştir (Ranada, 2016). İİT ise adam kaçırmaya eylemlerini kınayarak Filipinler hükümetine rehinelere kurtarılması için yardım teklifinde bulunmuştur (<http://www.philstar.com>, 2000).

Stedman'ın makalesinde öngördüğü lider değişimi ile bozguncu tipinde yaşanan dönüşüm, Abu Sayyaf örneğinde örgüt liderlerinin değişmesi sonrasında radikalleşmeleri şeklinde kendini göstermektedir. Moro halkı arasında akrabalık ve arkadaşlık bağlarının güçlülüğü liderin de örgütte çok önemli bir aktör olduğunun göstergesidir (Fellman, 2011:5). Bu bağlamda örgüt liderinin değişimi ile yaşanan strateji değişimlerini toplumsal dinamiklerde bulmak mümkündür. Doyumsuz bozguncu tipinden tümcü bozguncu tipine geçen Abu Sayyaf, kuruluş amaçları arasında yer alan İslami Cephe ile Ulusal Cephe arasında diyalogu geliştirme misyonunu Abubakar Janjalani'nin yerine kardeşi Khadaffi Janjalani'nin geçmesi ile tamamen terk edilmiştir (Niksich, 2007). Khadaffi Janjalani'nin öldürülmesinden sonra ise örgüt ikinci radikalleşme sürecine geçmiş ve sivilleri hedef alan sansasyonel eylemler ile müzakere düzleminden uzaklaşmıştır.

Tümcü bozguncu tipi olan Abu Sayyaf örgütüne yönelik olarak barış koruyucusu konumunda olan Filipinler hükümeti ve Moro temsilcilerinin izlediği zor kullanma ve kalkan tren stratejilerinin başarılı olup olmadığını değerlendirmek için yine Stedman'ın bozguncunun zayıflayıp-güçlenme ölçütü veri olarak alınmaktadır. Bu bağlamda, Abu Sayyaf'ın diğer örgütler ile organik bağları ve fideden elde ettiği gelir ile varlığını sürdürdüğü; ancak toplum desteğini kaybettiği görülmektedir (<http://web.stanford.edu>). Hükümet güçleri ile İslami Cephe'nin Abu Sayyaf'a karşı ortak hareket etmeleri ve eylemlerinin amacının siyasi mücadeleden uzaklaşarak ekonomik kaynak arayışına dönüşmesi meşru zeminde mücadeleye katılma ihtimalini de zayıflatmaktadır. Bu bağlamında, Stedman'ın tümcü bozguncu tipine yönelik önerdiği zor kullanma ve kalkan tren stratejilerinin Filipinler'deki Abu Sayyaf örgütüne karşı başarılı olduğu söylenebilir.

5.SONUÇ

Radikal İslam çizgisine kayan Abu Sayyaf sansasyonel eylemler ile müzakere seçeneğini kapatmış ve barış sürecinin dışında kalmayı tercih etmiştir. Barış sürecinin tarafları olan Ulusal Cephe, İslami Cephe ve Filipinler hükümeti ise Abu Sayyaf'ı sürece katmadan ilerlemeyi tercih etmişler; 11 Eylül sonrası terörle mücadele politikasının küresel bir boyut kazanması da Abu Sayyaf ile mücadelenin uluslararası zeminde meşruiyet kazanmasını sağlamıştır.

Stedman'ın makalesi bozguncu sorununun nedenlerini araştıran ve soruna ilişkin çözüm önerileri getirmeye çalışanlar için hareket noktası olmaktadır. Bozguncu modelinin sunduğu tipolojiler ve buna ilişkin geliştirilen stratejiler bundan sonraki çalışmalar için de yol haritası sunmaktadır. Ne var ki modele getirilen eleştiriler ile birlikte bozguncular sorununa ilişkin yapılan çalışmalara bakıldığında genel bir değerlendirme yapma ihtiyacı doğmaktadır. Stedman'ın bozguncu modelinin temelinde yatmakta olan ve geliştirilecek strateji için bozguncu tipinin doğru belirlenmesinin hayati olduğu iddiası, uygulama safhasında aynı oranda kesinliğini koruyamamaktadır. Tümücü bozguncu tipine yönelik zorlayıcı yöntemlerin kullanılması konusunda daha istikrarlı bir tutum takınan Stedman, sınırlı ve doyumsuz bozguncu tiplerinde zorlayıcı olmayan yöntemlerden zorlayıcı yöntemlere doğru birçok strateji önermektedir. İkna, sosyalleşme ve zorlayıcı stratejilerinin kullanılabilceği sınırlı bozguncu tipinin doğru tespit edilmesinin bu düzlemde kritik bir karar olmadığı görülmektedir. Bu durum Greenhill ve Mayor'ın bozguncu tipini doğru tespitinin hayati olmadığı eleştirileriyle örtüşmektedir.

Newman ve Richmond (2006)ise, “liberal barış anlayışının getirdiği demokrasi, insan hakları, küreselleşme ve pazar ekonomisinin her çatışma bölgesi için uygulanabilir olmadığını” belirterek liberal barış modelinin eksiklerine dikkat çekmektedirler. Bu bağlamda, barış süreçlerindeki aktörler kendi kırılğan yapıları içerisinde karşılaştıkları bozma teşebbüslerine karşı farklı reaksiyonlar gösterebilirler. Verilen tepkiler sürecin kendi dinamikleri ile doğrudan ilişkili olduğu gibi uluslararası konjonktürün de etkisi altındadır. Toplumun tüm kesimlerinin beklentilerini karşılayan bir barış inşa süreci kolay olmamakla birlikte kapsayıcı bir barış tahayyülü imkânsız değildir. Sürecin dışında kalan unsurların eylemlerini, sürecin eksiklerini görmek için birer araca dönüştürmek, müzakere ve anlaşma safhalarında karşılaşılabilecek olası sorunlar karşısında tedbir alınmasını kolaylaştırabilir.

Teşhis- tedavi yöntemini izleyen Stedman modeline Zahar'ın getirdiği eleştiri ise oldukça dikkat çekicidir.Zahar (2003) bozguncu tipini bir bakışta anlayabilmenin imkânsız olduğunu söyleyerek Stedman'ın modelinin “tahmine dayalı ve farazi” bir analiz olduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda Stedman'ın barışın koruyucusu misyonunu yüklediği uluslararası örgütlerin bozguncuların ortaya çıkmasını önlemek için her zaman yeterli olmadığını ifade etmektedir (Zahar, 2003: 114). Stedman bu eleştiriye bozgunculara ilişkin bilgilerin sürekli güncellenmesinin doğru analizi mümkün

kılacağı şeklinde karşılık verse de Stedman modelinin geriye dönük bir analizi daha mümkün kıldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Sonuç olarak, bu çalışma müzakere taraflarının ve sürece müdahil olan diğer aktörlerin sürecin seyri etkileyecek olası engeller karşısında kâr-zarar hesabı yaparak bozguncu aktörler karşısında strateji geliştirdiklerini ortaya koymaktadır. Şayet İslami Cephe’de olduğu gibi bozguncu görünümündeki aktörün eksikliği taraflardan birinin temsilinde önemli bir boşluğa neden oluyorsa, bozguncuyu sürece katarak oluşturulacak bir barış anlaşması için çaba sarf edilmesi ve gerektiğinde arabulucuların devreye sokularak uzlaşma arayışına gidilmesi rasyonel bir arayış olarak değerlendirilebilir. Ancak taraflar bozguncunun müzakere eğiliminde olmadığını ve taleplerinin kendileri için de müzakere edilmeyecek sınırları ile çakıştığını fark ediyorsa, süreci duraksatmadan devam ettirmeyi tercih edebilirler. Bu bağlamda, bozguncu aktörün sürece dahil edilmesi, bu niyetle harcanacak çabanın bozguncunun süreci güçlendireceği inancının oluşması ve sürecin gerisinde bırakılmasına neden olan faktörlere ağır basmasıyla doğru orantılı olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Abinales, P. N. ve Donna J. A. (2005). *State and society in the Philippines*, Lanham: Rowman& Littlefield Publishers.
- Abuza, Z. (2005). *Balik-Terrorism: The return of the Abu Sayyaf*, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pub625.pdf>, (Erişim Tarihi: 30.09.2016).
- Abu Sayyaf Group. <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/152>, Erişim Tarihi 11.09.2016.
- Aggestam, K. (2006). “Internal and external dynamics of spoiling: A Negotiation approach”, E. Newman, O. Richmond (Eds.) *Challenges to Peacebuilding: Managing spoilers during conflict resolution*, New York: United Nations University Press.
- Agrasada, D. (2003, 08 December). *Peace derivatives and probabilities in Muslim Mindanao*, Erişim Tarihi 02.09.2016, <http://www.asianresearch.org/articles/1498.html>.
- Atkinson, G. (2012). “Abu Sayyaf: The father of the swordsman: A review of the rise of Islamic insurgency in the Southern Philippines”, *American Security Project: Perspective*.
- Banlaoi, R. C. (2006). “The Abu Sayyaf Group: From mere banditry to genuine terrorism”, *Southeast Asian Affairs*, 247-262.
- Bangloi, R. C. (2010). The sources of the Abu Sayyaf’s resilience in the southern Philippines, *CTS Sentinel*, 3 (5), 17-19.
- Bomb caused Philippine ferry fire. (2004, 11 November). *BBC News*, Erişim Tarihi 11.10.2016, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/asia-pacific/3732356.stm>.
- Chalk, P. (1997). “The Davao consensus: A Panacea for the Muslim insurgency in Mindanao?”, *Terrorism and violence*, 9(2), 79-98.

- DeRouen, K. ve Jr. U. H. (2007). *Civil wars of the world: Major conflicts since World War II*, California: ABC Clío.
- Ebbighausen R. ve Duerr R. (2017, 27 Şubat). *Ebu Sayyaf örgütüne IŞİD'le bağlantısı*, Erişim Tarihi 9.9.2017, <http://www.dw.com/tr/ebu-sayyaf-%C3%B6rg%C3%BCt%C3%BC-ve-i%C5%9Fidle-ba%C4%9Flant%C4%B1s%C4%B1/a-37731460>.
- East, B. T. (2013). *Truncated of the Abu Sayyaf Group from the crucial year*, UK: Cambridge Scholars Publishing.
- Erasga, D. S. (2008). “Ancestral domain claim: The case of the indigenous people in Muslim Mindanao (ARMM)”, *Asia-Pacific Social Science Review*, 8 (1), 33-44.
- Fellman, Z. (2011). *Abu Sayyaf Group*, Center for Strategic & International Studies, Washington.
- Frake, C. O. (1998). “Violence and identity among Philippine Muslims”, *American Anthropologist*, New Series, 100 (1), 41-54.
- Global terrorism database. Erişim Tarihi 9.10.2017. https://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?page=2&casualties_type=b&casualties_max=&start_yearonly=1991&end_yearonly=1998&dt2=all&country=160&perpetrator=276&expanded=no&charttype=line&chart=overtime&ob=GTDID&od=desc#results-table.
- Greenhill, K. M. ve Mayor, S. (2006). “The Perils of profiling: Civil war spoilers and the collapse of intrastate peace accords”, *International Security*, 31 (3), 7-40.
- Herbolzheimer, K. (2015). *The Peace process in Mindanao, the Philippines: Evolution and lessons learned*, Norwegian Peacebuilding Resource Centre.
- Hernandez, A. (2014). *National building and identity conflicts: Facilitating the mediation process in Southern Philippines*, Leipzig: Springer.
- Islamic Conference Wants to Help Hostage Talks”. (1.06.2000). *Philstar*, Erişim Tarihi 21.10.2016, <http://www.philstar.com/headlines/88304/islamic-conference-wants-help-hostage-talks>.
- Kydd, A. ve Walter, B. F. (2002) *Sabotaging the peace: The politics of extremist violence*, *International Organization*, 56 (2), 263-296.
- Maitem, J. (2016, 3 May). “MILF helps in hunt for Abu Sayyaf, calls ridsdel beheading Anti-Islam”, *Inquirer*, Erişim Tarihi 21.10.2016, <http://globalnation.inquirer.net/139216/milf-helps-in-hunt-for-abu-sayyaf-calls-ridsdel-beheading-anti-islam>.
- McKenna, T. M. (1998). *Muslim rulers and rebels: Everyday politics and armed separatism in the Southern Philippines*, Berkley: University of California Press.
- Mendez, C. (2016, 8 November). “Sayyaf kills German woman, seizes partner”, *Philstar*, Erişim Tarihi 11.11.2016, <http://www.philstar.com/headlines/2016/11/08/1641651/sayyaf-kills-german-woman-seizes-partner>.
- Newman, E. ve Richmond, O. (2006a). *Challenges to peacebuilding: Managing spoilers during conflict resolution*, New York: United Nations University Press.
- Newman, E. ve Richmond, O. (2006b). “Peacebuilding and spoilers”, *Conflict, Security and Development*, 6 (1), 101-110.
- Niksich, L. (2007). *Abu Sayyaf: Target of Philippine- U.S. anti- terrorism cooperation*, CRS Report for Congress, Congressional Research Service.

- Özerdem, A. (2013). *Barışınşasıkuramveuygulaması*, Ankara: Nobel Yayın.
- Ranada, P. (2016, 26 September). “Duterte: No amnesty for Abu Sayyaf”, *Rappler*, ErişimTarihi 21.10.2016, <http://www.rappler.com/nation/147403-philippines-duterte-no-amnesty-abu-sayyaf>.
- Ressa, M. A. (2013,19 August). “Al-Qaeda's black flag seized in ASG camp”, *Rappler*, ErişimTarihi 11.9.2016, <http://www.rappler.com/nation/13051-al-qaeda>.
- Santos, S. (2004). *Dynamics and directions of the peace negotiations between the Philippines government and the Moro Islamic Liberation Front*.
- Stedman, S. J. (1997). “Spoiler problems in peace process”, *International Security*, 22 (2), 5-53.
- Stedman, S. J. (2003) “Peace process and challenges of violence”, J. Darby, R. Mac Ginty (eds.)*Contemporary peacemaking, conflict, violence and peace processes*, New York Palgrave.
- Tanrıverdi, G. (2017) “Filipinlerbarışsürecinintarihsel gelişimi: 1976-2016”, *GüvenlikBilimleriDergisi*, 6 (2), 53-80.
- Timberman, D. G. (1991). “The Philippines in 1990: On shaky ground”, *Asian Survey*, 31 (2), A Survey of Asia in 1990: Part II, 153-163.
- Turner, M. (2003). “The Management of violence in a conflict organization: The case of the Abu Sayyaf”, *Public Organization Review: A Global Journal*, 3, 387- 401.
- Who are the Abu Sayyaf? (2006, 24 June). *CNN Philippines*, <http://cnnphilippines.com/news/2016/04/08/Abu-Sayyaf-terrorist-organization.html>.
- Youngblood, R. L. (1982). “The Philippines in 1981: From “new society” to “new republic””, *Asian Survey*, 22 (2), A Survey of Asia in 1980: Part II, 226-235.
- Zahar, M. J. (2003). “Reframing the spoiler debate in peace process”, Eds. J. Darby, R. Mac Ginty, *Contemporary peacemaking, conflict, violence and peace processes*, New York: Palgrave.
- Zahar, M. J. (2006). “Understanding the violence of insiders: loyalty, custodians of peace and the sustainability of conflict settlement”, E. Newman, O. Richmond (Eds.), *Challenges to peacebuilding: managing spoilers during conflict resolution*, Tokyo: UNU Press.
- 3 people in Valentine's Day bombing case get life. (2008, 10 July). GMA News Online, ErişimTarihi 3.9.2017, <http://www.gmanetwork.com/news/news/nation/106066/3-people-in-valentine-s-day-bombing-case-get-life/story/>.

KAPADOKYA AKADEMİK BAKIŞ

YAZIM KILAVUZU

- Kapadokya Akademik Bakış dergisi **yılda 2 defa** yayınlanan hakemli bir dergidir.
- **Hakem Değerlendirme Süreci;**
 - Bütün makale değerlendirmelerinde **iki hakem** kullanılacaktır. Hakemlerin ve dergi editörlerinin sorumluluklarına uygun olarak gizli, yapıcı, hızlı ve tarafsız bir şekilde yorum ve eleştiri göndermeleri beklenmektedir. Editör, herhangi bir makalenin kabulü veya reddi için nihai yetkiye sahiptir. Kapadokya Akademik Bakış dergisine gönderilen makaleler **en geç 45 gün** içerisinde Editör ve Hakem değerlendirme sürecinde geçerek yazara **kabul veya red durumu bildirilmektedir.**
- Dergimize gönderilecek makaleler **Türkçe veya İngilizce** olabilir.
- Dergiye ancak başka bir yerde **yayınlanmamış** veya halen yayınlanmak üzere değerlendirme sürecinde olmayan yazılar gönderilebilir. Daha önce **konferanslarda sunulmuş ve özeti yayınlanmış çalışmalar**, bu durum belirtilmek üzere **kabul edilebilir.** Teşekkür yazısı ve çalışma ile ilgili açıklamalar varsa lütfen editör veya editör yardımcısı ile irtibata geçiniz.
- Makaleler özet ve kaynakça **hariç** 7500 kelimeyi ve 25 sayfayı **aşmamalıdır.** Makalelerdeki özetler **200** kelimededen **az** ve **250** kelimededen **fazla olmamalıdır.** Özetler, Türkçe makaleler için Türkçe ve İngilizce, İngilizce makaleler için İngilizce ve Türkçe şeklinde düzenlenmelidir.
- Makale metnini içeren dosyada yazar adı ve kurumunu belli edecek herhangi bir ibare **bulunmamalıdır.**
- Sayfa yapısı;
 - **Kenar Boşlukları;** üst ve alt 4 cm, sağ ve sol 3 cm
 - **Makale Başlığı;** ortalanmış, büyük harflerle, 14 punto, Times New Roman ve Kalın,
 - **Özet;** başlıkları sola yaslanmış, 12 Punto, Times New Roman, Kalın, aralık önce ve sonra 12 nk satır aralığı tek, özet metni ise 12 punto ve Times New Roman, aralık önce ve sonra 6 nk, satır aralığı tek

- **Anahtar Kelime;** başlığı sola yaslanmış 10 Punto, Times New Roman ve Kalın, anahtar kelimeler ise 10 Punto, Times New Roman, *İtalik* ve 4 kelime, aralık önce ve sonra 6 nk, satır aralığı tek
- **Birinci Derece Başlık;** sola yaslanmış, büyük harflerle, 12 Punto, Times New Roman ve Kalın, (**1.**), aralık önce ve sonra 12 nk., satır aralığı 1,5. Girişten başlayarak, sonuç kısmı da dahil olmak üzere başlıklarına numara verilmelidir.
- **İkinci Derece Başlık;** sola yaslanmış, sözcüklerin ilk harfi büyük, 12 Punto, Times New Roman, Kalın (**1.1**), aralık önce ve sonra 12 nk., satır aralığı 1,5
- **Üçüncü Derece Başlık;** sola yaslanmış, sözcüklerin ilk harfi büyük, 12 Punto, Times New Roman, Kalın ve İtalik (*1.1.1.*), aralık önce ve sonra 12 nk., satır aralığı 1,5
- **Dördüncü ve daha sonraki derecedeki başlıklar;** sola yaslanmış, sözcüklerin ilk harfi büyük, 12 Punto, Times New Roman ve İtalik (*1.1.1.1.*), aralık önce ve sonra 12 nk., satır aralığı 1,5
- **Metin;** her iki tarafa dayalı 11 Punto, Times New Roman, aralık önce ve sonra 12 nk., satır aralığı Çoklu 1,15
- **Tablo, Şekil ve Resim;** Başlıklar tablo, şekil veya resmin üst kısmında yer almalı, sayfaya ortalanmış şekilde, sırasıyla numara verilmiş şekilde, 10 Punto, Times New Roman, Tablo-Şekil-Resim ve numaraları kalın, metin normal şekilde, metin içinde de belirtilerek, alt kısmında metin içi atf kurallarına uygun olarak kaynağı gösterilerek hazırlanmalıdır. Tablo ve şekil içinde yer alan metinler ise 10 Punto ve Times New Roman olmalıdır.
- **Metin içi atf;**
 - Tek yazarlı eserler (Kotler, 2012)
 - Tek yazara ait aynı yıl içerisinde yayınlanan eserlere yapılan atflar (Kotler, 2012a; Kotler, 2012b)
 - İki yazarlı eserler (Kotler ve Armstrong, 2012)
 - Üç veya daha fazla yazarlı eserler (Kotler vd., 2012)
 - İnternet sitelerinde yer alan haber, makale, blog vb. yayınlara yapılan atflarda yazar belirli ise yazar adı ve yazının yayınlanma tarihi (Ortaylı,2017), eğer yazar belirli değilse sitenin adı ve yayınlanma tarihi (İnternethaber, 2017)

- **Dipnot;** dergide kaynakça metin içi atıf yöntemi ile gösterilecektir fakat gerektiğinde yazarlar detaylı bir açıklama veya örnek verilmesi durumunda dipnot kullanılabilir. 9 Punto ve Times New Roman olacak şekilde dipnot kullanılabilir.
- **Kaynakça;** her iki yana yaslı, 10 Punto, Times New Roman, aralık önce ve sonra 6 nk, satır aralığı tek
 - **Kaynakça yazımı ile ilgili kurallar;**
 - **Tek yazarlı ya da editörlü kitap:**
 - Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfleri. (Yıl). Kitabın adı italik ve ilk harften sonra (özel adlar dışında) bütünüyle küçük şekilde. Baskı Yeri: Yayınevi.
 - Editörün Soyadı, Editörün Adının Baş Harfleri. (Ed.). (Yıl). Kitabın adı italik ve ilk harften sonra (özel adlar dışında) bütünüyle küçük şekilde. Baskı Yeri: Yayınevi.
 - **İki ya da daha fazla yazarlı ya da editörlü kitap:**
 - İlk Yazarın Soyadı, İlk Yazarın Adının Baş Harfleri. ve İkinci Yazarın Soyadı, İkinci Yazarın Adının Baş Harfleri. (Yıl). Kitabın adı italik ve ilk harften sonra (özel adlar dışında) bütünüyle küçük şekilde. Yer: Yayınevi.
 - İlk Yazarın Soyadı, İlk Yazarın Adının Baş Harfleri., İkinci Yazarın Soyadı, İkinci Yazarın Adının Baş Harfleri. ve Üçüncü Yazarın Soyadı, Üçüncü Yazarın Adının Baş Harfleri. (Yıl). Kitabın adı italik ve ilk harften sonra (özel adlar dışında) bütünüyle küçük şekilde. Yer: Yayınevi.
 - **Gözden geçirilmiş ya da genişletilmiş baskılar:**
 - Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfleri. (Yıl). Kitabın adı italik ve ilk harften sonra (özel adlar dışında) bütünüyle küçük şekilde (Gözden geçirilmiş/genişletilmiş x. baskı). Baskı Yeri: Yayınevi.
 - **Yazarı belirsiz kitaplar:**
 - Kitabın adı italik ve ilk harften sonra (özel adlar dışında) bütünüyle küçük şekilde. (Yıl). Yer: Yayınevi.
 - **İki ya da daha fazla ciltten oluşan kitaplar:**
 - Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfleri. (Yıl). Kitabın adı italik ve ilk harften sonra (özel adlar dışında) bütünüyle küçük şekilde (x. cilt). Baskı Yeri: Yayınevi.

- **Çeviri kitaplar:**
 - Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfleri. (Yıl). Kitabın adı italik ve ilk harften sonra (özel adlar dışında) bütünüyle küçük şekilde. (Çevirmenin Adının İlk Harfleri. Çevirmenin Soyadı, Çev.) Baskı Yeri: Yayınevi.
- **Derlenmiş bir kitaptaki yazı:**
 - Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfleri. (Yıl). Yazının başlığı. Kitabın adı italik ve ilk harften sonra (özel adlar dışında) bütünüyle küçük şekilde (ss. sayfa numara aralığı). Baskı Yeri: Yayınevi.
- **Derlemede yer alan bir yazı ya da bölüm:**
 - Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfleri. (Yıl). Yazının başlığı. Editörün adının/adlarının baş harfi. Editörün soyadı (Ed.), Kitabın adı italik ve ilk harften sonra (özel adlar dışında) bütünüyle küçük şekilde (ss. sayfa numara aralığı). Baskı Yeri: Yayınevi.
- **Başvuru kitaplarındaki bölüm ya da yazı:**
 - Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfleri. (Yıl). Yazının başlığı. Kitabın adı italik ve ilk harften sonra (özel adlar dışında) bütünüyle küçük şekilde (ss. sayfa numara aralığı). Baskı Yeri: Yayınevi.
- **Tek yazarlı dergi makaleleri:**
 - Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfleri. (Yıl). Makalenin adı yalnızca ilk kelimenin ilk harfi büyük, geri kalanlar özel isim değilse küçük şekilde. Derginin Adı İtalik ve Her Kelimenin İlk Harfi Büyük Şekilde, Cilt İtalik Şekilde(Sayı), Sayfa Numara Aralığı. doi: xxxxxx
- **İki yazarlı dergi makaleleri:**
 - İlk Yazarın Soyadı, İlk Yazarın Adının Baş Harfleri. ve İkinci Yazarın Soyadı, İkinci Yazarın Adının Baş Harfleri. (Yıl). Makalenin adı yalnızca ilk kelimenin ilk harfi büyük, geri kalanlar özel isim değilse küçük şekilde. Derginin Adı İtalik ve Her Kelimenin İlk Harfi Büyük Şekilde, Cilt İtalik Şekilde(Sayı), Sayfa Numara Aralığı. doi: xxxxxx
- **Üç yazarlı dergi makaleleri:**
 - İlk Yazarın Soyadı, İlk Yazarın Adının Baş Harfleri., İkinci Yazarın Soyadı, İkinci Yazarın Adının Baş Harfleri. ve Üçüncü Yazarın Soyadı, Üçüncü Yazarın Adının Baş Harfleri. (Yıl). Makalenin adı yalnızca ilk kelimenin ilk harfi büyük, geri kalanlar özel isim

değilse küçük şekilde. Derginin Adı İtalik ve Her Kelimenin İlk Harfi Büyük Şekilde, Cilt İtalik Şekilde(Sayı), Sayfa Numara Aralığı. doi: xxxxxx

➤ **Dört ve daha fazla yazarlı dergi makaleleri**

- İlk Yazarın Soyadı, İlk Yazarın Adının Baş Harfleri., İkinci Yazarın Soyadı, İkinci Yazarın Adının Baş Harfleri., Üçüncü Yazarın Soyadı, Üçüncü Yazarın Adının Baş Harfleri., vd. (Yıl). Makalenin adı yalnızca ilk kelimenin ilk harfi büyük, geri kalanlar özel isim değilse küçük şekilde. Derginin Adı İtalik ve Her Kelimenin İlk Harfi Büyük Şekilde, Cilt İtalik Şekilde(Sayı), Sayfa Numara Aralığı. doi: xxxxxx

➤ **Rapor veya teknik yazılar:**

- Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfleri. (Yıl). Yazının başlığı, italik olarak, yalnızca ilk kelimenin ilk harfi büyük, geri kalanlar özel isim değilse küçük şekilde. Baskı Yeri: Yazının yayınlandığı Enstitü veya Kurum.

➤ **Film:**

- Yönetmenin Soyadı, Yönetmenin Adının Baş Harfleri. (Yönetmen). (Yıl). Filmin adı italik şekilde. Prodüksiyon şehri: Prodüksiyon şirketi ismi.

➤ **Yazarı belirli internet kaynakları:**

- Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfleri. (Yazının yayım tarihi). Yazının adı italik olarak, yalnızca ilk kelimenin ilk harfi büyük, geri kalanlar özel isim değilse küçük şekilde. Erişim tarihi: Gün Ay Yıl, yazının linki.

➤ **Yazarı belirli olmayan internet kaynakları:**

- Yazının kaynağı olan sitenin adı. (Yıl). Yazının adı italik olarak, yalnızca ilk kelimenin ilk harfi büyük, geri kalanlar özel isim değilse küçük şekilde. Erişim tarihi: Gün Ay Yıl, yazının linki.

➤ **Yayımlanmamış yüksek lisans/doktora tezleri:**

- Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfleri. (Yıl). Tezin adı italik olarak, yalnızca ilk kelimenin ilk harfi büyük, geri kalanlar özel isim değilse küçük şekilde (Yayımlanmamış Yüksek Lisans/Doktora Tezi). Kurumun Adı, Kurumun Yeri.

- Dergide yayınlanan yazıların, telif hakkı dergiye aittir. Yazar, dergide yayınlanmasına onay verilen yazısının her türlü telif hakkını devretmiş olduğunu kabul eder. Yayımlanmış yazı başka bir yayında tekrar yayınlanamaz.